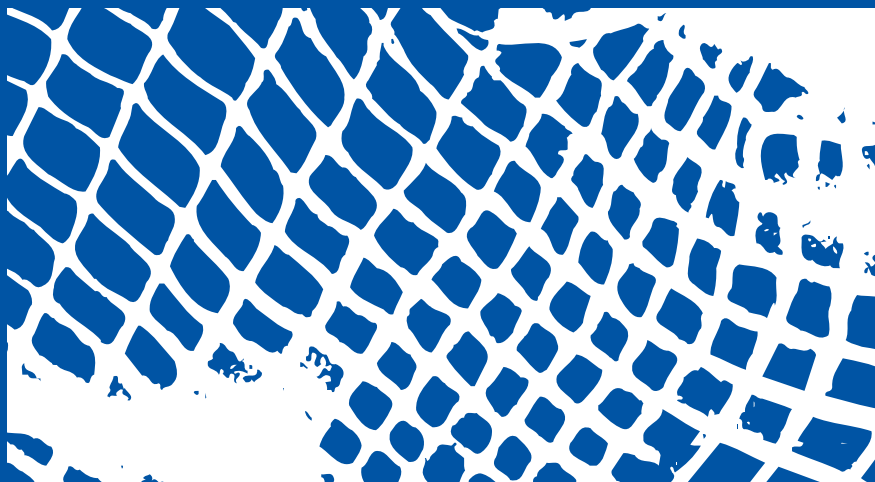

SEKSUAALNE EKSPLUATEERIMINE JA INIMKAUBANDUS EESTIS

SITUATSIOONI ANALÜÜS

Seksuaalne ekspluatsioon ja inimkaubandus Eestis

Käesolevas väljaandes esitatud seisukohad võivad lahkneda Rahvusvahelise Migratsiooniorganisatsiooni (International Organization for Migration, IOM) ja selle liikmesriikide seisukohtadest ning ametlikust poliitikast. Avaldatu on Rahvusvahelise Migratsiooniorganisatsiooni tellimusel läbi viidud sõltumatu uuringu aruanne kui autorite, tõlkide ja toimetajate ühiste jõupingutuste resultaat.

Kirjastaja: Rahvusvahelise Migratsiooniorganisatsiooni
Põhja- ja Baltimaade regiooni ning Euroopa
idapoolsete naaberriikide
piirkondlik esindus
P.O. Box 851
FI-00100 Helsingi
Soome
Tel: +358 9 68 1150
Faks: +358 9 684 11510
E-post: iomhelsinki@iom.int
Internet: <http://www.iom.int>

ISBN number: ISBN 978 92 9068 271 4

© Rahvusvaheline Migratsiooniorganisatsioon, 2005

Kõik õigused on kaitstud. Kirjastaja eelneva kirjaliku loata pole lubatud paljundada ega edastada mis tahes kujul so elektroonselt, mehhaaniliselt, fotokopeerimise teel või muul viisil ühtki selle raamatu osa.

Kaasautorid

Projekt teostati 2004. aastal. Uurimisrühma töös ja aruande kirjutamisel osalesid: Jüri Saar (projektijuht) – sissejuhatus ja 1., 2. ning 3. peatükk; Anna Markina ja Judit Strömpl – 4. peatükk; Aet Annist – 5. peatükk. Leeni Hanson, Niina Derman ja Uno Saar tegelesid analüüsitava materjali kogumisega. Elanikkonna küsitluse viis läbi Turu-uuringute AS.

Tänuavaldused

Uuringu läbiviimist toetas rahaliselt Ameerika Ühendriikide Suursaatkond Eestis ning see valmis Rahvusvahelise Migratsiooniorganisatsiooni projektina. Uurimisrühm avaldab Eesti Teadusfondile tänu abi eest Eesti organiseeritud kuritegevuse uurimisel. Erilist tunnustust avaldame Rahvusvahelise Migratsiooniorganisatsiooni Tallinna esinduse juhatajale pr Elina Niedre-Gaskonele projektiga aktiivse tegelemise ja julgustuse eest. Täname aruande inglisekeelset teksti põhjalikult toimetanud Rahvusvahelise Migratsiooniorganisatsiooni Helsingi esinduse töötajaid.

Autorid

Sisukord

SISUKORD	5
JOONISTE JA TABELITE NIMEKIRI	7
EESSÕNA	8
SISSEJUHATUS	11
UURINGU EESMÄRGID JA MEETODID	16
1. KASUTATAVAD MÕISTED JA TAUST	19
1.1. Sissejuhatus	19
1.2. Rahvusvahelised definitsioonid	19
1.3. Inimkaubandus Eesti kontekstis.....	22
1.3.1. Inimkaubandust mõjutavad üldised tegurid	22
1.3.2. Eesti taasiseseisvumine ja migratsioon.....	24
1.4. Inimkaubandus ja selle seotus organiseeritud kuritegevusega	25
1.5. Mõistete “inimeste salakaubavedu” ja “inimkaubandus” erinevus	27
1.6. Inimkaubanduse põhjalik defineerimine	29
2. SEKSUAALSE EKSPLUATEERIMISE EESMÄRGIL TOIMUVA INIMKAUBANDUSE JURIIDILISED ASPEKTID	31
2.1. Eesti seadused ja inimkaubandus.....	31
2.2. Õiguskaitse tegevus ja inimkaubandus	37
3. INIMKAUBANDUSE LEVIK, MEHHAANISMID JA ESINEMISVORMID EESTIS	39
3.1. Uuringus kasutatud andmete kogumise meetodid.....	39
3.1.1. Usaldusväärsete andmete leidmise raskused	39
3.2. Inimkaubanduse maht ja seotus tasuliste seksuaalteenustega	41
3.2.1. Prostitutsioon Eestis: vastuolulised hinnangud.....	41
3.2.2. Inimkaubanduse ohvrid ja prostitutsioon.....	42
3.2.3. Inimkaubanduse ohvrite päritolu ja värbamine.....	43
3.3. Inimkaubanduse sihtriigid.....	45
3.3.1. Soome sihtriigina	45
3.3.2. Rootsi sihtriigina	46
3.3.3. Norra sihtriigina.....	47
3.3.4. Muud sihtriigid	48
3.4. Juhtumite kirjeldused	49
3.4.1. Esimene juhtum.....	49
3.4.2. Teine juhtum	50
3.4.3. Kolmas juhtum	50

3.4.4. Neljas juhtum	51
3.5. Inimkaubanduse hinnanguline maht.....	52
4. AVALIKKUSE ARUSAAM JA TEADLIKKUS NAISTEGA KAUBITSEMISEST EESTIS	54
4.1. Metodoloogia ja valim.....	54
4.2. Elanikkonna migratsiooniks valmisolek ja motivatsioon.....	55
4.2.1. Arvamusküsitluse tulemused	55
4.2.2. Sihtgruppide intervjuude tulemused.....	59
4.3. Töökoha leidmine välismaal	62
4.3.1. Usaldusväärsed infoallikad	62
4.3.2. Eelistatud töö.....	65
4.4. Teadlikkus inimkaubandusest.....	68
4.5. Oht sattuda seksuaalse ekspluateerimise eesmärgil toimuva inimkaubanduse objektiks.....	71
4.5.1. Kes on ohustatud?.....	71
4.5.2. Mis liiki töökohad on kõige riskantsemad?	73
4.6. Välismaal prostitutsiooniga seotud olnud tuttavad, perekonnaliikmed või sõbrad.....	75
4.7. Vastajate arvamused inimkaubanduse ohvrite abistamise kohta.....	76
4.8. Vastajate ettepanekud inimkaubanduse takistamiseks.....	78
4.9. Riskirühma kuuluvad rasketikasvatatavad tüdrukud.....	79
4.9.1. Seksuaalse ekspluateerimise ohvriks sattumise kogemus	81
4.9.2. Seksuaalse ekspluateerimise ohvriks sattumise riskitegurid	84
4.9.3. Abi saamise võimalustest erikooli tingimustes.....	86
Kokkuvõte.....	88
5. SEKSUAALSE EKSPLUATEERIMISE EESMÄRGIL TOIMUVA INIMKAUBANDUSE KAJASTAMINE EESTI AJAKIRJANDUSES AASTAIL 2001–2004	91
5.1. Prostitutsiooni ja seksuaalse ekspluateerimise eesmärgil toimuva inimkaubanduse meediadiskursuse muutumine.....	91
5.2. Ajakirjanduses esiletoodud takistused inimkaubandusvastaste meetmete rakendamisel.....	95
5.3. Inimkaubandusvastased meetmed.....	96
SEKSUAALSE EKSPLUATEERIMISE EESMÄRGIL TOIMUV INIMKAUBANDUS EESTIS. UURINGU PÕHJAL TEHTUD JÄRELDUSED.	99
SOOVIKESKSED	101
KIRJANDUS	105
AUTORID.....	110
EKSPERTIDE LOETELU.....	111

Jooniste ja tabelite nimekiri

Tabel 1	Politsei poolt registreeritud inimkaubandusega seonduvad kuriteod Eestis 2002–2004	lk 33
Joonis 1	Vastused küsimusele “Kas Te oleksite huvitatud töötamisest välismaal?”	lk 55
Joonis 2	Teise riiki minemise põhjused	lk 58
Joonis 3	Eelistatud infoallikad välismaal töötamise kohta	lk 63
Joonis 4	Vastused küsimusele “Kas Te võtaksite vastu töö välismaal isegi siis, kui Te ei tunne täielikult tööandjat ja töötingimusi?”	lk 64
Joonis 5	Eelistatud töösfäär välismaal	lk 66
Joonis 6	Vastused küsimusele “Kas Te teate, mida tähendab “inimkaubandus”?”	lk 68
Joonis 7	Vastused küsimusele “Kas Teie arvates toimub inimkaubandus Eestis, Eesti kaudu ja Eestist välismaale?”	lk 70
Tabel 2	Vastused küsimusele „Kuidas Teile tundub, kas väga paljud, paljud või vähesed tüdrukud/naised on läinud Eestist välismaale prostitutsiooni eesmärgil?”	lk 71
Joonis 8	Inimkaubitsejate poolt kõige sagedamini kasutatavad pakkumised	lk 74
Joonis 9	Vastused küsimusele “Mida Te teeksite, kui saaksite teada, et Teie lähedast sõpra või sugulast on sunnitud välismaal tegelema prostitutsiooniga?”	lk 77

Eessõna

Inimkaubandus (eriti naiste ja lastega kaubitsemine) on muutunud globaalse levikuga nähtuseks. Samal ajal, kui kaubitsejad ja organiseeritud kuritegelikud sündikaadid saavad sellest tegevusest hiigelkasumeid, seisavad paljud riigid silmitsi migrantide eksploateerimise ja nende inimõiguste rikkumisega kaasnevate tõsiste probleemidega. Peaaegu olematud või suhteliselt leebed sanktsioonid, ebapiisav vastumeetmete koordineerimine ja inimeste vähene teadlikkus kaubitsemise objektiks muutumise ohust soodustavad inimkaubitsejate tegevust.

Arvestades asjaoluga, et aasta jooksul maailmas kaubitsetud inimeste arvu hinnatakse kahele miljonile, on inimkaubandusest saanud kaasaegsete migratsiooniprotsesside üks kõige traagilisemaid kõrvalprodukte (US Department of State, 2004). Ahvatletuna hea teenistuse lubadustest ja mõistmata täielikult oma tulevase töö olemust või tingimusi võtavad paljud inimesed vastu kaubitsejate tehtud petlikud pakkumised. Pärast sattumist võõrasse keskkonda sunnitakse ohvreid osutama seksuaalteenuseid või tegelema sisuliselt orjatööga, et teenida kaubitsejatele kasumit. Inimkaubanduse ohvrite ebainimlikest tingimustest põgenemist takistatakse nende üle teostatava range järelvalvega, vägivalga või ähvardustega ja/või neilt isikut tõendavate dokumentide äravõtmisega.

Inimkaubanduse varjatud iseloomu tõttu on selle nähtuse ohvrite kohta raske saada täpseid arvulisi andmeid. Kuna toimunud juhtumitest tuleb avalikuks vaid väike osa, saavad üksnes vähesed ohvrid vajalikku abi. Puudulikele andmetele vaatamata näib üldtendents olevat selge - kaubitsemise ohvriks langevate inimeste arv kogu maailmas suureneb jätkuvalt.

Inimkaubanduse ulatus ja vormid Eestis on jäänud tänaseni täpselt dokumenteerimata. Vaatamata sellele, et leidub mitmeid tõendeid

inimkaubanduse olemasolust Eestis, pakuvad vaid üksikud, peamiselt naistele ja lastele keskendunud valitsusvälised organisatsioonid, sellele probleemile leevendust. Samuti jääb puudu tegevuse süsteemsest koordineerimisest, teabevahetusest ning nähtuse erijooni kajastavatest ühtsetest arusaamadest. Kuigi Eestis kehtiva karistusseadustiku mitmeid koosseise saab kasutada inimkaubanduse kontrollimiseks, puudub konkreetne inimkaubandust käsitlev kuriteokosseis, mille järgi on ilmne vajadus. Ka on Eesti õiguskaitsesüsteemide ja piirivalveametnikud saanud suhteliselt vähe inimkaubanduse alast koolitust.

Viimastel aastatel on Eestis riiklikul ja kodanikuühiskonna tasandil suurenenud teadlikkus inimkaubandusest ning selle pahega võitlemise soov. Valitsusametnikud tegelevad hetkel esimese riikliku inimkaubandusvastase tegevusprogrammi väljatöötamisega. Võttes arvesse olemasolevate andmete ebapiisavust, tunnistavad nii Eesti valitsus kui ka rahvusvaheline kogukond põhjalikuma teabe hankimise vajadust, et teostada Eestis tõhusamat inimkaubanduse vastast poliitikat.

Ameerika Ühendriikide Eesti Suursaatkonna poolt rahastatud uuringu eesmärk oli luua realistlik pilt inimkaubanduse ulatusest Eestis, tuvastada puudujäägid senistes teadmistes ja vastumeetmetes ning määrata kindlaks nende lünkade täitmise abinõud.

Rahvusvaheline Migratsiooniorganisatsioon on valmis osutama Eesti valitsusele inimkaubanduse vastu suunatud sammude astumisel mitmekülgset kaasabi. Lähtudes käesolevas aruandes esitatud järeldustest ja pakutud soovitustest oleksid prioriteetsed valdkonnad eelkõige ohvritele abi osutamine ning inimkaubandust ennetavate täiendavate meetmete väljatöötamine ja rakendamine.

Käesoleva aruande koostamine ei oleks olnud võimalik ilma paljude pühendunud inimeste tööta. Avaldan tänu tehtud töö eest uurimisrühma liikmetele, aruande jaoks andmete kogujatele ning samuti kolleegidele Rahvusvahelisest Migratsiooniorganisatsioonist Balti riikides ja Põhjamaades.

Dr Thomas Lothar Weiss

Piirkondlik esindaja

Rahvusvahelise Migratsiooniorganisatsiooni Põhja- ja Baltimaade regiooni ning Euroopa idapoolsete naaberriikide piirkondlik esindus Helsingis

Sissejuhatus

Inimkaubandusena käsitletakse mitmesuguseid kuritegusid ja inimõiguste rikkumisi, mis on seotud inimeste töölevärbamise, toimetamise ja müümisega kriminaalse eksploateerimise ja orjastamisega sarnanevatesse tingimustesse. Pettuse või sunni abil pannakse inimkaubanduse ohvrid sisuliselt tegelema orjatööga, mille vormid võivad varieeruda kerjamisest koduteenija ametini ja põllumajandustööst tasuliste intiimteenuste osutamiseni. Mõned inimesed migreeruvad vabatahtlikult, soovides saada haridust või leida paremat rakendust ja võimalusi välismaal, ent langevad kohale saabudes petlike lubaduste ohvriks. Teisi meelitatakse või sunnitakse töötama ebaõiglase tasu eest alandavates tingimustes oma kodumaal. Kõigil niisugustel juhtudel on tegemist ebaseadusliku vabaduse piiramise ja füüsilise või psühholoogilise sunniga.

Inimkaubandus on rahvusvahelise kuritegevuse üks kõige kiiremini arenevaid tegevusvaldkondi. Tuues igal aastal sisse miljardeid dollareid, peetakse seda kriminaalsete organisatsioonide suuruselt kolmandaks kasumiallikaks, millest tulusamaks loetakse üksnes kaubitsemist narkootikumide ja relvadega (US Department of State, 2004). Reageerides inimkaubanduse ohtlikule laienemisele on rahvusvaheline üldsus, valitsustevahelised ning valitsusvälised organisatsioonid võtnud selle probleemiga võitlemiseks kasutusele mitmeid meetmeid.

1999. aastal koostati inimestega, eelkõige naiste ja lastega kaubitsemise tõkestamise ning selle eest karistamise ÜRO protokoll, mis kinnitati koos ÜRO rahvusvahelise organiseeritud kuritegevuse vastu võitlemise konventsiooniga. ÜRO Peaassamblee poolt võeti lisaks vastu inimkaubandust käsitlev konventsioon ja protokoll 2000. aasta novembris (UN General Assembly, 2000).

Euroopa Julgeoleku ja Koostöö Organisatsioon (OSCE) loeb inimkaubanduse vastu võitlemist üheks oma prioriteetsetest valdkondadest (OSCE, 2000). Euroopa Liidus on kehtestatud inimkaubanduse piiramiseks mitmed olulised õigusaktid.¹ Euroopa Liidu Ülemkogu (*European Council*) erakorralisel kohtumisel Tampere 1999. aastal käsitleti võitlust inimkaubandusega kui Euroopa Liidu liikmesriikide üht peamist turvalisusega seotud tegevussuunda.²

2004. aastal sai Eestist Euroopa Liidu liikmesriik ja 2007. aastal toimub kavandatud ühinemine Schengeni piirilepinguga. Mitmete ekspertide arvates on just Eesti eeldatav liitumine Schengeni piirilepinguga oluline tähtsusega võitluses inimeste ebaseadusliku ühest riigist teise toimetamise ja muu piiriülese kuritegevusega. On ilmne, et Euroopa Liidu migratsioonipoliitika hakkab üha enam mõjutama Eestiga seotud inimkaubandust ning võitlust selle nähtusega.

Ameerika Ühendriikide järjekindel huvi inimkaubanduse probleemide vastu avaldub mitmetes seadusandlikes initsiatiivides ja programmides. 1998. aastal käivitas president Clintoni administratsioon valitsusülese inimkaubandusvastase strateegia, mille eesmärk oli inimkaubanduse ennetamine, ohvrite kaitsmine ja toetamine ning kaubitsejate vastutusele võtmine. President Bushi administratsioon on pööranud inimkaubanduse probleemidele samuti regulaarset tähelepanu. Välistegevuse, ekspordi finantseerimise ja nendega seotud programmiliste eraldiste seadus 2002. aastast nägi ette inimkaubanduse vastu võitlemiseks ja ohvrite abistamiseks vähemalt 30 miljonit dollarit. Järgmine oluline samm oli inimkaubanduse ohvrite kaitse seaduse kehtivusaja pikendamise seadus 2003. aastast, millega täiendati 2000. aasta inimkaubanduse ohvrite kaitse seadust (US Department of State, 2004).

---

¹ Näiteks väljaandmise Euroopa konventsioon (1957); Euroopa Liidu liikmesriikide vaheline kriminaalasjades vastastikuse õigusabi konventsioon (2000); lisaprotokoll (2001).

² Euroopa Liidu Ülemkogu kohtumine Tampere 15. ja 16. oktoobril 1999: eesistuja järeldused. Kättesaadav: http://www.europarl.eu.int/summits/tam_en.htm#c. Euroopa Komisjoni kõige olulisemad dokumendid on järgmised: Haagi ministrite deklaratsioon Euroopa juhistele kohta efektiivsete meetmete osas naistega seksuaalse eksploateerimise eesmärgil kaubitsemise takistamiseks ja selle vastu võitlemiseks (1997) ja Brüsseli deklaratsioon (2002). Kättesaadav: http://europa.eu.int/comm/justice_home/news/information_dossiers/conference_trafficking/documents/declaration_1709.pdf.

Ameerika Ühendriikide välisministeerium koostas ja andis 2001. aasta juulis välja esimese aastaaruande (*TIP Report*), kus maailma riigid grupeeriti vastavalt inimkaubanduse vastu võitlemisel saavutatud edusammudele. Selles aruandes paigutati Eesti 2004. aastal teise tasandi kontrollnimekirja (*tier 2 watchlist*). Teisisõnu leiti aruandes, et Eesti "ei vastanud täielikult inimkaubanduse kõrvaldamise miinimumnõuetele, kuid selleks tehakse olulisi jõupingutusi". Samas peeti vajalikuks Eesti inimkaubanduse olukorra erilist jälgimist (US Department of State, 2004).³

Inimkaubandus Eestis, nagu teisteski uutes demokraatlikes riikides, on kujunenud välja suhteliselt hiljuti. Samas vajab see nähtus senisest suuremat riikliku tähelepanu. Inimkaubanduse vastu võitlemist Eestis on takistanud täpsete andmete nappus kaubitsetud isikute kohta ja koordineeritud tegevusplaanide puudumine. Siinse inimkaubanduse esinemisvormide ja tegeliku ulatuse määramiseks pole viidud läbi piisaval hulgal teadusuuringuid. Teaduslikel teadmistel põhineva riikliku poliitika väljatöötamisele peaks eelnema mõtestatud, põhjalik ja strateegiliselt kavandatud uurimistöö (Davies, Nutley jt, 2000). Probleemi olemasolu tunnistamisele järgneval vastumeetmete kujundamisel peab arvestama inimkaubitsemise mahtusid ja eripära igas konkreetses riigis. Inimkaubandust teisiti käsitledes võib olukorra ohtlikkust hinnates liialdada või ohtu alahinnata. Mõlemad lähenemisviisid moonutavad tegelikkuse objektiivset tajumist ja takistavad võitluses globaalse inimkaubandusega üksmeelele jõudmist ning resolootset tegutsemist. Ka võivad ebatäpsed hinnangud põhjustada halvasti suunatud ja seetõttu ebaefektiivset inimkaubanduse vastu võitlemise siseriikliku poliitikat.

Eestiga seotud inimkaubanduse analüüsimisel tuleb võtta arvesse nii globaalseid kui ka lokaalseid mõjufaktoreid. Niisugust lähenemisviisi on rahvusvahelises teaduskirjanduses tähistatud mõistega "glokaalne" („*global*”-kombinatsioon ingliskeelsetest sõnadest "*global*" (ülemaailmne) ja "*local*" (kohalik)) (Hobbs ja Dunninghan, 1998). Inimkaubanduse kui nähtuse arengut

---

³ Vastavalt 2005. aasta aruandele paranes Eesti positsioon 2. tasandi nõuetele vastavaks, mis tõi kaasa väljaarvamise kontrollnimekirjast (US Department of State, 2005).

mõjutavate globaalsete tegurite hulka kuuluvad eelkõige kiired muutused ülemaailmsel tööjõuturgudel, meelelahutus- ja seksitööstuse tööjõu nõudluse kasv, süvenev erinevus inimeste sissetulekutes arengu- ja tööstusmaades ning rahvusvahelise migratsiooni intensiivistumine. Inimkaubandus Eestis on samal ajal seotud iseseisvumisejärgses üleminekufaasis toimunud lokaalset laadi muutustega. Neist võib esile tuua elanikkonna sotsiaal-majandusliku kihistumise, mitmete eluvaldkondade ja teenuste kommertsialiseerumise, inimeste liikumisvabaduse kasvu ning arenenud lääneriikides pakutavate võimaluste ja sealse elustandardi idealiseerimise. Ilma eelpool loetletud asjaolusid arvestamata on väga raske objektiivselt analüüsida inimkaubanduse olemust ja ulatust Eestis.

Olulist mõju inimkaubandusele Eestis avaldab riigi elanikkonna etniline koosseis. Nõukogude Liidu eri piirkondadest Eestisse kulgeva intensiivse immigratsiooni soodustamine kujutas endast tähtsat osa selle perioodi rahvuspoliitikas. Eestlaste osakaal elanikkonnas vähenes umbes 90 protsendilt ligikaudu 60 protsendini, kui võrrelda erinevate rahvusgruppide proportsioone 1930ndate aastate lõpul 1980ndate aastate lõpuga (Lieven 1993: 432–434). Praegu moodustavad riigi elanikkonnast umbes kaks kolmandikku eestlased ja venekeelse elanikkonna osakaaluks on üks kolmandik.

Siinjuures tuleb arvestada, et suurel osal venekeelsest elanikkonnast Eestis on võrreldes eestlastega erinev poliitiline staatus (Lauristin ja Heidmets, 2002). Kui eestlaste kodakondsus on valdavalt sünnijärgne, siis vene keelt kõnelevatest inimestest said sünnijärgse Eesti kodakondsuse suhteliselt vähesed. Vene keelt kõnelev elanikkond jaguneb kolme põhigrupi: esiteks inimesed, kes on omandanud Eesti kodakondsuse naturalisatsiooni korras; teiseks inimesed, kes on säilitanud Vene Föderatsiooni kodakondsuse ja kolmandaks need, kellel ei ole Eesti ega Vene kodakondsust. Seega määrab kellegi kuulumise elanikkonna vähemuse või enamuse hulka mitte niivõrd kodakondsus, vaid pigem etniline taust ja emakeel. Käesolevas aruandes mõeldakse vene keelt kõnelejatele osutamisel kõiki Eesti venekeelse elanikkonna esindajaid, vaatamata nende poliitilisele staatusele.

Venekeelne elanikkond Eesti jaotub territoriaalselt ebaühtlaselt. Vene taustaga inimeste osakaal on suhteliselt kõrge (umbes 45%) Tallinnas. Kirde-Eestis (Ida-Virumaal) moodustavad aga vene keelt kõnelevad inimesed elanikkonnast umbes 80 protsenti.⁴ Kõrge industrialiseerituse astme tõttu tabas pärast Nõukogude Liidu lagunemist Kirde-Eestit muudest piirkondadest tõsisem majanduskriis. Kirde-Eestis on praeguseni Eesti kõrgeim töötute määr ning esineb enam teravaid sotsiaalseid probleeme, nagu kõrge kuritegevuse, narkootikumide tarvitamise ja HIV leviku tase (Saar, 2002). On ilmne, et need sotsiaalsed probleemid suurendavad ka selle regiooni elanikkonna haavatavust inimkaubandusest.

---

⁴ Rahvastiku jagunemine soo, rahvuse ja maakonna järgi. Statistika andmebaas. Statistikaamet. Kättesaadav: <http://www.stat.ee>.

Uuringu eesmärgid ja meetodid

Projekti peamine eesmärk oli uurida ja analüüsida naistega kaubitsemist Eestis ning teha kindlaks seda nähtust soodustavaid tegureid. Vaatlusalune periood hõlmas aastaid 2001–2004, et hinnata ja analüüsida seksuaalse ekspluateerimisega seotud inimkaubitsemise viimaste aastate olukorda ja arengutendentse.

Inimkaubandust ja prostitutsiooni on sageli käsitletud koos, mis tuleneb paljuski terminoloogia sarnasusest. Inimkaubandus tähendab „inimese kui kaubaga” ebaseaduslike tehingute tegemist, mida saab enamasti seostada just prostitutsiooniga. Ka on Eestist lähtuvat inimkaubandust traditsiooniliselt nähtud just prostitutsiooni organiseerimise ja prostituutide ekspluateerimisena. Seetõttu osutus ebaotstarbekaks analüüsida vaid ühte nähtust (inimkaubandust), jättes sellega seotud prostitutsiooni probleemid uuringu teemast täielikult välja.

Käesoleva uuringu konkreetsed eesmärgid olid järgmised.

- Süvendada teadmisi Eestis seksuaalse ekspluateerimise eesmärgil toimuvast inimkaubandusest, sealhulgas avada selle nähtuse mehhanisme, ulatust ja erinevaid vorme.
- Hinnata täpsemalt Eesti avalikkuse üldist teadlikkuse taset inimkaubanduse olemusest ja toimumisest.
- Suurendada valitsusametnike ja valitsusväliste organisatsioonide esindajate kompetentsust ja valmidust inimkaubandusega seotud probleemide tuvastamiseks ja lahendamiseks.
- Ergutada infovahetust ja edendada huvirühmade siseriiklikku ja rahvusvahelist koostööd ning luua parem teaduslik baas inimkaubanduse vastu võitlemise riikliku programmi väljatöötamiseks Eestis.

Uuringu teoreetiline alus põhineb inimkaubandust ja organiseeritud kuritegevust käsitleval rahvusvahelisel teaduskirjandusel ning uematel publitseeritud uurimistulemustel. Probleemist põhjaliku ülevaate saamiseks analüüsiti varasemaid materjale ja aruandeid, samuti politsei käsutuses olevaid andmeid, kohtuasju, kehtivaid seadusi ja määrusi ning kuritegevuse ja migratsiooni statistikat. Spetsiaalsete meetoditega analüüsiti Eesti päeva- ja nädalalehtede sisu, samuti Eestis ajavahemikul 2001–2004 toodetud telesaadete salvestusi.

Esmased andmed saadi interjuudest ekspertidega, sealhulgas küsitleti õigusspetsialiste ja valitsusväliste organisatsioonide esindajaid. Adekvaatsema hinnangu andmiseks Eestist pärit inimkaubanduse ohvrite arvu kohta saadeti Rahvusvahelise Migratsiooniorganisatsiooni Tallinna esinduse poolt päringud selle organisatsiooni esindustesse teistes riikides, samuti sealsetele vabaühendustele ja politseile — kokku 167 erinevale aadressaadile. 2004. aasta novembris viidi läbi interjuud 10–17-aastaste probleemsete tüdrukute erikooli kasvandike ja töötajatega, et analüüsida selle inimkaubandusest väga ohustatud noorte kontingendi teadlikkuse taset ja vajadusi. Kokku toimus kaks grüpiinterjuud ja üks individuaalne interjuu erikooli töötajatega, samuti kolm rühmaintervjuud ja 14 individuaalset interjuud erikooli kasvandikega.

Inimkaubanduse alase üldise teadlikkuse taseme hindamiseks korraldati 2004. aasta septembris Turu-uuringute AS poolt Eesti elanikkonna representatiivne küsitlus, mis hõlmas kokku 991 respondenti vanuses 15–74 aastat. Küsitlus võimaldas uurijatel hinnata empiirilisel avalikkuse suhtumist inimkaubandusest ja sellealaseid teadmisi.

Lisaks viidi läbi viis sihtgruppide interjuud Tallinnas ja Kohtla-Järvel elavate noorte naistega, et uurida nende teadmisi ja arusaamu inimkaubandusest ning suhtumist seksuaalsesse ekspluateerimisse. Soo, vanuse ja tööalase hõivatus näitajate järgi esindasid need naised seda Eesti elanikkonna osa, mis on eriti tundlik seksuaalse ekspluateerimise eesmärgil toimuva inimkaubanduse suhtes. Kaheksa kuni üheksa liikmelised grüpid jagati

lähtuvalt kõneldavast keelest kaheks (eesti ja vene), et hõlbustada arutelusid ja tuua välja erinevate kultuuritaustade roll.

Uuringu aruanne koosneb viiest peatükist. Esimeses peatükis antakse ülevaade inimkaubanduse mõistest, määratakse kindlaks inimkaubanduse peamised tunnused ja püütakse seda võimalikult täpselt eristada lähedastest mõistetest. Teises peatükis analüüsitakse inimkaubandusega võitlemise õiguslikku raamistikku Eestis. Kolmandas peatükis hinnatakse inimkaubanduse ulatust Eestis ning käsitletakse statistiliste ja muude andmete kogumisega seotud raskusi. Selles peatükis peatutakse ka Eestisese ja piiriülese inimkaubanduse eripäradel ning tuuakse ära inimkaubanduse peamised sihtriigid. Näidetena Eestist pärit naistega kaubitsemisest esitatakse mitme inimkaubanduse juhtumi kirjeldused. Neljandas peatükis analüüsitakse kogu Eesti elanikkonna ja erinevatesse sihtrühmadesse kuuluvate inimeste teadlikkust inimkaubandusest ning suhtumist sellesse nähtusse. Esitatakse avaliku arvamuse uuringu ja sihtrühmade küsitluse tulemused. Erikooli tüdrukute kui riskigrupi sellealaste kogemuste ja hoiakute hindamiseks kasutati kvalitatiivset uuringut. Viimases, viiendas peatükis analüüsitakse prostitutsiooni ja inimkaubanduse kajastamist Eesti meedias ajavahemikus 2001–2004.

1. Kasutatavad mõisted ja taust

1.1. Sissejuhatus

Mida tähendavad inimkaubandus (inimestega kaubitsemine) üldmõistena ja seksuaalse eksploateerimise eesmärgil toimuv inimkaubandus kui inimkaubanduse üks konkreetne esinemisvorm? Inimkaubanduse üldkasutatava definitsiooni formuleerimine on tekitanud tõsiseid probleeme ja kutsunud esile vaidlusi. Ühise arusaama puudumine raskendab selle nähtuse mõistmist ja hindamist ning seetõttu ka efektiivsete vastuabinõude väljatöötamist ja juurutamist (UNICEF, UNHCHR ja OSCE-ODIHR, 2002).

Inimkaubanduse riigisisese ja rahvusvahelise ulatuse uurimist komplitseerib sellele nähtusele kas liiga laia või liiga kitsa tähenduse andmine. Määratledes inimkaubandust on tuginetud eeskätt kas juriidilisele kontekstile (nt inimõiguste kaitse ja riikliku õigussüsteemi tugevdamine), majanduslikule sisule (nt nõudluse ja pakkumise vahekord) või sotsiaalsele lähenemisviisile (nt naiste positsioon ühiskonnas). Valdkonna käsitlemist komplitseerib kaubitsemise objektiks olevatele isikutele ühtedel juhtudel nn "passiivse" rolli (ohver) ja teistel juhtudel "aktiivse" rolli (ellujäänu) omistamine (Kelly, 2002). On ilmne, et inimkaubandusega võitlemise efektiivse strateegia väljatöötamise esimene samm peab olema sellele nähtuse võimalikult täpne määratlemine

1.2. Rahvusvahelised definitsioonid

Suhteliselt üldtunnustatud ja laialt kasutatav inimkaubanduse definitsioon on antud ÜRO rahvusvahelise organiseeritud kuritegevuse vastu võitlemise konventsiooni inimkaubanduse, eriti naiste ja lastega kaubitsemise ennetamise, selle vastu võitlemise ning karistamise lisaprotokollis (nn

Palermo protokoll).⁵ Nimetatud dokumendis defineeriti inimkaubandus järgmises sõnastuses.

a) *Inimkaubandus tähendab isiku eksploateerimiseks tema värbamist, vedamist, üleandmist, majutamist või vastuvõtmist, inimrõvi toimepanemise või muul viisil jõu kasutamise või sellega ähvardamise, petmise, võimu kuritarvitamise või isiku abitu seisundi ärakasutamise või teist isikut kontrolliva isiku nõusoleku saavutamiseks makse tegemise või vastuvõtmise või muu hüvise pakkumise või muu kuritarvituse teel. Eksploateerimisena käsitletakse ka teise isiku prostitueerimisele sundimist või muul viisil seksuaalset eksploateerimist, sunniviisilist tööd või teenistust, orjuses või sama laadi seisundis pidamist või elundi sunniviisilist eemaldamist.*

b) *Inimkaubanduse ohvri nõusolek käesoleva artikli punktis a käsitletud eksploateerimisega ei muuda selle kuriteo kvalifikatsiooni, kui tegu on toime pandud punktis a nimetatud viisil.*

c) *Lapse eksploateerimiseks tema värbamist, vedamist, üleandmist, majutamist või vastuvõtmist käsitletakse inimkaubandusena ka siis, kui seda ei ole toime pandud käesoleva artikli punktis a nimetatud viisil;*

d) *Laps on alla kaheksateistkümneaastane isik.*

(UN General Assembly, 2000)

Definitsiooni formuleerimine võimalikult laiaulatuslikuna aitas küll tuua esile inimkaubanduse globaalset tähendust ja levikut, kuid ei anna piisavalt selgust inimkaubanduse toimumise erinevate viiside kohta. Lisaks rõhutatakse üldnimetatud definitsioonis inimkaubitsemist eelkõige kui protsessi, mitte niivõrd sellega kaasnevaid negatiivseid tagajärgi ja ohvritele tekitatavat kahju. Näiteks võib eristada “vägivaldsete, eksploateerivate värbamisviiside kasutamist” ja „vägivaldsetesse, eksploateerivatesse töö- ja elutingimustesse paigutamist”, mis ei pea ilmingimata esinema koos (Derk 1997: 35). Mõned

---

⁵ Protokoll ratifitseeriti Eestis 2004. aastal. Vt Riigi Teataja II, 07.04.2004, 7,23.

ekspertid väidavad, et ÜRO definitsioonis ei käsitleta piisavalt selgelt järgmisi olulisi asjaolusid:

- inimkaubanduse tegelikku “tulemit” (näiteks olukorda, millesse ohvrid on pandud);
- piinamise, seksuaalse vägivalla, hirmutamise ja ähvardamise erinevaid viise, mida kasutatakse tagamaks, et ohvrid nõustuksid tekkinud sundolukorraga;
- orjusesarnaseid tingimusi, mida ohvrid on sunnitud taluma;
- sündmuste jada või ekspluateerimise ajutist, lühiajalist toimumist (IOM 2004: 10).

Samuti on mitmeid lahtiseid küsimusi, mis tekivad selliste kuritegudega seotud erinevatele isikutele õigusliku hinnangu andmisel. Näiteks neid, kes “värbavad, petavad ja veavad ohvreid”, saab määratleda üheselt kaubitsejatena. Kuid on “halli alasse” kuuluv nn kolmandate isikute ring või kaubitsetud isikute kasutamisest/ekspluateerimisest kasusaajad. Selliste kolmandate isikute käsitlemisel kaubitsejatena suureneks oluliselt inimkaubandusega seotud kurjategijate hulk. Mõned eksperdid on nõudnud ka kaubitsetud tööjõu ja nende valmistatud toodete tarbijate lisamist sellesse kategooriasse, kuigi need isikud ei tegele ohvrite otsese ekspluateerimisega (IOM 2004: 31–32).

Inimkaubanduse toimumise konkreetse konteksti täpsem arvestamine aitab paremini suunata selle nähtuse vastu võitlemiseks tehtavaid jõupingutusi. Järgmises paragrahvis käsitletakse lühidalt Eestis seksuaalse ekspluateerimise eesmärgil toimuva inimkaubanduse ajaloolist ja sotsiaalset tausta, ilma milleta pole Eestiga seotud inimkaubanduse adekvaatne hindamine võimalik.

1.3. Inimkaubandus Eesti kontekstis

1.3.1. Inimkaubandust mõjutavad üldised tegurid

Inimeste liikumist ja sellega seonduvat inimkaubandust on käsitletud sageli kui tõuke- ja tõmbefaktorite koosmõju resultaati. Tõukefaktorite hulka võivad kuuluda valmisolek oma elukohast lahkumiseks, mida põhjustavad põgenemine etniliste konfliktide ja keskkonnakatastroofide eest, materiaalse ellujäämise püüd või soov parandada oma majandusseisu, põgenemine kasvava soolise ebavõrdsuse eest, pereprobleemid, peresisene ja seksuaalne vägivald või kodutus (Kelly 2002: 24; Nicolic-Ristanovic 2002: 136). Viimase 15 aasta jooksul on inimkaubandus kui nähtus muutunud endistes Ida-Euroopa sotsialistlikes riikides ja Nõukogude Liidu liiduvabariikides varasemast oluliselt märgatavamaks, kuna toimus piiride avanemine lääne suunal. Selgemalt tajutat lõhe rikkamate ja vaesemate riikide elustandardites on tekitanud intensiivseid rahvusvahelise migratsiooni voogusid.

Tõmbetegurite hulka võivad kuuluda soov raha koguda või toetada võõral maal töötades majanduslikult koduseid, unistus kindlustada lastele välismaal omandatud hariduse abil parem tulevik või muuta oma elu “kasulikult” abielludes paremaks (Augustin 2002: 110–116).

Suurenevast nõudlusest odava tööjõu järele on kujunenud üks inimkaubanduse soodustegureid terves maailmas. Viimastel aastatel on ülemaailmne turusituatsioon tinginud kiire nõudluse kasvu madalaprestiižse madalaprestiižse töö, näiteks prostituutide ja koduteenijate järele. Seetõttu on migrandid üha kaitsetumad nii tõise kui ka seksuaalse ekspluateerimise suhtes. Turumajanduslikus mõtlemises propageeritakse avalikult globaliseerumise ja võimaluste paljususe ideid ergutades inimeste fantaasiat leidma materiaalse vaesuse probleemidele lahendust mitte oma riikide piires, vaid ülemaailmsel turul (Taylor 1999: 62).

Inimkaubandusega seotud ja seda soodustavate nähtuste hulka kuuluvad rassism, ksenofoobia ja eelarvamus välismaalaste suhtes. Tööjõuturul on migrantidel vastuvõtjariigis raske leida võrdseid võimalusi ning neid käsitletakse sageli odava tööjõu reservina (Anderson ja O'Connell Davidson 2003: 42). Eriti kehtib see juhul, kui riiki ollakse saabunud ebaseaduslikult.

Täiendavaks probleemiks tuleb aga pidada ka sageli esinevat liialt lihtsustatud "legaalse s.o seadusliku" ja "illegaalse s.o ebaseadusliku" rände eristamist. Inimkaubitsemist ja seksuaalset ekspluateerimist seostatakse enamasti ainult illegaalsete migrantidega. Tegelikult võib esineda pettust ja ekspluateerimist tööjõu legaalsetes migratsiooniskeemides nii reisi toimumise ajal kui ka sihtpunkti jõudmisel. Inimeste seaduslik sisenemine riiki ei välista alati sundolukorda sattumise ja ekspluateerimise objektiks muutumise võimalust. Migranttööliste õiguste organisatsioonid on viimastel aastatel teatanud seoses legaalsete migrantidega, et "paljudes maades kasvab väljamaksmata palkade, konfiskeeritud passide, jõuga kinnipidamise ja vägivalda juhtumite arv" (AMC, 2000). Sisserännanud tööliste eriline haavatavus niisuguste kuritarvituste suhtes seostub oma juriidiliste õiguste mitteteadmise või kohaliku keele mittevaldamisega.

Naiste migreerumist mõjutavad spetsiifilised survetegurid peaksid aga selgitama, miks ÜRO andmetel "sisserännanud naiste arv piirkondlikul tasemel ületas 2000. aastal Euroopas, eriti Ida-Euroopas ja Lõuna-Euroopas, sisserännanud meeste arvu" (United Nations, 2004). Eestist pärit naiste jaoks võib üks tegur olla muut suurest iseseisvuse ja emantsipeerituse astmest, mida oletatakse garanteeritavat kõigile naistele Läänes (Wijers ja Lap-Chew 1997: 44). Teine soodusfaktor on levinud arvamus, et elu Läänes, kus "kõik näib olevat võimalik ja kõik on õnnelikud", pakub paremaid elamisvõimalusi ja kergemat juurdepääsu töökohtadele (Konig 1997: 87). Tihti on aga saabumisel eest leitavad tingimused ja võimalused oodatust dramaatiliselt erinevad. Tasuliste seksuaalteenuste ja kodutöö suureneva nõudluse tõttu pakutakse välismaalt pärit naistele sihtriikides just neid madala prestiižiga ameteid üha sagedamini. Alternatiivsete töötamisvõimaluste puudumine, mida ei osatud kodumaalt lahkudes ette näha, muudab naiste

ekspluateerimisohtlikku olukorda sattumise eriti lihtsaks. Ilmselt on niisugused tegurid soodustanud ka hiljuti taasiseseisvunud riikidest (sh Eestist) pärit naistega kaubitsemise kasvutendentsi.

1.3.2. Eesti taasiseseisvumine ja migratsioon

Eesti majanduse areng alates taasiseseisvumisest on enamiku endiste Nõukogude liiduvabariikide taustal olnud edukas. Siinse elanikkonna elatustase jääb aga tänaseni oluliselt madalamaks võrreldes Lääne-Euroopa riikidega. Eestis on üha enam juurdunud Euroopa-keskne maailmanägemine, mis avaldub muuhulgas domineeriva migratsiooni suuna muutumises. Kui varem olid Eesti ja teised Balti riigid Nõukogude Liidu sisese elanikkonna liikumise sihtriikideks, siis viimase kümne aasta jooksul on Eestist saanud peamiselt migratsiooni lähteriik. Siit lahkutakse valdavalt enam arenenud riikidesse ja sageli just Euroopa Liidu maadesse. Koos sellega võib rääkida ka inimkaubanduse samasuunalisest arengust.

Iseseisvusperioodi jooksul on nii lühi- kui pikaajaline väljaränne Eestist erinevatel põhjustel suurenenud. Seda võib seletada nii tööpuuduse ja Eestis makstavate suhteliselt madalate palkade kui ka heade hooaja- ja lihttöövõimalustega Euroopa Liidu staažikates liikmesmaades (seda eriti põllumajanduse, ehituse ja transpordi alal). Eesti astumine Euroopa Liitu 2004. aastal suurendas siinset väljarände potentsiaali veelgi.

Välismaal ees ootavate elamistingimuste ja võimalike probleemide kohta käiva informatsiooni vähesuse tõttu on nii mõnigi Eestist pärit inimene saanud kohale jõudes negatiivseid kogemusi. Neist mitmed puutusid kokku ootamatute raskustega töökoha leidmisel. Enamik Euroopa Liidu riike (v.a mõned erandid, nagu näiteks Iirimaa, Suurbritannia ja Rootsi) kehtestasid Eesti ja teiste uute liikmesriikide elanikele kohalikke tööturget kaitsva üleminekuaja. Selle aja jooksul pole Eestist ja teistest uutest Euroopa Liidu liikmesriikidest pärit inimestel lubatud neis riikides ametlikult töötada.

Üleminekuaja piirangute ja kasvava turunõudluse tõttu tekkisid mitmed tööjõudu Eestist välismaale vahendavad firmad. Läbi niisuguste agentuuride hakkas toimuma tööotsijate süstemaatiline ränne Eestist Euroopa Liidu riikidesse. Tööjõu vahendusagentuuride tegevuse vähene reguleeritus lõi inimestega kaubitsejatele, kes püüavad ära kasutada inimeste intensiivsemat sihtriikidesse liikumist, uued võimalused.

Ligikaudsetel hinnangutel töötas 2004. aasta keskel välismaal umbes 20 000 Eesti päritolu inimest. Kõige sagedamini leiti tööd Soomes (ca 10 000 inimest) ja Iirimaal (ca 1500 kuni 2000 inimest).⁶ Teisteks peamisteks tööalase migratsiooni sihtriikideks olid Rootsi, Norra, Hispaania ja Suurbritannia. Seetõttu on tõenäoline, et need on ka Eestist pärit inimeste kaubitsemise peamised sihtriigid. Inimkaubandusevastased meetmed peaksid keskenduma just neisse riikidesse suunduva tööotsijate rände reguleerimisele, mis toimuks muuhulgas tööjõuagentuuride vahendustegevuse õigusliku reguleerimise kaudu.

1.4. Inimkaubandus ja selle seotus organiseeritud kuritegevusega

Inimkaubanduse intensiivistumist globaalses mastaabis seostatakse sageli organiseeritud kuritegevuse üha suureneva rolliga (Aronowitz 2001: 170). Kriminaalsete koosluste huvi kasvule inimkaubanduse vastu viitavad nimetatud sfääri 1990-ndatel aastatel paigutatud suured rahasummad. Eeldatava kasumi ja riski suhet võrreldes muu illegaalse tegevusega (näiteks uimasti- või relvaäri) peeti väga soodsaks. Suhteliselt madal riskitase koos migratsioonivoogude kasvuga kujundasid kuritegelikele rühmituste jaoks uue ahvatleva turuniši (Williams 2001: 68).

---

⁶ Täpsed andmed Eestist välismaale tööle suundunud inimeste arvu ja sotsiaalsete karakteristikute kohta puuduvad, kuna tööjõu vahendamise agentuurid peavad neid andmeid ärisaladuseks.

Organiseeritud kuritegevuse ja inimkaubanduse, kui selle ühe osa, areng on toimunud üheaegselt varimajanduse ekspansiooniga. Mõnes riigis on varimajandusest saanud kogu sealse majanduselu tähtis komponent (Skeldon 2000: 30). Niisugune tendents avaldub ka arenevate demokraatlikes riikides, sealhulgas Eesti majanduses. Seetõttu “muutub mitteametliku majandustegevuse ja ametliku kuritegevuse täpne piiritlemine peaaegu võimatuks” (Ruggiero 2000: 64). Kaubitsemise ohvrite töö (alates prostituutidest ja lõpetades „koduorjade” osutatud teenustega), moodustab varimajanduse niisuguse osa, kus seaduslik ettevõtlus ja kriminaalne tegevus suuresti kattuvad (Ruggiero 1997: 231–244).

Ka Eestis soodustab kriminaalsete grupeeringute tegevus varimajandust ja seksuaalse ekspluateerimise toimumise võimalusi. Esiteks on Eestist sarnaselt teiste arenemisjärgus riikidega saanud sihtpunkt tasulist seksi otsivatele turistidele. Teiseks vaatlevad paljud inimesed (eelkõige naised) seoses tööpuudusega prostitutsiooni kui sunnitud alternatiivi piisava sissetuleku saamiseks. Prostituute kontrollivad sageli kuritegelikud rühmitused, millel võivad olla sidemed inimkaubitsejatega. Eestis on selles kontekstis viidatud mitmele meelelahutusettevõttele kui poolametlikult tegutsevale ning allilma kontrolli all olevale (Kagge, 2004).

Naistega kaubitsemise seotust organiseeritud kuritegevusega Eestis on märgitud rahvusvahelisel tasemel. Ameerika Ühendriikide Kongress paigutas Eestist pärit kriminaalsed grupeeringud inimkaubitsejatena kõrvuti Albaania ja Tšetšeenia päritolu rühmitustega. Vastavas raportis nimetati, et “Venemaa organiseeritud kuritegelikud grupeeringud ja muud rühmitused, sealhulgas Albaaniast, Eestist, Tšetšeeniast, Serbiast ja Itaaliast pärinevad, on seotud Euroopas toimuva inimkaubandusega”.⁷ 2003. aastal avaldas Briti ajaleht *The Observer* teate liiri politsei operatsioonist koodnimetusega „*Otsing*” tuues esile Eestis ja Lätis tegutsevaid „maffialaadseid rühmitusi” ning seostas neid Ida-Euroopast pärit naiste kaubitsemisega (Kagge, 2003b). Eesti kuritegelike

---

⁷ “Trafficking in Women and Children: The U.S. and International Response”, Updated 1 August 2001. Congressional Research Service Report for Congress, p. 6; Global Survival Network, *An Expose of the Traffic in Women for Prostitution from the Newly Independent States*, Washington, D.C., 1998, pp. 5–10.

rühmituste rolli on rõhutatud aruannetes, mis käsitlevad naistega kaubitsemist Soomes ja Rootsis. Soome politsei käsutuses oleva informatsiooni põhjal „tegutseb Soomes umbes kümme professionaalset prostitutsiooniga tegelevat kriminaalset grupeeringut, mille tegevust juhitakse Eestist või Venemaalt. Need grupeeringud on jaotanud Soome territooriumi eraldi mõjualadeks. Viimastel aastatel on Eestist pärit jõugud Lõuna- ja Kesk-Rootsisse laienemiseks moodustanud uusi harusid” (Lahdenmäki, 2002).

Eesti kriminaalpolitsei seisukoha järgi on siinset päritolu kuritegelike rühmituste osatähtsust ja arvukust ilmselt ülehinnatud võrreldes neid Albaania, Tšetšeenia või Serbia päritolu grupeeringutega. Samuti pole siinse politsei andmetel faktilist kinnitust leidnud Iirimaa tegevate Eesti rühmituste ülepaisutatud arvud (Kagge, 2003a). Sellele vaatamata ei saa eitada prostitutsiooniga tegelevate Eesti kuritegelike rühmituste mõju tugevnemist Soomes ja Rootsis alates 1990-ndate keskpaigast.⁸

1.5. Mõistete “inimeste salakaubavedu” ja “inimkaubandus” erinevus

Inimkaubandust kui nähtust tuleb eristada “inimeste salakaubaveost”, kuigi neid nähtusi segatakse sageli omavahel. Inimkaubanduse juhtumid on tihti, kuid mitte alati, seotud inimeste salakaubaveoga. Samas ei tohi pidada iga inimeste salakaubaveo juhtumit inimkaubanduseks. Nende eristamiseks on vajalikud üksikasjalikud andmed selle olukorra kohta, millesse ohver seaduserikkumise tõttu sattus.

Inimeste salakaubaveo puhul kasutab isik illegaalseks riiki sisenemiseks salakaubavedajate abil. Tavaliselt võtab ta salakaubavedajatega ise ühendust, allub piiriületuse ajal nende kontrollile, kuid pärast sihtkohta jõudmist kontroll isiku üle lõppeb. Inimkaubanduse puhul otsib kaubitseja ise aktiivselt potentsiaalseid ohvreid ning ahvatleb neid petlike lubaduste ja

---

⁸ Intervjuu Keskkriminaalpolitsei ametnikuga, 7. detsember 2004, Keskkriminaalpolitsei.

parema elu väljavaadetega oma elupaika vahetama. Inimkaubanduse ohvrid reisivad tavaliselt omal tahtel uskudes, et neid ootab välismaal hea töökoht. Reisimine võib olla legaalne ja avalik toimudes nõuetekohaste dokumentidega. Pärast sihtkohta saabumist kuritarvitatakse ohvrite varasemat nõusolekut ja neid kasutatakse ära kaubitsejate poolt sunni, pettuse või muu ebaausa viisi abil kontrolli teostades. Just eelnevalt antud nõusolek muudab inimkaubanduse ohvrid sihtriigis eriliselt haavatavaks.

Inimkaubanduse ohvrid ei ole enamasti teadlikud, et neid sunnitakse saabumisel tegelema prostitutsiooni või muu ekspluateeriva tegevusega. Isegi kui mõni ohver teab üldiselt, mis liiki "tööd" ta tegema hakkab, ei ole ta kunagi täpselt kursis tegelike töötingimustega. Peamine erinevus inimkaubanduse ja inimeste salakaubaveo vahel on asjaolu, et pärast salakaubaveo lõppemist lastakse ebaseaduslikul migrantil tavaliselt minna oma teed. Kuigi kogu salakaubaveo protsessi vältel võib esineda samuti pettuse, sunni või vägivalda elemente, ei hoita isikut selle lõppedes enam sundolukorras. Erinevalt salakaubaveost ei lõpe inimkaubanduse puhul kontroll ohvri üle tema sihtpunkti saabumisel, vaid inimese hoolimatu ekspluateerimine siis alles algab. Seega eristab inimeste salakaubavedu ja inimkaubandust teineteisest kaubitsetu isiklik vabadus või selle puudumine pärast piiriületust.

Erinevalt salakaubaveost, mille puhul on alati tegemist riigi välispiiride ületamisega, võib inimkaubandus toimuda ka riigisiselt. Inimestega kaubitsemiseks ei pea ohvreid tingimata mingil viisil transportima ekspluateerimise paika. Vastavalt Palermo protokollile piisab sellest, kui ohver on olnud värvatud, majutatud, üle antud või hangitud tööks või teenistuseks jõu, petmise või sunni abil selleks, et panna ta sunniviisilisse teenistusse, võlaorjusesse või muusse orjusesse (Riigi Teataja II, 07.04.2004, 7,23).

1.6. Inimkaubanduse põhjalik defineerimine

Kokkuvõtteks järeldub, et inimkaubandust määratletakse mitmete eristavate tunnuste abil, mille hulka kuuluvad kontrolli kaotus, kolmanda osapoole kaasatus, kolmanda osapoole huvitatus kasumist, ajaline element, rände element ning inimõiguste ja siseriiklike seaduste rikkumine (IOM 2004: 24–27). Käesoleva uurimistöö läbiviimisel kasutati inimkaubanduse töödefinitsiooni loomisel eelnimetatud tunnuseid:

- 1) *Kontrolli kaotus* väljendub selles, kas isik saab või ei saa soovi korral lahkuda ekspuateerimise tingimustest. Kas ta on olnud sunnitud jääma ekspuateerimise objektiks? Sund võib hõlmata võlaorjust, füüsilist vabaduse võtmist, vägivalda, vägivallaga ähvardamist, sõltuvust, hirmutamist jne. Sunduse olemasolu ehk kontrolli kaotus moodustab esmase eristava elemendi ohvrile tekitatud kahjust.
- 2) *Kolmanda osapoole kaasatus* tähendab teiste inimeste osavõttu niisuguste otsuste tegemisel või otsuste mõjutamisel, mille tulemuseks on isiku ekspuateeritavaks muutumine. Inimkaubanduse puhul peab kolmas osapool olema sundinud isikut mingiks tegevuseks kasutades pettust, füüsilist sundi või vägivallaga ähvardamist või nimetatud kolme survevahendit kombineeritult. Kui kolmandale osapoocele on kasulik isiku ekspuateerivasse, orjusega sarnasesse olukorda panemine ja selles hoidmine ning ohver ei saa kontrollida oma tööalaseid otsuseid teatud ajaperioodi jooksul, siis on täidetud järgmine inimkaubitsemist eristav tingimus.
- 3) Isiku tööalase ekspuateerimise tulemuseks peab olema teatud *kolmanda osapoole äriiline või rahaline kasu*. Niisugune kasu võib olla saadud isiku tegevusest/tööst nii ametlikus kui ka mitteametlikus sektoris. Siinjuures pole tähtis, kas ohver saab või ei saa suhteliselt kõrget huvitist, võrreldes lähteriigi keskmise palgatasemega.

- 4) Inimkaubandus juhtum väljendub reeglina *algus- ja lõpp-punkti* kaudu ning juhtum kestab teatud kindla ajalise perioodi (mõnikord kuid või aastaid). Inimkaubanduse puhul ei ole enamasti tegemist ühekordse käitumisakti või sündmusega, vaid see hõlmab mitmeid tegevusi/sündmusi, mis soodustavad/tingivad üksteist või järgnevad üksteisele. Neist tekib isikule kaubitsemise kahju kui järgmine eristav tunnus.

- 5) Inimkaubanduses erinevalt sunnitööst sisaldub alati isiku riigisisesest või piiriülese *liikumise/rände element*. Füüsilise ümberpaiknemise tulemusena lahkub ohver oma harjumuspärasest elukeskkonnast, mis tugevdab ekspluataatori(te) võimu tema üle. Kuigi rände element on inimkaubanduse tuvastamiseks vajalik tingimus, võib tegelik ümberpaiknemine esineda erinevatel viisidel. See võib toimuda seaduslikult või ebaseaduslikult, vabatahtlikult või sunduslikult, rahastatuna isiku enda poolt või olla hilisema võlaorjuse põhjustajaks.

- 6) Inimkaubandusest tuleneva kahju viimane eristav element tuleneb asjaolust, et *kolmandate isikute poolt rikutakse kohalikke seadusi ja inimõigusi*. See inimkaubanduse nn kriminaalne aspekt võib tähendada piinamist, vägistamist, löömist, vägivallaga hirmutamist või lähedastele kättemaksuga ähvardamist, toiduta jätmist, vabaduse piiramist, kelmust, pettust ja/või võlaorjust. Kõik eeltoodud rikkumised aitavad kaasa isiku viimisele ekspluateerimise tingimustesse ja tema seal hoidmisele.

Nimetatud kuus elementi moodustavad kahju, mida inimkaubandusega ohvrile põhjustatakse. Defineerides inimkaubandust nende elementide kombinatsiooni kaudu eristasid käesoleva uurimistöo autorid inimkaubandust teistest ekspluateerimisviisidest ja kuritegudest.

2. Seksuaalse eksploateerimise eesmärgil toimuva inimkaubanduse juriidilised aspektid

2.1. Eesti seadused ja inimkaubandus

Eesti võttis endale esmakordselt rahvusvahelise kohustuse võidelda inimkaubandusega, kui Riigikogus ratifitseeriti 1926. aasta (*Slavery*) ja 1949. aasta (*Trafficking in Human Beings and Counteracting the Exploitation of Other Peoples` Prostitution*) üldkonventsioonid koos nende hilisemate täiendustega. Nimetatud konventsioonid käsitlevad vastavalt võitlust orjusega ning inimkaubanduse ja inimeste eksploateerimist prostitutsiooni abil. Võitlust inimkaubandusega (sh seksuaalse eksploateerimise eesmärgil toimuvat) reguleerivad õigusaktid põhinevad suurel määral nendel konventsioonidel ja neis esitatud nõuetel.

Ajavahemikul 2001–2004 olid Eestis jõus kaks erinevat kriminaalseadust, mis olid aluseks inimkaubanduse kui kuriteo eest süüdi mõistmisel. Kuni 1. septembrini 2002 kehtis kriminaalkodeks ja 1. septembril 2002 jõustus karistusseadustik.⁹ Pärast viimast muudatust käsitletakse seksuaalse eksploateerimise eesmärgil toimuvat inimkaubandust Eestis mõnevõrra varasemast erinevalt. Uues karistusseadustikus sisaldub võrreldes varasemalt kehtinud kriminaalkodeksiga rohkem inimkaubanduse vastasele võitlusele suunatud kuriteokoosseise.

Kummaski õigusaktis puudub spetsiaalne inimkaubandust kuriteona käsitlev koosseis. Kuna Eesti seaduste kohaselt ei ole prostitutsioon kriminaliseeritud, siis seksuaalse eksploateerimise eesmärgil toimuvaid inimkaubanduse juhtumeid saab kvalifitseerida ainult teiste kuriteokoosseisude alla kuuluvatena. Varasem kriminaalseadustik sisaldas kokku kolme paragrahvi, mis käsitlesid prostitutsiooni vahendamist või võimaldamist ja alaealise prostitutsioonile kaasamist kuritegudena. Kõige rangem karistumäär

---

⁹ Kuna kuritegude liigitus põhineb nende sooritamise ajal kehtinud seadustel, algatati ka pärast 1. septembrit 2002 uusi kriminaalasju vastavalt varem kehtinud kriminaalkodeksile.

isikutele, kes sundisid alaealist tegelema kuritegevuse või prostitutsiooniga, oli suhteliselt madal: seitse aastat vangistust (Saar, Annist jt 2001: 167–168).

Karistusseadustikus on tugevdatud inimkaubanduse vastu võitlemise meetmeid lisades sellesse mitmeid uusi kuriteokoosseise, mis seonduvad inimkaubanduse erinevate aspektidega.¹⁰ Karistusseadustik käsitleb kuritegudena orjastamist, isikuvabadust piiravasse riiki toimetamist, lapse müümist ja ostmist, alaealiste prostitutsioonile kallutamist või sellele kaasaaitamist, lapsporno valmistamist ja levitamist ning ruumi andmist ebaseaduslikuks tegevuseks (sh prostitutsiooniks). Täisealise poolt oma keha müümine (prostitutsioon) ei ole vastavalt Eestis kehtivatele seadustele kuritegu.

Tabelis 1 on toodud statistilised andmed kõikide Eestis perioodil 2002–2004 registreeritud kuritegude kohta, millest osa võiks liigitada inimkaubanduse juhtumitena.

---

¹⁰ Selliste kuriteokoosseisude esile toomine ei tähenda, et inimkaubanduse toimumisel oleks muude kuritegude sooritamine ja nende eest karistamine välistatud.

Tabel 1: Politsei poolt registreeritud inimkaubandusega seonduvad kuriteod Eestis 2002–2004

	2002	2003	2004. a esimesed kümme kuud	Kokku
Karistusseadustik § 133. Orjastamine	0	5	1	6
Karistusseadustik § 134. Isikuvabadust piiravasse riiki toimetamine	0	0	0	0
Karistusseadustik §173. Lapse müümine ja ostmine	0	0	0	0
Karistusseadustik § 175. Alaealise prostitutsioonile kallutamine	1	2	0	3
Karistusseadustik § 176. Alaealise prostitutsioonile kaasaaitamine	1	1	2	4
Karistusseadustik § 177. Alaealise kasutamine pornograafilise teose valmistamisel	0	1	1	2
Karistusseadustik §178. Lapsporno valmistamine ja selle võimaldamine	0	2	1	3
Karistusseadustik § 268. Ebaseadusliku tegevuse võimaldamine või korraldamine	11	36	43	90
...sh prostitutsiooniks ruumi kasutada andmine ja prostitutsiooni vahendamise	10	22	36	68
Kriminaalkodeks § 202 ⁶ . Isiku kallutamine prostitutsioonile või prostitutsiooni vahendamise*	8	8	4	20
Kuritegude koguarv	21	55	52	128

Allikas: Eesti Politseiamet, avaldamata andmed, saadud 28. jaanuaril 2005.

*Kui kuritegu sooritati kriminaalseadustiku kehtivusajal, siis liigitatakse tegu vastavalt sellele õigusaktile.

Ülaltoodud tabelis esitatud registreeritud kuriteojuhtumid kajastavad siinset inimkaubandust üksnes ligikaudselt. Eesti seaduste kohaselt saab kriminaalvastutusele võtta ainult otsese seksuaalse ekspluateerimisega seotud olnud isikuid. Kõige sagedamini on sellised kuriteod kvalifitseeritud prostitutsiooniks ruumi kasutada andmisena või prostitutsiooni vahendamisena. Millise osa neist kuritegudest moodustavad inimkaubanduse juhtumid, pole ilma inimkaubanduse koosseisu täpse fikseerimiseta selge. Peamine põhjus on prostitutsiooni vahendajate kui kolmanda osapoole ja

tasuliste seksuaalteenuste osutajate väga mitmekesised ja mitmetahulised vahekorrad

Orjastamine kuriteokoosseisuna on oma sisult inimkaubandusega kõige sarnasem, kuid selle tegelik kohaldamine inimkaubanduse juhtumite korral jääb problemaatiliseks. Orjastamine on defineeritud kui “vägivalla või pettusega inimese asetamine olukorda, kus ta on sunnitud oma tahte vastaselt kellegi teise kasuks töötama või täitma muid kohustusi.”¹¹ Orjastamisega kahjustatakse enesemääramise õigust, s.o isiku õigust otsustada oma asukoha ja tegevuse üle. Kuid selles kontekstis kerkivad üles probleemid seoses kuriteokoosseisu tingimustega nagu “töötamine oma tahte vastaselt” ja “teiste kasuks”. Töötamine oma tahte vastaselt eeldab ilmselt absoluutset või selle lähedast sündi, mida tegelike inimkaubanduse juhtumite korral esineb väga harva. Enamasti saab täheldada kergemate ekspluateerimisvormide järkjärgulist muutumist tõsisemateks. Teiste kasuks töötamine inimkaubanduse juhtumite korral võib toimuda aga ka makstes ohvrile ebaõiglast hüvitust.

Orjastamise ja inimkaubanduse kui kuritegude peamine erinevus seisneb asjaolus, et inimkaubitsemise ohvrile ei saa rääkida olukorrast, mille tunnused vastaksid orjusele vastavalt karistusseadustikus esitatud määratlusele. Kaubitsetud isikud pannakse pigem orjusesarnastesse tingimustesse mitte täielikku orjusse. Seda lähenemisviisi kasutatakse muuhulgas ÜRO Palermo protokollis inimkaubanduse definitsiooni puhul, mille sõnastuses peegeldab asjaolu, et orjus kui selline on tänapäeval praktiliselt kaotatud ning viidatakse “orjusesarnastele” või „orjastamise-laadsetele” tingimustele (UN General Assembly, 2000).

Kuigi ekspluateerimise toimumise fakti saab teha kindlaks suhteliselt lihtsalt, on keeruline jõuda süüdimõistva kohtuotsuseni tuginedes süüdistusele orjastamises. Üks põhjuseid on, et “puhta” inimkaubanduse aset leidmise fakti tõendamine osutub raskeks. Tüüpiline inimkaubanduse juhtum algab tavaliselt

---

¹¹ Karistusseadustik. Riigi Teataja I 2002, 56, 350. Jõustunud 1. septembril 2002.

inimese reisimisega välismaale seal töötamiseks neil tingimustel, millega ta nõustus vabatahtlikult kodumaal olles. Alles mõne aja möödudes hakkavad ilmnema ohvri orjastamise, pettuse, tema üha kasvava võlakoooma ja seksuaalse ekspluateerimise tunnused. Vaid üksikutel juhtudel suudetakse kohtus veenvalt tõendada, et ohvriil polnud võimalik vastavate füüsiliste tingimuste või oma vaimse seisundi tõttu põgeneda seksuaalse ekspluateerimise olukorrast ega pöörduda abi saamiseks õiguskaitseteenistuste poole.¹² Orjastamise tunnuste puudumisel kvalifitseeritakse võimalik inimkaubanduse juhtum tõenäoliselt prostitutsiooni vahendamiseks.

Järgmine inimkaubitsemisega seotud karistusseadustiku kuriteokooosis käsitleb inimese toimetamist isikuvabadust piiravasse riiki. Sellega püütakse tagada täiendavat õiguslikku kaitset orjastamise ja ekspluateerimise eest, nähes ette karistuse tegevuse korral, mis võib eelineda orjastamisele. Kuid nimetatud paragrahvi tõhusus inimkaubitsejate vastutusele võtmisel on samuti mitmes mõttes üsnagi küsitav. Karistusseadustiku kommentaarides märgitakse muuhulgas tegude ja kahju põhjusliku seose tõendamise raskusi.

„Tavaliselt on just inimkaubanduse keti esimeste lülide (pettuslikud reisikorraldajad, tööpakkujad jne) seost isikuvabaduse reaalse rikkumisega (sunnitud abielu, prostitutsioon jne) raske tõendada” (Sootak ja Pikamäe 2002: 288–289).

Selle dispositiooni kasutamine inimkaubanduse juhtumite korral on raskendatud ka seetõttu, et erinevates riikides saadakse erinevalt aru definitsioonis toodud väljendist “isikuvabaduste piiramine ja rikkumine”. Täpset vastamist vajaks nende riikide ringi piiritlemise küsimus, mis võiksid kvalifitseeruda inimõigusi piiravatena. Vastavalt karistusseadustiku kommentaarile on sellistena käsitletavad:

---

¹² Eesti Politseiamet, avaldamata andmed, saadud 28. jaanuaril 2005.

„...riigid, mis oma õiguskorras või –praktikas ei tunnusta lääne demokraatiates enesestmõistetavaks peetavaid inimõigusi (nagu abiellumisvabadus, liikumisvabadus, sunnitöö keeld jne) ning kust ei ole võimalik vabalt lahkuda diplomaatilise teenistuse puudulikkuse või suutmatuse tõttu või sellepärast, et puuduvad elementaarsed side- ja/või transpordivahendid” (Sootak ja Pikamäe 2002: 289).

Toodud kommentaar ei kõla eriti kaasaegselt ja on vastuolus riikide rahvusvahelises suhtlemises valitsevate põhimõtetega. Selles kuriteos süüdimõistmisele peaks eelnema teatavate riikide paigutamine isikuvabadust piiravate riikide nimekirja. Pole üllatav, et käesoleva aruande kirjutamise ajaks ei olnud sellise kuriteoga seotud kriminaalasju Eestis registreeritud.

Karistusseadustiku suhteliselt vähese kehtivusaja tõttu on veel raske lõplikult hinnata, kui hästi karistusseadustiku eelnimetatud kuriteokoosseisud on rakendatavad inimkaubanduse juhtumite korral Eestis. Olemasolev kuritegevuse statistika ja kuriteokoosseisude sisuline analüüs viitavad siiski olulistele formaaljuriidilist laadi puudustele.

Karistusseadustik, mille järgi inimkaubanduse juhtumid peaksid mahtuma selliste kuriteokoosseisude alla nagu näiteks orjastamine või prostitutsiooni vahendamine/võimaldamine, on ebapiisavalt kohaldatud inimkaubanduse eest karistamiseks. Näiteks välismaale tööjõudu vahendavad agentuurid tegutsevad praegu ilma igasuguse vastutusega oma klientide edaspidise käekäigu eest. Reeglina pole võimalik tõestada, et inimkaubanduse ohver pandi teadlikult või hooletult olukorda, kus ta oli sunnitud alluma (seksuaalsele) ekspluateerimisele. Seksuaalse ekspluateerimise eesmärgiga inimkaubandus ei toimu tänapäeval ainult prostituutidega kaubitsemise vormis, vaid võib avalduda konkreetsetel juhtudel koos inimeste muul viisil ekspluateerimisega ja/või muudest viisidest välja kujuneda. Efektivsemaks inimkaubanduse vastaseks võitluseks tuleks karistusseadustikku viia sisse inimkaubandust käsitlev eraldi kuriteokoosseis. See peaks olema määratletud vastavalt rahvusvaheliselt tunnustatud standarditele ja kajastama tänapäevase inimkaubanduse erinevaid toimumisviise.

2.2. Õiguskaitseline tegevus ja inimkaubandus

2004. aasta mais sõlmisid Eesti Politseiamet, Riigiprokuratuur ja Piirivalveamet mitteametliku kokkuleppe inimkaubanduse kui raammõiste ühiseks kasutamiseks. Otsustati, et inimkaubandusena tuleb käsitleda “igasugust tegevust, mis on seotud isikute värbamise, röövimise, vedamise, varjamise, üleandmise, müügi või vastuvõtmisega riigi piires või üle rahvusvahelise piiri jõu, sunni, vale või petmise teel, et sundida inimesed nende tahte vastasesse (orjuse taolisse) olukorda”.¹³ Mitteametliku kokkuleppe kohaselt pidi inimkaubanduse mõiste olema kooskõlas karistusseadustiku ülalnimetatud sätetega.¹⁴ Õiguskaitsesutuste omavahelist avatud dialoogi tuleb vaadelda esimese sammuna seadusloome arenemisel suunas, mis tugevdaks ohvrite õiguslikku kaitstust ning parandaks inimkaubitsejate vastutusele võtmise võimalusi.

Viimastel aastatel on Eesti politsei laiendanud inimkaubandusega seotud uurimisalast ja jälitustegevust. Keskkriminaalpolitsei rahvusvahelise kriminaalteabe osakonna ühe ametniku ülesandeks on inimkaubandusalase informatsiooni vahendamine Interpoli ja Europoli liinis. Vajadusel edastab Keskkriminaalpolitsei rahvusvahelistelt allikatelt saadud informatsiooni riigisisestele politseiüksustele.

1. novembril 2003 moodustati Tallinna Politseiprefektuuri isikuvastaste kuritegude talituse alluvuses töörühm, mille ametnikud tegelevad ka inimkaubanduse küsimustega. Lisaks töötavad Keskkriminaalpolitsei organiseeritud kuritegevuse osakonna analüüsitalituse juures politseiametnikud, kelle otsene ülesanne on lahendada Eestis inimkaubandusega seotud kriminaalasju.

---

¹³ Avaldamata materjal, saadud Keskkriminaalpolitsei ametniku käest.

¹⁴ Personaalne kommunikatsioon Keskkriminaalpolitsei ametnikuga, 7. detsembril 2004, Keskkriminaalpolitsei.

Tunnistajakaitse seadus jõustus 1. jaanuaril 2005. Selle seaduse vastuvõtmine on eriti tähtis inimkaubanduse ohvrite seisukohast vaadatuna, võimaldades inimkaubandusega seotud kuritegusid tulemuslikumalt käsitleda.¹⁵

---

¹⁵ Seaduse eelnõu 486 SE II. Kättesaadav:
<http://web.riigikogu.ee/ems/plsql/motions.show?assembly=10&id=486&t=E>.

3. Inimkaubanduse levik, mehhanismid ja esinemisvormid Eestis

3.1. Uuringus kasutatud andmete kogumise meetodid

Eesti ajakirjanduses on leidnud käsitlemist enamuse politseile ja vabaühendustele teada olevatest inimestega kaubitsemise juhtumitest olenemata sellest, kas oli tegemist riigisisese või Eestist lähtuva piiriülese inimkaubandusega. Uuringu läbiviimise käigus selgus, et sinne meedia, õiguskaitsesadused ja vabaühendused on dokumenteerinud korduvalt ühtesid ja samu (kriminaalseid) sündmusi. Kuna neist allikatest saadud andmeid kasutati käesolevas projektis inimkaubanduse leviku ja mahtude hindamiseks Eestis, üritati vältida ühtede ja samade juhtumite (ohvrite) korduvat arvestamist.

3.1.1. Usaldusväärsete andmete leidmise raskused

Uuringu läbiviijad puutusid inimkaubandust hinnates kokku mitmete metodoloogilist laadi probleemidega. Politseistatistikale sai tugineda siis, kui kaubitsemise juhtumid olid kvalifitseeritud kuritegudena. Ilma kuritegude faabulaid tundmata oli politseist pärinevaid andmeid erinevate kuritegude toimepanemise kohta sageli raske omavahel seostada. Ametlikus statistikas ei väljendu näiteks enamasti asjaolu, et ühe ja sama ohvri suhtes oli toime pandud erinevaid kuritegusid (näiteks orjastamine, prostitutsiooni korraldamine ja vahendamine, alaealiste kasutamine pornograafiliste materjalide valmistamisel). Teisest küljest võis mitu inimkaubanduse ohvrit olla seotud ühe kuriteo erinevate episoodidega (näiteks prostitutsiooni vahendamise korral). Ohvri perspektiiv, mida peetakse inimkaubanduse kontekstis peamiseks, on politseistatistikas reeglina vähe kajastatud. Nii old ka politseist saadud andmed ohvrite kohta ilma iga kriminaalasja faabulat täpsustamata üldjoontes ebapiisavad.

Inimkaubandusega seotud kriminaalasjade menetlemine on suhteliselt ajamahukas protsess. Uuringu teostamise muutis keerukamaks asjaolu, et kõrvaliste isikute juurdepääs alles menetletava kriminaalasja materjalidele on rangelt keelatud. Seetõttu ei olnud võimalik saada põhjalikku teavet veel kohtusse jõudmata kuritegude detailidest, kuigi neid võis olla käsitletud meedias. Täpsemaid andmeid ohvrite kohta sai koguda ainult lõpetatud ja arhiveeritud kohtuasjade materjalidest.

Infot inimkaubanduse ohvrite kohta on parem leida selle sotsiaalse rühmaga tegelevatest vabaühendustest. Kuid niiviisi saadud andmete kasutamine inimestega kaubitsemist käsitleva tõese statistikana tekitab teist laadi usaldusväärsesega seotud probleeme. Enamasti hindavad vabaühendused inimkaubanduse ohvriks langenud inimeste arvu nende poolt registreeritud kontaktide alusel (näiteks kui mitmele inimesele on vabaühenduse kaudu antud konkreetset abi ja toetust). Tingituna klientidele osutatavate tugiteenuste tundlikkusest, ei koguta ega anta vabaühendustele teadaolevaid isikuandmeid ametlikuks kasutamiseks. See teeb aga keeruliseks vabaühenduste andmetele objektiivse hinnangu andmise.

Teinekord võib vabaühenduste teenuseid kasutavate inimeste hulk olla ülehinnatud. Iga vabaühenduse tegevuse efektiivsust ja rahastamise vajadust seostatakse klientide arvuga, kellele on osutatud mingit konkreetset teenust (näiteks jagatud tasuta kondoomi või viidud läbi meditsiiniline kontroll). On ilmne, et vabaühendused keskendudes sageli kindlale grupile/teemale, püüavad reeglina rõhutada nende sihtgrupi probleemide ulatust ja tõsidust. Kõiki neid asjaolusid tuleb arvestada, kui hangitakse inimkaubandusega seotud juhtumite kohta käivaid andmeid politseilt ja vabaühendustelt.

3.2. Inimkaubanduse maht ja seotus tasuliste seksuaalteenustega

Seksuaalse eksploateerimise eesmärgil toimuv inimkaubandus Eestis on seotud kohaliku turu nõudlusega tasuliste seksuaalteenuste järele. 1990-ndate keskel võis rääkida omamoodi seksiäri buumist, mis möödus 1990-ndate aastate lõpuks, kui toimus turunõudluse stabiliseerumine, 2003. aastal hakkas taas ilmema märke kasvavast nõudlusest seksuaalteenuste järele. Sellega kaasnes avalikkuse häiritus ja mure prostitutsiooni leviku pärast. Eesti meedias väljendati korduvalt kartust, et siinsed kaubitsejatele ja klientidele määratavad leebed karistused ning seksuaalteenuste suhteliselt madal hinnatase võivad muuta Eesti seksiturismi populaarseks sihtriigiks. Näiteks Tallinna kirjeldati Balti- ja Põhjamaade piirkonna uue Bangkokina (Ilisson, 2003). Ajakirjanduses kritiseeriti muuhulgas Eesti liberaalset suhtumist prostitutsiooni, võrreldes seda üsnagi range prostitutsioonipoliitikaga Põhjamaades (nt Rootsisis).

Samas tuleks lisada, et esines ka arvamusi, nagu oleks probleem võimendatud ja prostitutsiooni puudutavaid arvandmeid Eesti kohta ülepaistatud. Mõne kriitiku arvates ei ole alust väiteks, et prostituutide hulk Eestis on 2000-ndate aastate esimesel poolel kõrgem kui 1990-ndate aastate lõpus. Madalamate prostitutsiooni arvnäitajate baasil saaks oletada ka seksuaalse eksploateerimise eesmärgil toimuva inimkaubanduse väiksemaid mahtusid Eestis. Selle väite toetuseks usaldusväärsete statistiliste andmete leidmine osutus aga samuti keeruliseks.

3.2.1. Prostitutsioon Eestis: vastuolulised hinnangud

Prostitutsiooni leviku kohta Eestis antakse väga vastuolulisi hinnanguid. Kohalikes lõbumajades teenuseid osutavate tüdrukute ja naiste arvuna on pakutud mõnikord suurusjärku 3000 kuni 5000 (Nordic Council of Ministers 2002: 14). Muudele allikatele tuginedes saadi vastava näitaja kõrguseks

vähem kui 3000 indiviidi (Pettai, 2003). 2002. aastal Eesti politseiametnikega läbiviidud intervjuudes arvasid ainult pooled vastanuist, et Tallinnas tegeleb prostitutsiooniga enam kui 1000 naist (Pettai ja Kase, 2002). Neid arvnäitajaid kinnitavate või ümberlückkavate empiiriliste andmete ja statistika leidmine on peaaegu võimatu.

Prostituutide arvu adekvaatsemaks hindamiseks Eestis viidi käesoleva uuringu raames prostituutide klientide Interneti-foorumile laekunud informatsiooni analüüs. Selle põhjal leiti, et Eestis tegutseb oluliselt väiksem hulk prostituute, kui oli pakutud varasemalt. Kliendid ja prostituudid kujutavad endast pigem püsikundede ja -klientide suhteliselt suletud ringkonda, mitte niivõrd suuremastaabilises illegaalses ettevõtmises osalejaid. Eestis tegutsevate kõikide teadaolevate lõbumajade ja neis töötavate prostituutide keskmise arvu põhjal on raske jõuda üldnäitajani, mis oleks enam kui 1000–1500 aktiivselt tegutsevat prostituuti Eestis. 2000. aastal läbiviidud uurimuses jõudsid autorid samasele järeldusele (Saar, Annist jt 2001: 165). Eelnimetatud teave on tähtis Eesti inimkaubanduse hindamise kontekstis, kuna tasuliste seksuaalteenuste turunõudlus on otseselt seotud nende teenuste pakkumise ja inimkaubandusega.

3.2.2. Inimkaubanduse ohvrid ja prostitutsioon

Oluliseks probleemiks inimkaubandusega seotud kuritegude lahendamisel on ohvrite sagedane vastumeelsus politseiga koostöö suhtes ja detailsete andmete esitamisest keeldumine. Kuna paljud ohvrid on varem olnud kaasatud seksiärisse ja tahaksid seda jätkata, kardavad nad selle äri organisaatorite sanktsioone. Tunnistajakaitseprogramme kasutatakse mitmetel põhjustel vaid väga üksikute organiseeritud kuritegevusega seotud juhtumite korral.

Avajahemikus 2002–2004 registreeriti Eestis kokku 12 prostitutsiooni ja pornograafiaga seotud kuritegu, mille ohvrid olid alaealised. Rahvusvahelise aktsepteeritud põhimõtete kohaselt kvalifitseerub seksuaalseks ekspluateerimise juhtum automaatselt inimkaubanduseks, kui selle kuriteo

ohver on noorem kui 18-ne aastane. Lastega kaubitsemise juhtumeid on nimetatakse ka ühes varasemas Eesti uuringus (Trummal 2003: 26).

Endiselt jääb lahtiseks küsimus, kui paljud Eestis prostitutsiooniga tegelevad inimesest on inimkaubanduse ohvrid. Üks võimalus selle ligikaudseks hindamiseks on võtta aluseks andmed kuritegude eriti vägivaldaga seotud kuritegude statistika. Inimkaubandus toob loogilisena kaasa muude isikuvastaste kuritegude (näiteks tapmine, seksuaalne vägivald, füüsiline vigastamine) toimepanemise. Eestis ajavahemikus 2001–2004 sooritatud vägivaldsetest kuritegudest on vaid üksikud olnud suunatud seksiaaris kaasatud naiste vastu. Eestis ei ole teada juhtumeid prostituutide vastu suunatud seksuaalse vägivalda või prostituutide tapmise kohta.¹⁶ Võib siiski arvata, et paljud inimkaubitsejate ja klientide poolt toimepandud prostituutide vastu suunatud vägivaldteod jäävad avastamata ja ametlikult menetlemata.

3.2.3. Inimkaubanduse ohvrite päritolu ja värbamine

Ajakirjanduses esitatud teated endise Nõukogu Liidu teistest piirkondadest pärit naiste kasutamise kohta prostituutidena kogu Eestis pole leidnud tõendamist. Eesti meedias kirjeldatud skeemidesse, kus väidetavalt idapoolset päritolu naised saavad kaks kuni kolm kuud praktilist koolitust Eesti lõbumajades enne Lääne Euroopa riikidesse siirdumist, tuleb suhtuda kahtlvalt (Karell, 2004). Mõistetavalt oleks raske saada täpset teavet nende endisest Nõukogude Liidust pärit inimkaubanduse ohvrite kohta, kellel puudub Eestis elamise luba ning kes viibivad Eestis illegaalsete immigrantidena. Samas võib väited endisest Nõukogude Liidust pärit tegevprostituutide (nii kaubitsetute kui ka mittekaubitsetute) arvu suurenemisest viimastel aastatel ebaloogilistena kõrvale jätta. Enamiku ekspertide hinnangute kohaselt ei ole Eestis tekkinud “pakkumise puudust”, tulenevalt Eestist pärit naiste piisavast hulgast.

---

¹⁶ Personaalne kommunikatsioon Keskkriminaalpolitsei ametnikuga, 7. detsembril 2004, Keskkriminaalpolitsei.

Siinsed eksperdid näivad olevat ühisel seisukohal, et umbes 80 protsenti Eestis seksuaalteenuste osutamisega seotud naistest on vene keelt emakeelena kõnelevad isikud. Tavaliselt pärinevad nad Tallinnast või Kirde-Eesti regioonist.¹⁷ Sama tendents on leidnud kinnitust ka Soomes töötavate Eesti taustaga prostituutide suhtes. Soome valitsusväliste organisatsioonide ja politsei andmetel ületab Eestist Soome siirdunud prostituutide hulgas vene keelt kõnelevate naiste osakaal märgatavalt eesti rahvusest naiste osakaalu. Sarnase sisuga tähelepanekuid on regulaarselt tehtud ka enamiku teiste prostitutsiooni sihtriikide suhtes. Toodu põhjal võib oletada, et ka enamik Eestiga seotud inimkaubanduse ohvritest, keda sunnitakse tegelema prostitutsiooniga kohapeal või välismaal, kuuluvad venekeelse elanikkonna hulka.

Inimkaubanduse praegune põhisuund langeb kokku seksiairiga seotud isikute peamise liikumissuunaga s.o riigist välja ja Eestist enamarenenud riikidesse. Niisugune üldpilt on sarnaselt 1990-ndate lõpuga jäänud muutumatuks.

Ohvrite värbamiseks Eestis kasutatakse inimestega kaubitsejate poolt mitmeid meetodeid. Kõige levinumad on töökuulutuse panemine ajalehte või Internetti ja värbamine personaalsete kontaktide kaudu. Uuringu läbiviijad on seisukohal, et enamus Eestist välismaale suunduvatest inimestest, kes on valmis seksiairis osalema, teavad küllaltki hästi neid eesootava tegevuse liiki. Konkreetsete juhtumite liigitamine inimkaubanduseks või mitte sõltub saabumisel valitsevatest töötingimustest. Politsei andmetel on fikseeritud väga vähe ametlikult kinnitatud inimkaubanduse juhtumeid, mille käigus kedagi sunniti või meelitati tegelema prostitutsiooniga.

Inimkaubanduse juhtumid Eestis on valdavalt seotud pettustega, mille puhul ohvrid ei ole tõeselt informeeritud nende töö üksikasjadest ja lisatingimustest. Politsei andmetel petetakse naisi eeskätt paremate elutingimuste ja kõrgema palga lubadustega võrreldes neile sihtpunkti saabudes tegelikult pakutavaga. Samuti on saadud teateid juhtumitest, mil

---

¹⁷ Niisugune olukord on jäänud suhteliselt muutumatuks, võrreldes varasema uurimusega (Saar, Annist jt 2001: 165–166).

ohvritelt on ära võetud passe ja isiklike asju ning kehtestatud muid piiranguid.

3.3. Inimkaubanduse sihtriigid

Paranenud sidevahendid ja liikumisvõimaluste areng suurendavad paratamatult inimkaubanduse ohvrite (ka Eesti päritolu) potentsiaalset hulka. Kuigi tuleb eristada seksuaalse ekspluateerimise eesmärgil toimuvat inimkaubandust ja prostitutsiooni, on need kaks nähtust sageli (kuid mitte vältimatult) omavahel seotud. Sel põhjusel saab hinnata ka inimkaubanduse domineerivaid suundi toetudes osaliselt prostitutsiooni kohta käivatele andmetele.

3.3.1. Soome sihtriigina

Soomest on kujunenud Eestist lähtuva prostitutsiooni ja inimkaubanduse peamine sihtriik eeskätt selle naabermaa geograafilise läheduse tõttu. Tõmmet tugevdavad Eesti ja Soome vahelised traditsioonilised kultuurisidemed ning Soome kõrgem elatustase võrreldes Eestiga. Eesti inimeste jaoks oli Soome Nõukogude perioodil demokraatia sümbol ja värav “vabasse maailma”. 1997. aastal lihtsustasid kahe riigi vahelised viisanõuded, millega seoses Eesti kodanikel avardusid Soome ning teistesse Põhjamaadesse reisimise võimalused. Üleminekuperioodi majanduslikud raskused kodumaal julgustasid paljuseid inimesi otsima neis riikides töötamise võimalusi (Lehti ja Aromaa 2002: 50).

Veenvad tõendid demonstreerivad, et märgatav hulk Eestist pärit naisi tegeleb Soomes regulaarselt prostitutsiooniga. Siinse politsei andmetel võib aasta jooksul niisugusel eesmärgil Soomes viibivate Eestist pärit isikute arv küündida hinnanguliselt 500–1000-ni.¹⁸ Teiste hinnangute kohaselt moodustasid 2000-ndate aastate alguses umbes 90 protsenti kõikidest

---

¹⁸ Personaalne kommunikatsioon Eesti Keskkriminaalpolitsei ametnikuga, 7. detsembril 2004, Keskkriminaalpolitsei.

Soomes tegutsevatest prostituutidest Eesti ja Vene päritolu naised.¹⁹ Täpsemad hinnangud selle kohta, kui suur osa neist oli tulnud Eestist ja kui suur osa Venemaalt, lahknevad olulisel määral. Mõnede allikate andmetel moodustasid Eestist pärit naised enamuse (68%),²⁰ kuid teised allikad väidavad vastupidiselt, et 87 protsenti Soomes tegutsevatest prostituutidest pärineb siiski Venemaalt.²¹ Nii suured erinevused hinnangutes on vähemalt osaliselt seotud Eestist pärit vene keelt kõnelevate isikute lähtemaa ebatäpse määratlemisega.

Endiselt jääb ebaselgeks, millise osa Eestist Soome rännanud prostituutidest moodustavad inimkaubanduse ohvrid. Arvatakse, et valdav osa neist on tegelnud prostitutsiooniga juba enne Soomesse saabumist. Ühest küljest realiseerub prostitutsioon selles riigis kasutades traditsioonilisi kanaleid ja kohalikke sidemeid. Samas kinnitavad Soome ja Eesti politsei allikad, et kõike prostitutsiooniga seotut Soomes kontrollivad peamiselt Vene (Peterburi) ja Eesti kuritegelikud struktuurid (Lahdenmäki, 2002). See suundumus sai alguse juba 1990-ndate keskpaigas ja jätkub ka praegu.²² Vaatamata konkreetsetele asjaoludele on selge, et Eestist lähtuv prostituutide Soome-suunaline intensiivne ränne suurendab suurel määral inimkaubitsetajate võimalusi oma ohvrite ekspluateerimiseks Soomes. Probleemi aktuaalsusest tulenevalt lisati 1. augustil 2004 Soome kriminaalkodeksisse uued inimkaubandust käsitlevad sätted. Praegusel ajal diskuteeritakse Soomes elavalt prostituutide teenuste kasutamise kriminaliseerimise teemadel.

3.3.2. Rootsi sihtriigina

Teiseks peamiseks Eestist lähtuva prostitutsiooni ja inimkaubanduse sihtriigiks on kujunenud Rootsi. Rootsi politsei kriminaalosakonna (*NCID*) hinnangul kaubitsetakse igal aastal teistest riikidest Rootsi ligikaudu 400–600

---

¹⁹ Uuring, mille on viinud läbi Korpisaari, H., Helsingi Keskkriminaalpolitsei teadustöötaja, tuginedes ajavahemikus 1998–2001 registreeritud juhtumitele. Tsiteeritud Lehti ja Aromaa 2002: 53 järgi.

²⁰ Sealsamas.

²¹ STAKES projektis saadud tulemused. Tsiteeritud: Lehti ja Aromaa 2002: 53 järgi.

²² Personaalne kommunikatsioon Keskkriminaalpolitsei ametnikuga, 7. detsembril 2004, Keskkriminaalpolitsei.

naist, kellest enamus pärineb Venemaalt ja Balti riikidest. Kaubitsemise ohvrite hulk on jäänud viimaste aastate jooksul praktiliselt samale tasemele (National Criminal Investigation Department, 2004).

Rootsis peetakse prostitutsiooni mitte üksnes meeste poolt naiste ja laste vastu suunatud vägivalda vormiks, vaid selles nähakse spetsiifilist eksploateerimise viisi. Alates 1. jaanuarist 1999 on Rootsis seaduste järgi “seksuaalteenuste ostmise või ostmise katse” kuritegu, mille eest klienti karistatakse rahaträhvi või vangistusega. Prostitutsiooni ja inimkaubanduse ohvritele on tagatud riigipoolne abi ja neid kaitstakse võimalike õiguslike tagajärgede eest (näiteks väljasaatmise ohu korral seoses riigis illegaalse viibimisega). 1. juulil 2002 jõustus Rootsis seadus, mis käsitleb seksuaalse eksploateerimise eesmärgil toimuvat inimkaubandust spetsiifilise kuriteona. Tegevus kvalifitseerub inimkaubanduseks, juhul kui kohtus leiab tõendamist “ebaseadusliku sunduse”, “pettuse” ja/või muude “sarnaste sündsusetute vahendite” kasutamine (Swedish Ministry of Industry, Employment and Communication, 2004).

Rootsi politsei andmetel tegeldi 2004. aasta lõpul seoses süüdistusega inimkaubanduses kokku viie kriminaalasjaga. Oluline hulk nende kuritegude ohvritest (12 naist) pärines Eestist.²³ Aruande kirjutamise ajaks ei olnud selgunud, kui paljusid neist tuleks käsitleda ÜRO definitsioonis toodud kriteeriumite järgi inimkaubanduse ohvritena. 2004. aastal vahetasid Eesti ja Rootsi politsei informatsiooni seoses 15 rahvusvahelise prostitutsioonijuhtumiga, millesse oli kaasatud umbes 50–60 Eestist pärit naist.²⁴

3.3.3. Norra sihtriigina

Norrat on määratletud kui suhteliselt uut sihtriiki, kuhu seksuaalse eksploateerimise eesmärgil kaubitsetakse Eestist pärit naisi. Norra vabaühenduse Pro Sentret andmetel on Eestist pärit naiste osakaal Norras tegutsevate prostituutide hulgas alates 2001. aastast märgatavalt

²³ Personaalne kommunikatsioon Rootsi politseiametnikuga, 29. november 2004, Tallinn.

²⁴ Keskkriminaalpolitsei ametniku käest saadud andmed.

suurenenud. Kui 2002. aastal oldi Oslos kontaktis vaid mõne üksiku Eestist tulnud prostituudiga, siis 2003. aastal toimus kontakt 56 ja 2004. aastal (augusti lõpu seisuga) 75 Eesti päritolu isikuga. Sellelt vabaühenduselt saadi andmeid nelja inimkaubanduse juhtumi kohta, millesse 2003. ja 2004. aastal oli segatud vähemalt 12 Eesti naist. Varasematel aastatel niisuguseid juhtumeid registreeritud ei olnud.²⁵ 2004. aastal viidi Eesti ja Norra õiguskaitseametkondade poolt läbi kahe inimkaubanduse juhtumi menetlust, mille käigus oli kindlaks tehtud umbes 30 Eestist pärit naissoost ohvrit.²⁶ Nimetatud juhtumid esitati kohtusse vastavalt Norra kriminaalkoodeksis 2003. aastal sätestatud artiklile, millega Norras keelustati inimkaubandus (O'Brian, van den Borne jt 2004: 197).

3.3.4. Muud sihtriigid

Arvatakse, et iga viies Hollandis tegutsev prostituut võib olla inimkaubanduse ohver (Dutch National Crime Squad 2004: 197). Kuigi puuduvad täpsed statistilised andmed ohvrite lähteriikide kohta, pärineb hinnanguliselt umbes 19 protsenti inimkaubanduse ohvritest Kesk- ja Ida-Euroopast (Bruinsma ja Bernasco 2004: 84–86). Tööalast ekspluateerimist Hollandis käsitletud programmi (*BLinN*) andmetel kontakteerusid selle läbiviijad aastatel 2002–2004 nelja Eestist Hollandisse kaubitsetud naisega.²⁷

Mõned juhtumid, mis puudutavad Eestist pärit seksuaalse ekspluateerimise eesmärgil toimunud naistega kaubitsemist, on registreeritud Saksamaal ja Iirimaa. Rahvusvahelise Migratsiooniorganisatsiooni Bonni esindus on alates 2001. aastast saatnud neli inimkaubanduse ohvrit tagasi Eestisse. Ajakirjanduses on avaldatud teateid, milles väidetakse, et Ida-Euroopast (sh Eestist) inglise keele õppimiseks Irimaale saabunud naise on sunnitud tegelema prostitutsiooniga (Kagge, 2003b). Lisaks eelnimetatutele on saadud andmeid mõne Eestist pärit inimeste kaubitsemisjuhtumi kohta Hispaaniast,

---

²⁵ Rahvusvahelise Migratsiooniorganisatsiooni Tallinna esindusest saadud andmed.

²⁶ Keskkriminaalpolitsei ametniku käest saadud andmed.

²⁷ Rahvusvahelise Migratsiooniorganisatsiooni Tallinna esindusest saadud andmed, 27. juuli 2004.

Inglismaalt, Taanist, Belgiast, Sloveeniast, Itaaliast, Portugalist, Ameerika Ühendriikidest, Jaapanist ja Šveitsist.²⁸

3.4. Juhtumite kirjeldused

Järgnevalt esitatud Eestiga seotud inimkaubanduse juhtumite kirjeldused põhinevad meedias avaldatud materjalidel. Autorid loodavad, et need kirjeldused selgitavad näitlikult tüüpilisi olukordi ja asjaolusid, mis iseloomustavad seksuaalse eksploateerimise eesmärgil toimuvat inimestega kaubitsemist.

3.4.1. Esimene juhtum

Kuueteistaastane Läti tüdruk tutvus baaris meestega ja pärast õist pummeldamist ärkas üles ühes Tallinna lõbumajas. 2001. aasta augustis, pärast mitmekordset “omanike” vahetust müüdi tüdruk Põhja-Tallinnas asuvasse lõbumajja. Seal käskisid kolm meest ja üks naine tal ning ühel vene keelt kõneleval Tallinna tüdrukul osutada klientidele intiimteenuseid. 2002. aasta suvel müüdi mõlemad tüdrukud edasi ühte lõbumajja, mis asus Tartumaal. Tüdrukuid sunniti erinevate isikute poolt tegelema prostitutsiooniga, mille eest neile maksti vaid 50 krooni kliendi kohta. Läti tüdruk põgenes mitu korda, kuid ta tabati uuesti ja toodi lõbumajja tagasi. Pärast kahe aasta pikkust seksuaalset eksploateerimist Eestis õnnestus tüdrukul pöörduda politseisse. 2003. aasta aprillis esitati neljale Tallinnast ja neljale ühest Tartumaa külast pärit inimesele süüdistus “orjastamises” ja “alaealise prostitutsioonile kallutamises” (Palta, 2003). Selle kriminaalasja kohtulikku arutelu on korduvalt pikendatud ja lõpliku otsuseni pole käesolevaks ajaks jõutud.

---

²⁸ Rahvusvahelise Migratsiooniorganisatsiooni Tallinna esindusest saadud andmed, juuni ja juuli 2004.

3.4.2. Teine juhtum

Neljakümne vie aastast soomlast süüdistatakse Eestiga seotud inimkaubanduse organiseerimises. Väidetavalt kuulus ta rahvusvahelisse kuritegelikku grupeeringusse, mis vahendas Eestist, Lätist ja Venemaalt pärit naise tööle prostituutidena Soome. Inimestega kaubitsemine sai alguse 2003. aastal, kui vähemalt 30 naist sunniti seitsmes Soome linnas tegelema prostitutsiooniga. Noorim teadaolev ohver oli 17-aastane lätlanna. Vastavalt Läti seadustele võib alaealise prostitutsioonile sundimise eest oodata süüdistatavat kuni 15-aasta pikkune vanglakaristus.

Prostituutide tellimist korraldati Tallinnas asunud keskusest. Kui klient leidis Interneti teel sobiva prostituudi, helistas ta ööpäevaringsesse kõnekeskusesse ja tema kõne suunati vastavale aadressile. Inimkaubanduse ohvrid osutasid seksuaalteenuseid üürikorterites Tallinnas ja Soomes. Viis kohalikku naist, kes töötasid kõnekeskuses "dispetšeritena", tunnistasid end samuti prostitutsiooni vahendamises süüdi. Soome politsei andmetel oli jõugujuht ka varem tegelnud inimkaubandusega (SL Õhtuleht, 2004).

3.4.3. Kolmas juhtum

Rootsi politsei vahistas 2002. aasta detsembris 52-aastase Soome kodaniku. Enam kui kahe aasta jooksul oli soomlanna vahendanud prostituutidena kokku 36 naist neljas Stockholmi bordellidena kasutatud korteris. Kaheksa ohvritest olid rootslased ja ülejäänud 28 naist pärinesid Eestist. Politsei leidis ühes korteris olnud arvutist registri, milles oli põhjalik ülevaade süüdistatava tegevusest, klientidest ja tulust. Samuti sisaldas arvuti tuhandeid „kontakte” ja ligi 570 kliendi nimekirja, kelle isikute tuvastamisega Rootsi politsei tegeleb. Kahekümne kliendi suhtes oli 2004. aasta lõpuks algatatud eeluurimine.

Soome kupeldaja poolt kaubitsetud prostituutidest vähemalt kaks Eesti tüdrukut olid ainult 17-aastased. Ohvreid meelitati ajalehereklaamides

avaldatud eskortteenuse osutajate, striptiisitantsijate, massööride ja modellide tööpakkumistega. Tüdrukud vastasid reklaamile ja kohtusid kaubitsejaga Tallinnas, kes lubas, et neil on võimalik valida, kas osutada seksuaalteenuseid või mitte. Tüdrukud võtsid töö vastu ja söitsid nädala pärast Rootsi, kus neid sunniti tegelema prostitutsiooniga.

Bordellipidajale mõisteti sutenöörluse eest nelja aasta pikkune vanglakaristus. Süüdistatav jäi süüdi ainult prostitutsiooni vahendamises, mitte aga naistega kaubitsemises või nende vabaduse piiramises. Kohus leidis, et kupeldaja oli ära kasutanud majanduslike raskuste käes olevaid Eestist pärit naisi, kuid juhtumi inimkaubitsemiseks kvalifitseerimiseks puudusid piisavad tõendid. Ohvrid olid reisinud Rootsi vabatahtlikult ja Rootsi seaduste kohaselt saab kedagi inimkaubanduse süüdi mõista ainult siis, kui ta on oma ohvreid sundinud või pettusega meelitanud minema teise riiki "seksiorjadeks". Ka vabastas kohus kupeldaja "isikliku vabaduse piiramise" süüdistusest, sest kohtu arvates polnud võimalik tõestada naiste mittevabatahtlikku luku taga olemist (Kaupmees, 2003).

3.4.4. Neljas juhtum

2001. aastal süüdistasid Hollandi võimud 30-aastast Eesti kodanikku rahvusvahelise inimkaubanduse võrgustiku organiseerimises. Väidetavalt müüs ta vähemalt kuus Eestist pärit naist Hollandisse. Ta lubas ohvritele hästi tasustatavat tööd, kuid selle asemel vahendas neid prostituutideks. 2001. aastal andis Eesti valitsus mehe Hollandi õiguskaitseorganitele välja, et mõista selles riigis tema üle kohut. Hollandi võimudel olid varem kokku puuted süüdistatava vennaga, kes oli samuti tegelnud rahvusvahelise inimkaubandusega ja kasutanud lapseealisi pornograafiliste materjalide valmistamisel. Vend kandis Hollandis kaheksakuulist vanglakaristust ja vabastati 2001. aasta alguses (Pöld, 2001). Väidetavalt oli ka mõlema venna isa olnud seotud inimkaubandusega (Mäe, 2001).

3.5. Inimkaubanduse hinnanguline maht

Kokkuvõtvalt võib järeldada, et erinevatest allikatest kogutud informatsioon lubas tuua välja peamised Eestist pärit naistega kaubitsemise sihtriigid. Aastatel 2001–2004 olid neist kõige olulisemad Soome, Rootsi ja kasvava mahuga Norra. Kaubitsemisjuhtumite esinemist tuvastati ka Hollandis, Saksamaal, Iirimaa, Ameerika Ühendriikides ja Jaapanis, kus iga riigi arvele tuli kuni kümme identifitseeritud inimkaubanduse ohvrit. Ülejäänud riigid (Hispaania, Inglismaa, Belgia, Sloveenia, Portugal, Šveits, Taani ja Itaalia) olid esindatud üksikute juhtumitega.

Kuna Eestil on kõige enam ajaloolisi ja kultuurisidemeid Soome, Rootsi ja Norraga, siis on just nendest riikidest kujunenud populaarsed sihtkohad nii tööalase rände kui ka inimkaubanduse kontekstis. Geograafiliselt ja kultuuriliselt kaugemad maad (nagu näiteks Aasia Vaikse ookeani regioon) on Eestist lähtuva migratsiooni ja inimkaubanduse sihtriikidena vähetahtsad. Naiste regulaarse Eestisse kaubitsemise kohta leiti vähe kindlaid tõendeid, kuigi andmete saamine võis olla raskendatud seoses potentsiaalsete ohvrite illegaalse migrandi staatusega. Samuti puuduvad tuvastatud faktid Eesti kui seksuaalse eksploateerimise eesmärgil korraldatava inimkaubanduse transiitmaa kohta.

Viimastel aastatel on meedias ja teistes ringkondades korduvalt väidetud, nagu langeks Eestis igal aastal inimkaubanduse ohvriks 500 naist. Nimetatud hinnang esitati esmakordselt ajaleht Postimees lisas 2002. aastal avaldatud materjalis (Uusmaa ja Uusen 2002: 22–23). Artikli autorid ei näidanud selle hinnangu metodoloogilist alust ega toonud ära informatsiooni usaldusväärset päritolu. Viide Rahvusvahelisele Migratsiooniorganisatsioonile kui allikale osutus kontrollimisel ebaõigeks.

Käesoleva uuringu aruande koostamise raames püüti leida empiirilist tõendust väidetava 500 inimkaubanduse ohvri kohta aastas, kuid ei politsei ega teiste allikate abil see ei õnnestunud. Nagu eelpool mainiti, jõudsid uuringu läbiviijad Eestist lähtuva ja Eestisse suunatud inimkaubanduse ulatuse hindamiseks andmeid kogudes sagedasti ühtede ja samade inimkaubanduse juhtumite juurde, mida olid kirjeldanud vabaühendused, politsei, meedia ja teised allikad. Metodoloogilise selguse huvides otsustasid aruande autorid keskenduda tegelikele, juba lõpetatud või veel menetluses olevatele kriminaalasjadele, mida erinevate riikide õiguskaitseametkonnad omasid Eestist pärit prostituutide või illegaalsete migrantide kohta. Niisuguste juhtumite puhul oletati, et nende kuritegudega seotud naised võisid *tõenäoliselt* olla ka inimkaubanduse ohvrid.

Vaatamata kõigi teadaolevate faktide ja kasutatavate kriminaalasjade materjalide arvestamisele, oli raske piisava täpsusastmega hinnata Eestist kaubitsetud naiste koguhulka. Enne inimkaubandusega seotud andmete kvaliteedi parandamiseks tehtud täiendusi, tuleb kõiki arvnäitajaid ja hinnanguid käsitleda ettevaatlikult. Täpsete nõuete ja reeglite puudumise tõttu võivad andmed Eesti inimkaubanduse kohta olla kas üle- või alahinnatud. Samuti on võimalik, et tulenevalt vähesest inimkaubanduse käsitlemisest Eestis kehtestatud õigusaktides võivad inimkaubanduse juhtumid olla “varjatud” muude kuritegudega või jääda üldse tuvastamata. Tuginedes Eesti Politseiametis kinnitatud juhtumite statistikale, milles on toodud kuritegude eest süüdimõistmised vastavalt karistusseadustikule, leiti käesolevas uurimuses, et Eestist seksuaalse eksploateerimise eesmärgil kaubitsetud teadaolevate ohvrite arv ajavahemikus 2001–2004 oli kokku ligikaudu 100 inimest.

4. Avalikkuse arusaam ja teadlikkus naistega kaubitsemisest Eestis

4.1. Metodoloogia ja valim

Üleriigiline elanikkonna arvamusküsitlus viidi läbi 2004. aasta septembris. Esinduslikku juhuvalimisse kuulus 991 respondenti. Uurimisinstrumenti koostamise aluseks võeti Rahvusvahelise migratsioonorganisatsiooni varasemates projektides 2001. ja 2002. aastal kasutatud küsimustik (IOM, 2002). Lisaks seksuaalse ekspluateerimise eesmärgil toimuvale inimkaubandusele vaadeldi valdkonda, mis seostus inimeste valmisoleku ja motiveeritusega Eestist migreerumiseks. Elanikkonna uuringu kavandamisel sai tööühm inspiratsiooni Sloveenias läbiviidud analoogsest uuringust (Zavratnic, Kavčič jt, 2003). Küsitluse teostas Turu-uuringute AS, kogutud andmeid analüüsisid Tartu Ülikooli Õigusinstituudi teadlased.

Noorte naiste migreerumiseks valmisolekust ja motiividest põhjalikuma ülevaate saamiseks viidi lisaks elanikkonna küsitlusele läbi viis sihtgrupi intervjuud. Võttes arvesse migratsiooni tõmbe- ja tõukefaktoreid pöörati suuremat tähelepanu noortele naistele kui inimkaubandusest eriti ohustatud elanikkonna osale. Igasse intervjuueeritavate gruppi oli lülitatud kaheksa või üheksa järgmiste sotsiaal-demograafiliste karakteristikutega indiviidi:

- Tallinna gümnaasiumite lõpuklasside eesti rahvusest tüdrukud;
- Tallinna gümnaasiumite lõpuklasside vene keelt kõnelevad tüdrukud;
- Tallinnast pärit töötud eesti rahvusest naised vanuses 18–30 eluaastat;
- Tallinnast pärit töötud vene keelt kõnelevad naised vanuses 18–30 eluaastat;
- Kohtla-Järvelt pärit töötud vene keelt kõnelevad naised vanuses 18–30 eluaastat.

Sihtgrupi intervjuud toimusid Tallinnas ja Kohtla-Järvel 2004. aasta novembris.

4.2. Elanikkonna migratsiooniks valmisolek ja motivatsioon

4.2.1. Arvamusküsitluse tulemused

Esmalt käsitleti vastanute üldist valmisolekut välismaale tööle minekuks ja selle põhjuseid. Uuriti, milliseid allikaid inimesed tulevase välismaise töö kohta informatsiooni saamiseks kasutasid ja kui oluline oli see teave (või mõningatel juhtudel teabe puudumine) otsustamisprotsessis.

34 protsenti respondentidest väitis, et nad oleksid huvitatud välismaal töötamisest. Meeste ja naiste vastustes ilmned erinevused. Töö leidmisest välismaal oli huvitatud 38% meestest ja 31% naistest. Samas avaldus vanusegrupis 15–19 eluaastat naissoost vastajatel suurem valmisolek välismaal töötamiseks kui meestel. 81 protsenti alla 20-aastastest naissoost respondentidest teatas, et nad oleksid valmis minema tööle mõnda välisriiki. Samas vanuses meessoost vastanute vastav valmisolek oli samuti suhteliselt kõrge (75%), kuid tüdrukutega võrreldes siiski madalam.

Joonis 1. Küsimusele “Kas Te oleksite huvitatud töötamisest välismaal?” antud vastused

Venekeelse taustaga inimesed olid enam huvitatud välismaale minekust kui eestlased, mis kinnitas varasemalt väljendatud muret siinsete vene inimeste suurema inimkaubandusest ohustatuse osas. Madalama haridustasemega inimeste huvi välismaale rändamiseks oli suurem kui kõrgema haridustasemega inimestel.

Kui mõningad erandid välja arvata, ei avaldunud erineva sissetuleku tasemega inimeste rändepotentsiaalis suuri erinevusi. Need erandid on aga siiski väga olulised. Naised, kelle keskmine sissetulek leibkonna liikme kohta oli vähem kui 1000 krooni kuus, olid kõrgelt motiveeritud välismaale tööle minekuks (osakaal 43%). Naissoost vastajate puhul, kelle keskmine sissetulek pereliikme kohta oli 2000–3000 krooni kuus, oli vastav näitaja ainult 14 protsenti. Muudes vanuse- ja sissetulekukategooriates oli välismaal töötamisest huvitatute osakaal keskmiselt umbes 30 protsenti.

Piirkondadest²⁹ olid suurima migreerumisvalmidusega Kirde-Eestist pärit vastajad, kelle hulgast väljendasid peaaegu pooled mehed (47%) ja naistest 41% naistest huvi välismaal töötamise vastu.

Arvamusküsitluse tulemused toetavad seega üldiselt teadaolevaid tõukefaktoreid kui eeldusi väljarände toimumiseks. Teise riiki minekust on enam huvitatud suhteliselt madala haridustaseme ja sissetulekuga inimesed, kes elavad majandusprobleemidega piirkondades. Eriti kõrgelt motiveeritud rühmaks osutusid aga noored naised.

Võimaliku migreerumise peamised motiivid olid materiaalsed. Kokku 72 protsenti välismaale minekuks valmisolekut avaldanutest (77% meestest ja 67% naistest) lootsid välismaal teenida kiiresti palju raha. Finantsküsimustega on seotud ka soov toetada oma perekonda. Umbes üks viiendik niiviisi vastanutest (21%) leidis, et välismaale tööle minnes saaks aidata oma

---

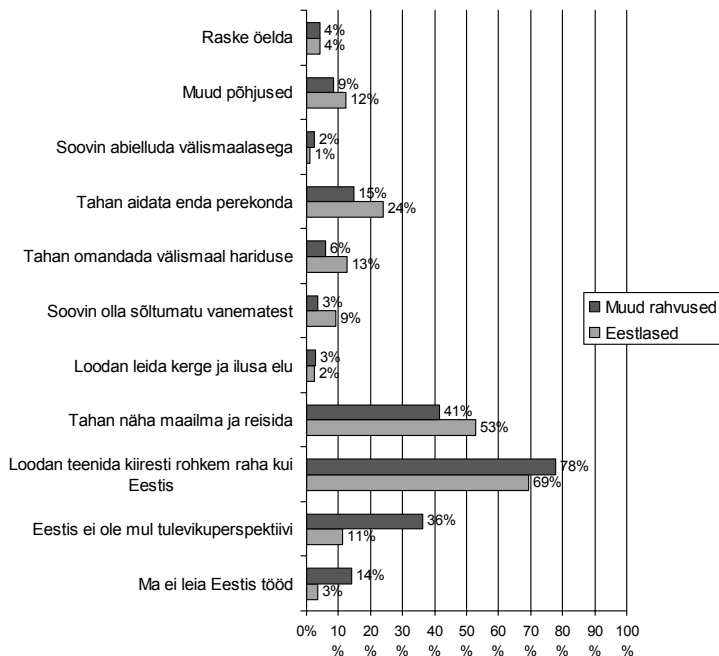
²⁹ Käsesolevas uuringus oli Eesti jaotatud kuueks piirkonnaks: Tallinn, Põhja-, Lääne-, Kirde-, Lõuna- ja Kesk-Eesti.

sugulasi. Naiste ja meeste antud vastustes selles osas suuri erinevusi ei ilmnenud.

Populaarsuselt teine välismaale mineku põhjus oli soov reisida ja näha maailma, mida väitis 49 protsenti mineku suhtes positiivselt meelestatud vastanutest. Selline motiiv iseloomustas enam naisi (51%) kui mehi (48%) ning nooremaid vanusegruppe enam kui vanemaid.

Lisaks oli välismaale rändamise oluliseks potentsiaalseks põhjuseks Eestiga seonduvatele isiklikele väljavaadetele antud hinnang. 19 protsenti kõikidest vastanutest (meestest 21%, naistest 18%) pidas enda väheseid väljavaateid Eestis põhjuseks, miks võiks siit lahkuda. Vastuste struktuuris avaldus suur erinevus eestlaste ja vene keelt kõnelevate inimeste vahel. Väljavaadete puudumine on ootuspäraselt seotud tööpuudusega. Kui kolm protsenti eestlastest teatas, et nende suutmatust leida tööd kodumaal motiveeriks neid minema teise riiki, siis vene keelt kõnelevatest vastanutest viitas 14 protsenti tööpuudusele kui võimaliku väljarände põhjusele. Erinevused olid eriti märgatavad tulevikuväljavaadete osas. Venekeelse taustaga vastanutest arvas 36 protsenti, et neil ei ole Eestis mingit tulevikku. See näitaja oli üle kolme korra kõrgem eestlaste vastavast näitajast, kellest vastas nii kokku 11 protsenti.

Joonis 2. Teise riiki minemise põhjused.

Umbes üks kümnendik kõikidest vastanutest märkis, et nad sooviksid minna välismaale õppima. Õppimise motiiv iseloomustas loomulikult rohkem nooremaid vanuserühmi. Viieteist- kuni üheksateistkümnenaastastest poistest soovis 15 protsenti minna välismaale õppima. Andmetest selgus, et samasse vanuserühma kuuluvad tüdrukud olid oluliselt sagedamini huvitatud välismaal õppimisest (24%). Kahekümne kuni kahekümne üheksa aastaste vastanute hulgas oli välismaale õppima minna soovijate osakaal samuti kõrge, kuid jäi mõnevõrra noorematest vanustest madalamaks. Vastav näitaja iseloomustas 13% meestest ja 17% naistest. Teiste vanuserühmade puhul ei olnud õppimine oluline ega peamine põhjus potentsiaalseks rändeks.

4.2.2. Sihtgruppide intervjuude tulemused

Sihtgruppides läbiviidud intervjuud aitasid saada parema ülevaate valmisolekust migratsiooniks ja selle motiividest. Kaks rühmaintervjuud viidi läbi keskkoolitüdrukutega, kes eeloleval kevadel pidid lõpetama kooli. Tüdrukud mõtlesid enamasti oma õpingute jätkamisele ülikoolis või kolledžis ning tõid esile välismaal õppimise kui ühe võimaluse õppimiseks.

*Kindlasti mingil eluperioodil tahaks ka välismaist elu proovida
Ma mõtlesin, et läheks õppima välismaale... Tegelikult on Eestis nii
vähe õppimisvõimalusi võrreldes välismaaga.*

Paljud tüdrukud eelistaksid töökohta, mis aitaks neil teenida õpingute jaoks raha. Eriti sobivaks peeti ajutist töökohta (näiteks töötamist suvel või lühiajaliselt enne õpinguid) pikkusega maksimaalselt üks aasta.

*Mina mõtlen seda, et päriseks ma ei suudaks minna välismaale. Ainult suvel, paar kuud, kõige rohkem üks aasta.
Ma läheksin [välismaale], kui keegi maksaks mu sõidu kinni ja seejärel tuleksin tagasi.*

Intervjuudes tunnistati välismaale mineku peamisteks põhjusteks kogemuste omandamine, keelte õppimine, uute suhete leidmine ja teiste kultuuride tundmaõppimine. Raha oli samuti motiveerivaks teguriks välismaale minekul, kuid paljud pidasid seda vastuvõetavaks välismaale minemise põhjuseks ainult lühiajaliste tööde puhul:

Seda ma mõtlesingi, et välismaale minna õppima, et kogemusi saada, mitte et ma tahaksin tohutuks põlluharijaks saada. Just see, et keelt õppida, suhtlemine, teisi kultuure tundma õppida.

Eesti rahvusest ja vene keelt kõnelevad keskkoolitüdrukud andsid välismaale mineku põhjuste ja õppimise (töötamisele) eelistamise osas sarnaseid vastuseid. Eesti tüdrukutel tundus olevat rohkem konkreetseid kogemusi reisimise osas. Nad oskasid tuua mitmeid näiteid sugulastest, sõpradest ja tuttavatest, kes olid olnud välismaal või kes hetkel seal õppisid või töötasid.

Samuti võib arvata, et nad vaatlesid välismaist eluperioodi enda jaoks realistlikuma võimalusena.

Vene keelt kõnelevad tüdrukud seevastu ei olnud samavõrra valmis minema välismaale ja neil oli vähem sellealaseid konkreetseid teadmisi. Võimalus õppida või töötada välismaal oli nende jaoks pigem fantaasia või teoreetiline võimalus, mida nad ei olnud tegelikult kaalunud. Niisugune erinevus ilmes ka arutledes võimalike sihtriikide üle. Eesti keskkoolitüdrukud mõistsid kohaliku keele rääkimise tähtsust, kuid paljude venekeelsete tüdrukute ideed välismaal elamisest olid pigem romantilist laadi.

Ma tahaksin elada Ameerikas, Inglismaal või Venemaal, aga nüüd ma mõtlen Jaapanist ja Hiinast.

Lisaks niisugustele tõmbeteguritele, nagu võimalus õppida, reisida, näha maailma ja teenida raha, mainisid eesti rahvusest tüdrukud ka mõningaid tõuketegureid. Neile tundus, et Eestis toimub kõrgharidusega spetsialistide (eriti juristide) ületootmine. Seetõttu on raske leida tööd ja palgad on väga madalad. Teiseks avaldasid nad sageli arvamust, et kõrget haridustaset Eestis tegelikult ei hinnata.

Paljud arstid lähevad ära... Ma vaatan, et Eesti haiglad on nii väikesed, aga ikka nii metsikult läheb ära, just alla 30-seid arste, kellel on pere. Ja palganumber on 13 korda suurem, miks mitte minna. Kasvõi lähed paariks aastaks, saad jalad alla, tuled Eestisse, tunned ennast rikkana.

Kolm sihtgrupi intervjuud töötute noorte naistega vanuses 18–30 eluaastat andsid aga mõnevõrra teistsuguseid tulemusi. Õppimist ei peetud selle sihtgrupi esindajate poolt enamasti reaalseks võimaluseks. Paljudel vastanutel oli juba eelnev välismaal töötamise kogemus. Ainult vähesed neist avaldasid arvamust, et nad ei läheks enam välisriiki tööle.

Analüüsid küsitletud töötute naiste vastuseid, võis respondendid jagada tinglikult kolme alagruppi. Esimesse alagruppi kuuluvad inividid vältisid endale suurema vastutuse võtmist. Selles grupis moodustasid enamuse vene keelt kõnelevad naised. Nad eelistasid lihtsaid ameteid, millega ei kaasneks

palju vastutust (näiteks ei ole alluvaid, puudub otsene kontakt rahaga). Endale sobivaks pidasid nad koduperenaise rolli. Selle alagrupi esindajate arvates on töötamine naise jaoks vastuvõetav ainult ajutiselt või siis, kui kuidagi teisiti ei saa. Normaalne olukord valitseb siis, kus mees teenib piisavalt selleks, et naist ja lapsi ülal pidada. Minek välismaale lühikeseks ajaks eesmärgiga teenida head raha või abielluda olid nende jaoks vastuvõetavad teed materiaalse olukorra parandamiseks. Ükski nendest naistest polnud abielus ega kasvatanud last, kuid enamikul oli partner.

Teise alagrupi moodustasid töötud naised, kellel olid väikesed lapsed ja kes elasid koos abikaasa või vanematega. Kohtla-Järve grüpiinteivjuus domineerisid just selliste karakteristikutega vastajad. Peamine neile muret tekitav probleem oli, kuidas jõuda ots-otsaga kokku ning kust saada rahalisi vahendeid laste kasvatamiseks. Paljud neist olid pikaajalised töötud ning nad olid suhteliselt veendunud, et Kohtla-Järvel ei leia nad tööd kunagi. Ehkki nad mainisid, et on mõelnud ka töötamisest välismaal, ei väljendanud nad oma soovi selgelt ega mõelnud sellest kui reaalsest võimalusest. Paljud selle alagrüpi indiviidid arvasid, et töö välismaal on liiga raske suure koormuse ja pikkade tööpäevade tõttu.

Kolmandasse alagrüppi võis paigutada suurema osa eesti rahvusest vastajad, aga ka kõrgema haridustasemega nooremad naised Kohtla-Järve ja Tallinna vene keelt kõnelenute rühmast. Nimetatud grüpi liikmeid iseloomustas vallaligus, varasem töökogemus koos lühikese töötuse perioodiga või endale töö otsimine esimest korda pärast koolist lahkumist. Paljud viitasid oma positiivsele ellusuhtumisele ja nad teadsid, mis liiki tööd nad teha soovivad ning mis neile sobib. Nad omasid suhteliselt täpset ettekujutust sellest, mida lähitulevikus tegema hakkavad. Enamus suhtus soodsalt ka välismaal töötamise. Vaid mõned naised heitsid selle võimaluse kõrvale, kuigi pidasid seda vastuvõetavaks tingimisel, kui teeniksid piisavalt.

Ma olin Soomes kuu aega. See oli ka selle pärast, et lühema ajaga rohkem raha teenida, kui mis iganes tööga suvel Eestis teeniksin. Ainuke põhjus, miks võiks [välismaale] minna on see, et teenida

rohkem raha, kui Eestis pakutakse. Ma näeksin seda ainukese põhjusena.

Viimase alagrupi naised sarnanesid keskkoolilõpetajatega, kuna pidasid võimalikku välismaale minekut tulevikuinvesteeringuks. Välismaal loodeti saada kogemusi (sealhulgas elukogemusi), õppida võõrkeeli, kogeda teisi kultuure ja kohtuda uute inimestega.

4.3. Töökoha leidmine välismaal

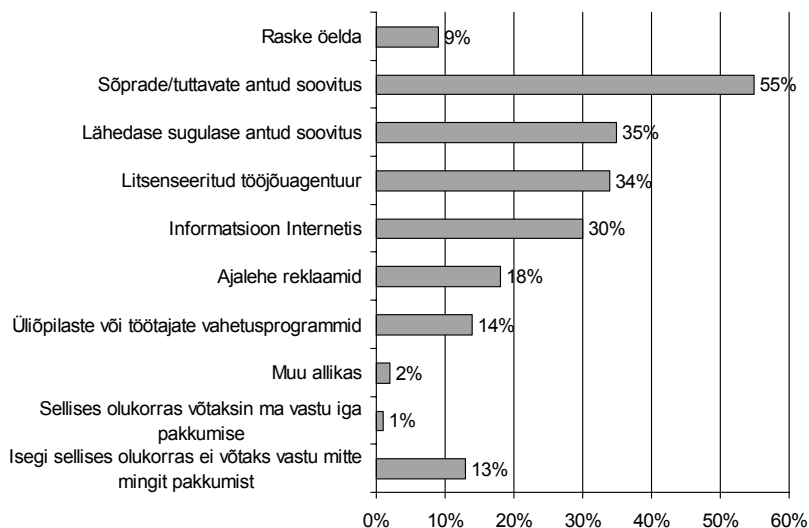
4.3.1. Usaldusväärsed infoallikad

Järgmisena käsitleti valdkonda, mis seondus välismaale tööle mineku konkreetsete sammude üle otsustamisega. Vastamiseks esitati kolm küsimust:

- 1) Milliseid infoallikaid kasutati välismaiste töötamisvõimaluste uurimiseks?
- 2) Kuidas saadud informatsioon mõjutas tehtud otsuseid?
- 3) Millist liiki potentsiaalset tööd otsiti?

Enamus vastanutest pidas peamiseks usaldusväärseks informatsiooni allikaks tuttavatelt või sõpradelt saadud soovitusi (55%). Sugulased olid selles suhtes teisel positsioonil (35%), millele järgnesid tööjõu vahendusagentuuride praktiliselt sama kõrge hinnatus (34%) ja Internetist saadud informatsioon (30%). Märkimisväärseid erinevusi meeste ja naiste vastustes ei täheldatud. Naised olid mõnevõrra rohkem huvitatud rahvusvahelistest õpingutest ja erialastest vahetusprogrammidest (16% naistest võrreldes 11% meestega). Välismaale töötajaid vahendavate agentuuride andmeid peeti naiste poolt suhteliselt usaldusväärseks infoallikaks. Mehed eelistasid tugineda pigem sõprade nõuannetele ja Internetist saadud informatsioonile.

Joonis 3. Eelistatud infoallikad välismaal töötamise kohta

Ainult natuke enam kui üks protsent vastanute testas, et nad võtaksid vastu iga pakkumise. Nende inimeste osakaal, kes olid valmis minema välismaale ilma igasuguse informatsioonita oma tulevase töö kohta, oli kõige kõrgem Kirde-Eestis (3%). Nooremad inimesed polnud enamasti valmis ilma piisava eelinformatsioonita välismaale tööle minekuks.

Enamik sihtgrupi intervjuudes osalenud naisi ütles, et nende peamine infoallikas tulevaste töötamisvõimaluste kohta olid sõbrad või tuttavad. Naised eelistasid reisida sellistesse sihtriikidesse, kus nad juba kedagi tundsid. Teostunud rände korral oli sagedaseks infoallikaks mõni sugulane, sõber või tuttav.

Ma eelistan saada informatsiooni tuttavatelt, kes on juba seal olnud. Kui ma vajaksin nõu, oskaksid nad öelda, mida teha ja kuhu minna.

Sihtgrupi intervjuudest osavõtjad pidasid oluliseks ka teisi infoallikaid, näiteks ajalehti või töötajaid vahendavaid agentuure, kelle poole nad pöördusid huvi korral välismaal õppimise vastu. Venekeelsed koolilõpetajad nimetasid selliseid võimalusi nagu ajalehed, keelekoolid, mis valivad tasu eest vastuvõtva perekonna või korraldavad lapsehoidja tööd. Samuti arvestati õpilasvahetuse programmide kui usaldusväärse infoallikaga.

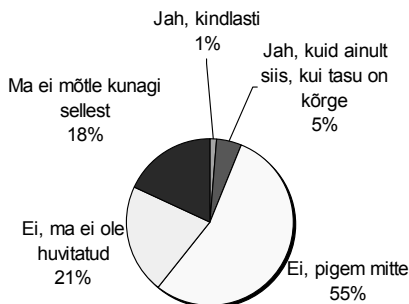
Kui ma õppisin instituudis, oli meil mitmesuguseid õpilasprogramme, levitati brošüüre, kus oli kogu informatsioon. Elamise hinnad, kaart oli, kuidas kohale jõuda.

Mõned vastajad siiski kommenteerisid, et kui tuttavatelt või sõpradelt saadud informatsiooni võis usaldada, siis tööjõu vahendusagentuuride usaldusväärsus tuleks kindlasti eelnevalt kontrollida.

Peab teadma seda firmat, mille kaudu sa sõidad.

Isegi firma aadress ei oma tähtsust. Esimesel kursusel soovisin ma sõita Soome tööle firma vahendusel, mille kontor asus kesklinnas. Lõppude lõpuks selgus, et selle firma vastu oli algatatud kriminaalasi. Ühesõnaga, me olime viimased, kes said oma raha tagasi.

Joonis 4. Küsimusele „Kas Te võtaksite vastu töö välismaal isegi siis, kui Te ei tunne täielikult tööandjat ja töötäingimusi?” antud vastused

Enamik vastanutest (54%) märkis, et nad ei võtaks vastu tööd välismaal, kui informatsioon nende tulevase tööandja, töö olemuse või töötingimuste kohta ei ole piisavalt täpne. 21 protsenti küsitletuist ei töötaks välismaal mingil juhul, umbes ühele protsendile vastanuist poleks aga mittetäielik informatsioon mineku takistuseks ja viis protsenti vastanuist oli valmis võtma riske, kui oodatav teenistus on piisavalt suur.

Vastused varieerusid olulisel määral piirkonniti. Põhja-Eestist pärit (Tallinn välja arvatud) naissoost respondentidest teatas 15 protsenti, et nad läheksid välismaale tööle ka tööandja, eesootava töö ja töötingimuse kohta oleva piisava informatsioonita.³⁰ Sellest piirkonnast pärit ja migreerumiseks valmis meeste osakaal (6%) oli kõrgem üleriigilisest keskmisest näitajast, kuid jäi naistest märgatavalt madalamaks. Riskijulgemate vastajate osakaal oli kõrge ka Kirde-Eestis, kus 12 protsenti meestest ja 7 protsenti naistest oli valmis vastu võtma töö välismaal, hoolimata selle kohta täpsete andmete puudumisest.

4.3.2. Eelistatud töö

Järgmise küsimuse abil uuriti, millist tööd sooviksid vastanud eelistatavalt leida välismaale minnes. Kõige populaarsemaks³¹ osutus kõrgelt kvalifitseeritud töö (18%), mille puhul on vajalik kõrghariduse olemine.³² Hästi vastuvõetavaks peeti ka töötamist põllumajandussfääris (13%) ja tööd lapsehoidjana (11%). Teisi vastusevariante eelistati mõnevõrra harvemini.

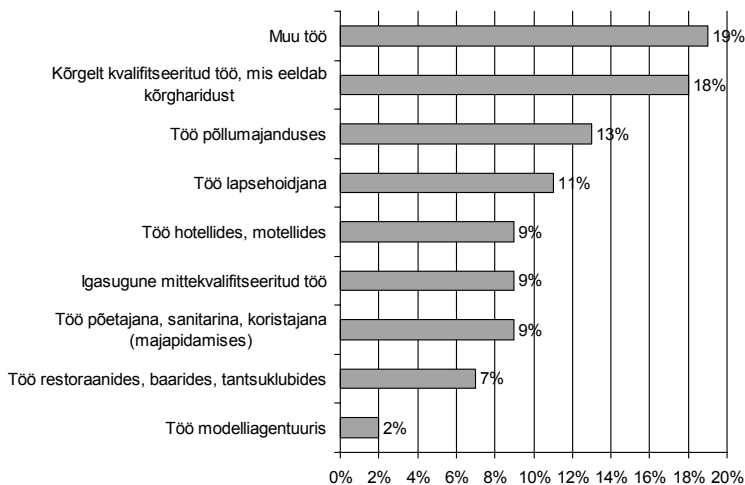
---

³⁰ Siin ja hiljem sisaldab valmisolek kahte vastuse varianti: „Jah, ma läheksin kindlasti“ ning „Jah, ma läheksin ainult siis, kui ma saan palju raha teenida“.

³¹ Vastusevariant "muu töö" on jäetud arvestamata.

³² 22 protsendil valimisse kuulunutest oli ülikooliharidus.

Joonis 5. Eelistatud töösäär

Naiste ja meeste tööalased eelistused lahkesid omavahel mitmes lõikes. Naiste jaoks oli kõige populaarsemaks tööks lapsehoidmine (20%), millele järgnes kõrgharidust nõudev oskustöö (16%) ning põetamine/majapidamine (15%). Naised pidasid sageli vastuvõetavaks töötamist hotellis (13%) ja põllumajanduses (12%). Töö restoranides, baarides ja tantsuklubides oli samuti suhteliselt populaarne (8%). Märkatavalt vähem naissoost respondente valiks endale töö modelliagentuuris (3%). Enamik mehi eelistas kõrgelt kvalifitseeritud tööd (21%) või tööd põllumajandussektoris (15%). Samuti oldi enam kui kümnendikel juhtudel nõus lihttöö tegemisega (12%). Muud pakutud variandid ei olnud meeste jaoks atraktiivsed. Peaaegu kolmandik (28%) meessoost vastanutest läheks aga tööle erialal, mida vastusevariantides ei olnud loetletud. Alates 2004. aasta maist läksid paljud Eesti elanikud tööle teistesse Euroopa Liidu riikidesse (näiteks bussjuhtide ja ehitajatena).

Töoeelistused erinesid märkimisväärselt piirkonniti. Näiteks ainult kuus protsenti Kesk-Eestist pärit meestest võrreldes 28 protsendiga Tallinnast pärit

meestega otsiksid kõrgelt kvalifitseeritud tööd. Samal ajal ilmnis vastupidine tendents põllumajandustööde puhul. Kui sellised erinevused välja arvata, olid erinevatest piirkondadest pärit meeste vastused suhteliselt sarnased.

Naiste puhul avaldusid vastuste märkimisväärsed lahknemised. Kirde-Eestist ja Kesk-Eestist pärit naiste vastused erinesid teiste regioonidest märgataval määral. Ainult 10 protsenti Kirde-Eesti piirkonna naistest olid valmis otsima kõrgelt kvalifitseeritud tööd. Enamik märkis oma peamise eelistusena lapsehoidmist (34%). Peaaegu sama suur osa naistest (31%) oli nõus valima majateenija või põetaja töö. Paljud neist märkisid, et neile on vastuvõetav töötamine hotellides ja motellides (22%), mida Tallinnas küsitletud naistest eelistas ainult 9%. Restoranides, baarides või klubides töötada soovijate osakaal oli Kirde-Eestis samuti kõrgem kui muudes piirkondades (15%).

Eestlaste võrdlemisel vene keelt kõnelejatega selgus, et kvalifikatsiooni nõudvat tööd otsis suurem hulk vene keelt kõnelevaid mehi (28%), kui võrrelda seda eesti rahvusest meeste vastava osakaaluga (18%). Naiste puhul oli olukord vastupidine. 18 protsenti eesti rahvusest ja 11 protsenti vene keelt kõnelevatest naistest soovis leida kõrgemat kvalifikatsiooni nõudvat tööd. Vene naised eelistasid sageli selliseid ameteid nagu lapsehoidmine, majapidamine ja põetamine. Paljud vene keele kõnelejad olid valmis töötama ka baarides ja klubides (12%), ületades selles osas kahekordselt sama tööd soovivate eestlaste osakaalu (7%).

Vanus oli samuti oluliseks eelistusi mõjutavaks teguriks. Modelliagentuurides töötamine oli atraktiivne 8 protsendile tüdrukutest vanuses 15–19 eluaastat ja 20-24-aastastest soovis modelliks saada umbes üks kümnendik (9%).

Sihtrühma intervjuudest selgusid sarnased suundumused. Noortel naistel oli olnud lühiajalise töötamise kogemusi põllumajanduses (näiteks maasikate korjamine Soomes) või töötamisel baaridaamide või ettekandjatena.

Ma töötasin kohvikus Manchesteris. Ma tegin kõike ise: puhastasin laudu, pesin nõusid...

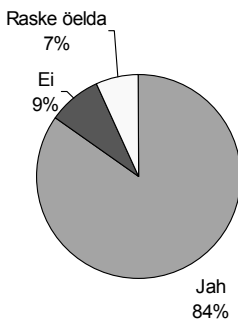
Ma olen töötanud välismaal. See oli hooajaline töö. Ma töötasin kolm nädalat ja teenisin 10 000 krooni.

Pikemaajalise töövõimalusena mainiti sageli lapsehoidmist ja seda eriti keskkooliõpilaste antud vastustes.

Kuigi arvamusküsitluses ei olnud küsimust konkreetsete riikide kohta, kus vastajad sooviksid töötada, arutati seda teemat hiljem sihtgruppides. Osalejad arvasid, et Ameerika Ühendriigid oleks koht, kus saab edukamalt saavutada töölaseid eesmärke. Soomet ja Rootsit nimetati enamasti seetõttu, et Eesti standardite kohaselt saaks nendes riikides kiiresti teenida suuri summasid. Portugali, Hispaaniat ja Iirimaa peeti samuti populaarseteks rände sihtmaadeks. Mõnel vastanul oli varasemaid töötamiskogemusi Inglismaalt ning Londonit nimetati "lahedaks" kohaks, kuhu tasub kindlasti minna. Ihaldusväärseks peetavate sihtriikide loetelus toodi ära ka Jaapan, kus üks grupi liige oli töötanud ettekandjana.

4.4. Teadlikkus inimkaubandusest

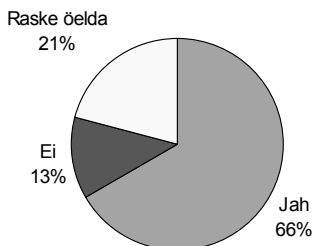
Joonis 6. Küsimusele „Kas Te teate, mida tähendab "inimkaubandus"?" antud vastused

Enamik respondentidest (85%) teadis, mida tähendab mõiste „inimkaubandus”. Ainult üheksale protsendile vastanutest oli selle mõiste tähendus tundmatu ja ligi seitse protsenti neist ei olnud oma antud vastuses kindlad. Nais- ja meessoost vastanute teadmiste erinevused olid suhteliselt väikesed. Kõige kõrgem teadlikkus inimkaubandusest oli piirkondlikult Põhja-Eestis (90%) ning madalaim Lõuna-Eestis (82%) ja üllatavalt Kirde-Eestis (82%).

Teadlikkus inimkaubandusest oli tugevalt seotud vastaja haridustasemega. 74 protsenti madalama haridusega inimestest teadis inimkaubanduse mõiste tähendust, kõige kõrgema haridustasemega inimeste puhul oli vastav näitaja 92 protsenti. Kui analüüsida vastuseid sellele küsimusele üheaegselt kahe muutuja s.o soo ja haridustaseme lõikes, siis naiste vastuste lahknevus osutus suuremaks kui meestel. Kõige madalama teadlikkusega rühmaks kujunesid põhiharidusega naised, kellest 72 protsenti teadis, mida inimkaubandus tähendab. Seevastu kõrgharidusega naised olid selle mõiste tähendusega kõige paremini kursis. Peaaegu kõik (94%) vanuserühma 40–49 eluaastat kuuluvatest naissoost vastanutest olid selle mõistega tuttavad. 15–19- aasta vanustest tüdrukutest ei suutnud aga umbes iga neljas (27%) selgitada, mida inimkaubandus tähendab.

Joonis 7. Küsimusele „Kuidas Teile tundub, kas Eestis, Eestist väljapoole või läbi Eesti toimub inimestega kaubitsemine?“ antud vastused

Respondentidel paluti järgnevalt hinnata, kas inimkaubandust esineb Eestis või mitte. Ligi kaks kolmandikku vastanutest (67%) arvas, et inimkaubandus toimub Eestis kas riigisiselt, Eestist väljapoole või läbi Eesti. Niisugusel seisukohal oli mõnevõrra rohkem naisi (68%) kui mehi (65%). Vastused jagunesid piirkonniti ebaühtlaselt. Kirde-Eestis pidas 51 protsenti meessoost ja 58 protsenti naissoost vastanutest inimkaubandust Eesti jaoks aktuaalseks probleemiks. Seda piirkonda iseloomustas ka ebakindlate vastuste suhteliselt kõrge osakaal: 43 protsenti meestest ja 27 protsenti naistest ütlesid, et nad ei oska selles küsimuses seisukohta võtta.

Sarnaseid tulemusi saadi sellest piirkonnast pärit noorte töötute naistega läbiviidud sihtrühma intervjuust. Vastajatel oli inimkaubanduse kohta väga vähe öelda ning nad viisid jutu igapäevastele probleemidele: töötamisvõimaluste nappus, kõrged hinnad, integreerumisega seotud küsimused. Paistab, et muude, igapäevaelu probleemide taustal tundus sellest regioonist vastajatele inimkaubanduse problematiseerimine „ülespuhutud“, kunstlik ja eluvõõras. Ainsa infoallikana inimkaubanduse kohta nimetati ühte Vene televisioonist edastatud selleteemalist saadet.

4.5. Oht sattuda seksuaalse eksploateerimise eesmärgil toimuva inimkaubanduse objektiks

4.5.1. Kes on ohustatud?

Küsitluse käigus paluti vastanutel hinnata, kas välismaal prostitutsiooniga tegelevaid Eestist pärit tüdrukuid/naisi meelitatakse või sunnitakse ennast müüma või nad teevad seda vabatahtlikult. Paljud vastanud (45%) arvasid, et vähesed tüdrukud ja naised tegelevad prostitutsiooniga vabatahtlikult ning et paljusid meelitatakse prostitueerima (44%). Levinud seisukoht oli, et prostitueerima sunnitakse tegelikult väheseid tüdrukuid ja naisi. Seda arvamust jagas 44 protsenti vastajatest. Peaaegu pooled vastajaist ei osanud sunnitud prostitutsiooni ja selle ulatuse kohta vastata.

Tabel 2. Küsimusele „Kuidas Teile tundub, kas väga paljud, paljud või vähesed tüdrukud/naised on läinud Eestist välismaale prostitutsiooni eesmärgil?“ antud vastused (%)

	Vabatahtlikult (nad teadsid, nida seal teha tuleb)	Pettusega (neile oli eelnevalt pakutud teistsugust tööd)	Sunniga, vägivaldselt
Väga paljud	5	9	2
Paljud	29	44	6
Vähesed	45	29	44
Raske öelda	21	18	47

Sihtgruppide arutelude resultaadid illustreerivad hästi sarnaseid hinnanguid. Osalejad diskuteerisid küsimuse üle, milliseid naisi saaks potentsiaalselt meelitada või petta välismaale prostitueerima. Igas rühmas leiti üksmeelselt, et nii saaks tegelikult ohustada igaüht, kes on valmis minema tööle välismaale. Lõksu langemise vältimiseks tuleb olla valvas ja teha palju

ettevalmistustööd. Ehkki on olemas teatud naiste kategooria (eelkõige nooremad), kes lihtsameelselt võiksid nõustuda igasuguste "atraktiivsete" pakkumistega. Arvati, et osa töökohtadest (nt tantsijad, ööklubide töötajad) eeldavad vaikimisi seksuaalteenuste potentsiaalse osutamise elementi ja oleks naiivne sellest mitte aru saada. Eesti rahvusest töötute naiste puhul oli märgata tugevat assotsiatsiooni naistega kaubitsemise, orjanduse ja nahavärvi vahel. Inimkaubanduse ohvritena nähti eeskätt Aafrikast või Aasiast pärit naise ja Euroopa inimeste selles rollis nägemine oli tunduvalt keerulisem.

Laialt levinud ettekujutuse kohaselt on Eestis prostitutsiooniga tegelejaiks enamasti venekeelse elanikkonna hulka kuuluvad naised. Selline seisukoht tuli tihti esile ka sihtgrupi intervjuudes.

Minu meelest, miks Eestis on nii palju seda prostitutsiooni, on see, et nad ei oska muud teha. Aga tegelikult on enamus neist venelased, kes ei oska eesti keelt. Tänu sellele nad ei leia muud tööotsa.

Mina arvan, et täpselt samamoodi, et Venemaalt tulevad Eestisse ja siit lähevad edasi. Et Eesti on pigem, nagu vahendaja riik, kui see, kes neid tüdrukuid toodab. Ma ei usu, et meie seas on eriti palju neid, kes nagu teevad seda tööd. Kui üldse, siis väga väike protsent.

Kõik eelnevad kommentaarid pärinevad intervjuudest eesti naistega. Intervjuud vene keelt kõnelevate naistega ei toonud esile nii tugevaid rahvuslikke stereotüüpe. Tuleb mainida, et tüüpilisi arusaamu mõjutavad suurel määral siinses meedias esitatud prostitutsiooni käsitlused, mitte niivõrd kellegi isiklik kokkupuude selle nähtusega. Niisugune sihtgrupis osalenute eelarvamus jäi muutumatuks isegi pärast seda, kui üks eesti rahvusest naine rääkis loo Hollandisse prostituudiks läinud sõbrannast.

Sihtgruppides arutati ka olukordade üle, kus tüdrukuid/naise sunniti prostitueerima. Neist aruteludest nähtus, et sund ei olnud ilmingimata füüsiline vägivald, pigem ei jätnud elujärg ohvritele muud valikut. Küsitletud naised mainisid, et prostitueerima võivad sattuda ka need tüdrukud, kellel esialgu ei ole selleks mingit kavatsust.

Isegi kui tüdruk saabub lootusega leida muud tööd, mitte striptiisi, "töödeldakse" teda, tema tahtejõudu nõrgestatakse ja lõpuks hakkab ta prostituudiks.

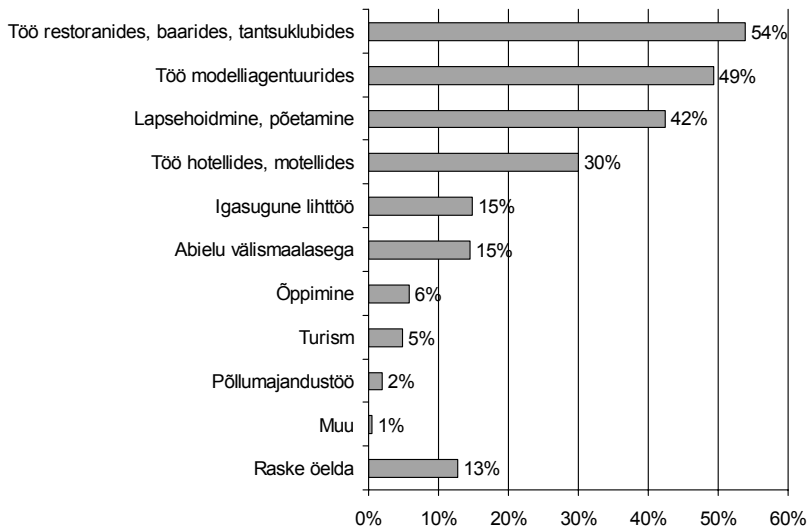
Seda teemat ei arutatud üksikasjalikult ja lõpuks jõudis grupp ühisele järeldusele, et naised ja tüdrukud olid ise vastutavad, kuna võtsid mittevajalikke riske.

Kõrvutades sihtrühmades toimunud arutelude tulemusi inimkaubanduse potentsiaalsete ohvrite teemal selgus, et osalejatel oli ettekujutus inimkaubanduse tüüpilisest ohvrast kui naiivsest noorest tüdrukust, kes on kas pärit vaesemast elanikkonna osast, kohaliku keelt mitteoskav immigrant või põgenik. Arusaam, et igast naisest võib saada ohver, oli pigem deklaratiivne, mida ei toetanud täpsemad selgitused ega näited.

4.5.2. Mis liiki töökohad on kõige riskantsemad?

Teatavaid töösfääre valides tuleb inimestel inimkaubanduse suhtes olla ettevaatlikum kui teiste puhul. Arvamusküsitluse tulemused näitasid, et töökohad restoranides, baarides ja tantsuklubides olid selles suhtes kõige halvema reputatsiooniga. Kokku pidas 54 protsenti vastanutest eelnimetatud kohti töösfääriks, kus kõige tõenäolisemalt sunnitakse naised/tüdrukuid prostitueerima. Paljud vastanud pidasid enamohlikeks ka modeliagentuuride tööpakkumisi (49%), lapsehoidmist (42%) ja töötamist hotellides. Arvati, et kõige väiksem inimkaubanduse ohvriks sattumise oht iseloomustab tööd põllumajanduses. Jällegi lahknesid vastanute arvamused piirkonniti. Töö restoranides, baarides ja klubides näis potentsiaalselt ohtlik 72 protsendile Kirde-Eestist pärit vastajatele. Lääne-Eestis pidas neid töid ohtlikuks ainult 42 protsenti vastanutest. Lõuna-Eestis seostus suurima riskiga töö *lapsehoidjana* (58%), kuid Kirde-Eestis ei peetud sellist tööd enamasti ohtlikuks (vastav näitaja oli 4%).

Joonis 8. Inimkaubitsejate poolt kõige sagedamini kasutatavad pakkumised

Sihtgruppides osalejad tõid esile mõningad potentsiaalselt ohtlikumad töökohad: ettekandja, lapsehoidja, modell, massöör ja tantsija. Ühe vastanu arvates on selge järgmine asjaolu.

Nad peaksid aru saama, et see, mida nad tantsivad, et ole ballett.

Sihtgruppides arutati ka töötingimuste ja töötasu vahet. Mõne diskussioonis osaleja sõnul olid eriti kahtlased need tööpakkumised, kus lubati suurt raha ja kõige määravamaks kvalifikatsiooni kriteeriumiks oli „noorus ja naissugu” (s.o kus ei nõutud haridust, keeleoskust ega eelnevat töökogemust).

4.6. Välismaal prostitutsiooniga seotud olnud tuttavad, perekonnaliikmed või sõbrad

Arvamusküsitluse käigus uuriti, kas vastanud teavad kedagi konkreetselt, kes on tegelenud välismaal prostitutsiooniga. 0,6 protsenti respondentidest ütles, et nende sõber on tegelenud prostitutsiooniga välismaal (6 indiviidi) ja viis protsenti (49 indiviidi) vastas, et see puudutas nende kolleegi, tuttavat või naabrit. Selliste juhtumitega olid kokku puutunud sagedamini naised (7%) kui mehed (3%).

Välismaal seksuaalteenuseid osutanud inimesi teadsid kõige harvemini Kesk-Eesti elanikud (1,4%) ja Põhja-Eesti elanikud (3%). Vastav näitaja oli kõrgeim Lääne-Eestis (9%) ja Kirde-Eestis (8%). Kõige rohkem oli niisugust kokkupuudet olnud vanuserühmas 20–29 eluaastat (13%), millele järgnesid vanuserühma 40–49 eluaastat kuuluvad respondendid (9%). Vastav osakaal oli suhteliselt kõrge kõige nooremate (15-19 aastaste vanusegrupp) vastanute hulgas (7%).

Vastuste hariduslikus jaotumuses ei ilmnunud mingeid olulisi erinevusi. Prostitutsiooniga tegelnud inimestest teati peaaegu ühtviisi eri haridustasemega vastajate seas. Neli protsenti põhiharidusega vastanutest, kuus protsenti kesk- või kutseharidusega ja neli protsenti kõrgharidusega vastanutest teadis kedagi, kes oli läinud välismaale prostituudiks.

Kuigi kõrgema sissetulekuga vastanutel (4000 ja enam krooni ühe pereliikme kohta kuus) oli kõige vähem prostitutsiooniga tegelnud tuttavaid või sõbru (3%), puudus tugevam seos perekonna sissetuleku ja prostitutsiooniga tegelejatega kokkupuutumise vahel. Alla 1000 kroonise kuusissetulekuga vastajatel (8%) ja 3000–4000 kroonise kuusissetulekuga vastajatel (8%) oli kõige rohkem sellealaseid kokkupuuteid.

Andmetest ei ilmnenud mingit erinevust eesti rahvusest ja venekeelse elanikkonna hulka kuuluvate respondentide vastustes. Kõigist eesti rahvusest vastajaist teatas viis protsenti, et nad tunnevad kedagi, kes on tegelnud prostitutsiooniga välismaal. See näitaja oli peaaegu sama (6%) vene keelt kõnelevate respondentide puhul.

4.7. Vastajate arvamused inimkaubanduse ohvrite abistamise kohta

Arvamusküsitluse viimane osa käsitles inimkaubanduse ohvrite abistamist ja selle eest vastutamist. Vastajatelt küsiti, mida nad teeksid, kui keegi nende lähedastest satub inimkaubanduse ohvriks. Samuti paluti öelda, millisest asutusest nende arvates peaksid inimesed otsima abi inimkaubitsemisega kokkupuutumisel. Viimase küsimuse puhul võtaks 38 protsenti vastanutest kõigepealt ühendust Eesti politseiga. Järgmine sagedasem valik oli selles riigis asuva Eesti saatkonna abi kasutamine, kus tüdrukuga kaubitseti (35%). Kolmandana nimetati välisministeeriumit (26%), muid asutusi peeti abi osutamisel vähem suutlikeks. Mees- ja naissoost respondentide antud vastused lahknesid mõnevõrra. Mehed kaldusid usaldama rohkem Eesti politseid, samal ajal naised valiksid esimese eelistusena Eesti saatkonna. Muud vastanute sotsiaal-demograafilised tunnused ei toonud esile märkimisväärseid erinevusi tulemustes.

Joonis 9. Küsimusele “Mida Te teeksite, kui saaksite teada, et Teie lähedast sõpra või sugulast on sunnitud välismaal tegelema prostitutsiooniga?” antud vastused

Tulemused olid vastavuses sihtrühmade naiste kommentaaridega vastates küsimusele, mida nad teeksid, et aidata sugulast või lähedast sõpra, kes on sattunud inimkaubanduse ohvriks.

Ma helistaksin firmasse, mis ta sinna saatis. Ma kaasaksin kõik inimesed, keda ma tunnen. Tegelikult ma ei soovitaks, [et ta] sinna läheks [üldse].

[Et teda aidata] Ainus asi, mida ma teha saan, on minna sinna tingimusel, et seal on [Eesti] saatkond. Selleks on vaja palju raha. Vaja on minna politseisse.

Kui aga esitati otsene küsimus, kas inimkaubanduse ohvriks sattunud naine peaks minema politseisse, siis vastused olid järgmised.

Ainult siis, kui teil on seal tutvusi.

Minu üks tuttav läks politseisse, kui tema mees jäi kadunuks. Nad soovitasid tal tulla tagasi kolme päeva pärast, sest võib-olla on tal mingi armulugu pooleli. Kuid mis siis, kui ta ei ole enam elus! Nad ei taha lihtsalt sellega tegeleda.

Eesti politsei? Nad ei uuriks midagi [välismaal]. Neil ei ole seal õigusi. See on kohaliku politsei ja kohalike seaduste jurisdiktsioon.

Rühmades toimunud arutelude käigus tuli välja kaks asjaolu. Esiteks see, et naistel oli politsei vastu vähe usaldust. Teiseks olid mõned sihtgruppide liikmed teadlikud, et Eesti politseil puudub õiguslik alus tegutsemiseks väljaspool Eesti territooriumit, mistõttu politsei tegevussfäär on piiratud. Kõikides sihtgruppides peeti välisriigis asuvat Eesti saatkonda peamiseks asutuseks, kuhu abi saamiseks pöörduda.

4.8. Vastajate ettepanekud inimkaubanduse takistamiseks

Kvantitatiivse uuringu tulemustest selgus, et inimkaubanduse vältimiseks peeti vajalikuks täpsemat informatsiooni selle kohta, kuhu teatada inimkaubandusega seotud juhtumitest ja mida konkreetse juhtumi korral ette võtta (47%). Peaaegu sama suur osa vastanutest (45%) leidis, et inimkaubanduse kohta on vaja rohkem üldist teavet.

Vastanud kinnitasid ka, et kasulik oleks saada infot välismaal töötamise seaduslike võimaluste kohta (35%). Paljud väitsid, et süüdimõistetud inimkaubitsejate karistused peaksid olema rangemad (40%) ja et selliste kurjategijate suhtes tuleb rakendada reaalseid, mitte tingimisi karistusi (32%). 19 protsenti vastanuist olid nõus sellega, et Eestis on vaja parandada elanikkonna teadlikkuse ja moraali taset. Suur osa vastanutest jagas arvamust, et kui Eesti majanduslik olukord ei parane, siis inimkaubanduse vastu võitlemise meetmetest ei ole abi (18%). Pakutud abinõude hulka

kuulusid ka prostitutsiooniks nõudluse vähendamise kriminaalõiguslikud võimalused, sealhulgas prostitutsiooniga tegelevate naiste karistamine ja/või klientide karistamine. Tuleb rõhutada, et inimkaubanduse vastu võitlemise võimaliku meetmena ei saanud prostituutide karistamise idee (7%) ega tasuliste seksuaalteenuste kasutajate karistamine kui efektiivne vastuabinõu (7%) palju toetust.

Sihtgruppide intervjuudes arutati ka mõningaid teisi inimkaubanduse ennetamise võimalusi. Saamata mingeid juhiseid moderaatorilt, võtsid osavõtjad jutuks tööjõu vahendusega tegelevate agentuuride olulise rolli. Aruteludes osalenud naiste arvates oleks üks tõhusamaid meetmeid inimkaubandusega võitlemisel selliste agentuuride efektiivsem riiklik regulatsioon. Sihtgruppide liikmed leidsid, et tööjõu vahendamise agentuurid peavad olema registreeritud, nende tegevuse seaduslikkus kontrollitud ja et nad peavad vastutama vahendatud töötamisvõimaluste eest. Selliste meetmete kasutusele võtmiseks tuleb vastanute arvates teha olulisi riiklikke jõupingutusi.

Mitmes rühmas rõhutati, et riik peab olema rohkem inimeste kaitsmise kaasatud ning põhivastutus inimkaubitsemise takistamisel ja ohvrite abistamisel lasub riigil. Arutelurühmades märgiti, et riigi vastutada on ka Eestis majandusliku olukorra parandamine, et elanikel poleks vajadust otsida tööd välismaalt.

4.9. Riskirühma kuuluvad raskestikasvatatavad tüdrukud

Projekti käesoleva osa eesmärk oli teha kindlaks, kui suures ulatuses on raskestikasvatavad tüdrukud, erikoolide kasvandikud, olnud seotud inimkaubanduse ja prostitutsiooniga ning hinnata nende inimkaubanduse ohvriks sattumise riski.³³

---

³³ Tütarlaste erikool on kinnine õppeasutus alla 18-aastastele tüdrukutele, kes on sinna suunatud alaealiste komisjoni poolt kohtu loa alusel. Sellesse kooli võib paigutada raskestikasvatatavad tüdrukud vanuses 10–17, kes on rikkunud nende alaealisusega seotud reegleid. Kõige sagedasem põhjus tüdrukute erikooli suunamiseks on hulkurlus, narkootikumide ja alkoholi tarbimine, koolikohustuse

Erikooli kasvandikud valiti sihtrühmaks seetõttu, et projekti läbiviijad esitasid järgmise hüpoteesi: multiprobleemsed tüdrukud moodustavad potentsiaalse riskirühma, kes võivad suhteliselt kergesti sattuda seksuaalse ekspluateerimise ohvriks. Tegeliku ohu hindamiseks koguti informatsiooni kasvandike varasemate kogemuste ja prostitutsiooni ning inimkaubandusse suhtumise kohta, samuti analüüsiti nende elupaane.

2004. aasta novembris viidi erikoolis läbi pedagoogide ja kasvandike individuaalsed ja rühmaintervjuud. Valdonna tundlikkuse tõttu kontakteeruti esmalt pedagoogidega, kellelt saadi iga kasvandiku käsitlevat üldist taustainformatsiooni ning kes aitasid kavandada ja teostada respondentide küsitlemist. Kasvandikega korraldati kolm rühmaintervjuud (arutelu), kusjuures rühmad erinesid üksteisest suuruse ja kõneldava keele poolest.³⁴ Esimesse, suurimasse rühma kuulus 18 kasvandikku. Teises rühmas osales 11 tüdrukut vene õppekeelega klassidest. Kolmandas rühmas osales 11 eesti rahvusest tüdrukut kaheksandast klassist. Kui esimese rühma intervjueerimisel viibis klassis ka õpetaja, siis kahe viimatinimetatud rühmaga viidi küsitlus läbi ilma pedagoogideta. Rühmaintervjuudesse olid kaasatud praktiliselt kõik erikoolis viibivad kasvandikud vanuses 14–17 eluaastat.

Lisaks rühmade küsitlemisele viidi läbi neliteist individuaalset intervjuud. Rühmaintervjuude ajal pakuti kõigile vabatahtlikele võimalust osaleda privaatset korraldatavates individuaalsetes intervjuudes.

Individuaalsetes intervjuudes osalenud tütarlapsed võib jagada kolmeks alagrupiks. Esimesse kuulusid need intervjueeritavad, kes ilmselt soovisid öelda midagi olulist käsitletaval teemal. Nad saabusid intervjuu andmiseks küll esimestena kohale, kuid olid selle toimumise ajal reserveeritud ja ei soovinud vestelda inimkaubandusest ega ühelgi muul teemal. Intervjueerijale jäi suuresti arusaamatuks, miks need tüdrukud üldse kohtumisele tulid. Võib vaid

---

eiramine, pisivargused ja mõnikord ka tõsisemad õigusnormide rikkumised. Erikooli kasvandikud on õöpäevase järelevalve all ja nad peavad täitma vastavalt seadusele põhikoolis õppimise kohustust.

³⁴ Erikoolis toimub õppetöö eesti ja vene keeles.

oletada, et nad tahtsid millestki rääkida, kuid mõtlesid ümber ja hoidsid info enda teada. Teise alagruppi kuuluvatel intervjuueeritavatel ei olnud mingeid teemasid, mida nad oleksid tahtnud salajas hoida. Nad soovisid jätkata arutelu neid huvitanud teemal ning olid avatud suhtlejad. Kolmanda alagrupi tüdrukutel esines sügavaid isiklikke probleeme ning nad kasutasid neist kellelegi rääkimise võimalust. Viimase alagrupi inividid ei oodanud ära suunavate küsimuste esitamist, hakates enamasti ise prostitutsiooni teemal kõnelema.

4.9.1. Seksuaalse ekspluateerimise ohvriks sattumise kogemus

Intervjuud pedagoogidega, rühmaarutelud ja eriti privaatsed vestlused raskestikasvatavate tüdrukutega andsid väärtuslikku informatsiooni nende eelnevate kogemuste kohta seksuaalse kuritarvitamise ja või muu seksuaalse ekspluateerimise ohvriks olemisest. Seksuaalne kuritarvitamine (ekspluateerimine) kujutab endast väga tundlikku küsimust ja sellest rääkides tundsid tüdrukud end ilmselt ebamugavalt. Ka pedagoogid omasid suhteliselt usaldusväärset informatsiooni kasvandike seotusest selliste valdkondadega nagu seksuaalne väärkohtlemine, pornograafia ja prostitutsioon. Näiteks mõned tüdrukud-narkomaanid olid varem osutanud seksuaalteenuseid raha eest, et osta narkootikume. Pedagoogide sõnul poisid-narkomaanid reeglina varastavad või röövivad narkootikumideks vajalikku raha, tüdrukud-narkomaanid müüvad sagedamini seksi. Hoides kinni konfidentsiaalsuse põhimõtetest ning jättes mainimata nimed ja detailid, viitasid pedagoogid sellele, et kasvandike minevikus kohtab erinevat väärkohtlemist, kaasaarvatud seksuaalne kuritarvitamine.

Märkimisväärset osal raskestikasvatavatest tüdrukutest olid seksuaalse kuritarvitamise ja ekspluateerimise ohvriks langemise kogemused. Mitmel neist oli sõpru, kes olid seotud prostitutsiooniga. Vestlustest tulid ilmsiks asjaolud, mille tõttu mõnedest tüdrukutest said seksuaalse ekspluateerimise ohvrid. Allpool on toodud viis narratiivi individuaalsetest intervjuudest tüdrukutega. Nendes lugudes on palju vasturääkivusi ja ebaselgeid kohti, mis on mõistetav, sest jutustajad on lapsed, kes on elanud üle raskeid

traumaatilisi sündmusi, mis toimusid kas isiklikult nendega või nende lähedaste sõprade, sugulastega. Kasvandikud ei osanud alati struktureerida oma jutustust ega esitada faktilisi andmeid, samuti analüüsida ja hinnata juhtunu tagajärgi. Nad otsisid justkui abi, kuid samal ajal kartsid hukkamõistu. Sellepärast varjasid tüdrukud reeglina enda isiklikku seotust prostitutsiooniga.

Esimene narratiiv. Kaks tüdrukut jutustasid intervjuerijale sarnased lood oma noorpõlve sõbrataridest, kes lõpetasid koolis käimise ja hakkasid tegelema prostitutsiooniga. Jutustajad kirjeldasid muutusi, mis nendega olid toimunud selle aja jooksul, kui nad seksi müümisega tegelesid ning mõistsid sellise tegevuse hukka. Jutustajad kirjeldasid oma muret sõbrataride elukäigu pärast ja rääkisid nende päästmise katsetest.

Ma ütlesin talle: "Sa pead selle tegevuse lõpetama, see rikub sind ära." Kuid ta vastas: "On liiga hilja, ma ei suuda enam elada nii nagu varem." Ja ma ei pea teda enam oma parimaks sõbrannaks.

Nad mainisid alkoholi ja narkootikumide kuritarvitamist peamise kaasaaitava tegurina prostituudiks hakkamisel. Need olid lood lähedaste sõprade kaotusest.

Teine narratiiv. Tüdruk jutustas oma vanemast õest, kes oli prostituut ja teenindas kliente samas toas, kus tema kümne aastaselt magas. Tüdruk rääkis oma õistest hirmudest, mil ta ei teadnud, mis tema õega toimub ja ta kartis, et tema õele tehakse haiget. Kasvandik rääkis, kui kahju tal oli oma õest ja samas kui pahane ta tema peale oli, kui nägi, et jälle uus mees koju toodi. Nüüd on õde täiskasvanud naine, kellel on kolm last. Jutustaja ei teadnud, kas ta õde veel ikka tegeleb prostitutsiooniga või mitte.

Kolmas narratiiv. Tüdruk rääkis intervjuerijale loo oma parimast sõbratarist. Sellel sõbrataril oli vanem kavalier, kes teda esmalt ise seksuaalselt kuritarvitas ja hiljem teistele meestele edasi müüs. Loo rääkija andis üsna üksikasjalikku informatsiooni kohast, kus tema sõbratar Tallinnas töötas. Selles loos üllatas jutustaja informeeritus tegevuse detailide kohta (nt kuidas toimus kohtumine klientidega, kes ja kui palju raha maksis) ja hinnang

juhtunule. Sõbratar lõpetas prostitueerimise ja õpib nüüd koolis. Vastaja arvates prostitutsiooniga tegelemine ei jätnud sõbratarile mingisugust negatiivset tagajärge: ta on rõõmsameelne ja õpib hästi. Intervjuueerijal jäi mulje, et jutustaja rääkis iseendast, kuid ei tahtnud seda tunnistada. Pigem tahtis ta testida, mida intervjuueerija arvab prostitutsiooni mõjust noorele inimesele.

Neljas narratiiv. Selle loo jutustaja kõneles avatult sellest, kuidas teda oli neljateistaastasena vägistatud ja hirmutatud vägistaja poolt. Vägistaja peksis teda korduvalt ja ähvardas, et tapab tüdruku, kui ta peaks juhtunust teatama politseile. Jutustaja oli raske perekondliku taustaga hüljatud laps. Ta lonkis õhtuti sageli koos kaaslastega ringi kohtades, kus liikus kahtlaseid inimesi. Tüdruk teatas intervjuueerijale ka oma narkootikumide kuritarvitamisest ja sõbrataridest, kes tegelesid prostitutsiooniga narkootikumide jaoks raha saamiseks. Ta jutustas kupeldajast, kes sõidutas 13–14- aastaseid tüdrukuid oma autos, kus tüdrukud kliente teenindasid. Kasvandik rääkis sellest, et neid tüdrukuid so prostitutsiooniga raha teenivaid narkosõltlasi, oli samamoodi korduvalt vägistatud. Jutustas ka endast selle sama auto reisijana, kuid ennast prostituudina avalikult ta ei tunnistanud ning rääkis prostitutsioonist taunitavalt.

Viies narratiiv. Kõige ebaselgemas loos rääkis tüdruk teda kodus kuritarvitanud kasuisast (või kasuisadest), kes teda mitte ainult ei pilastanud, vaid ka peksid. Ta kõneles kasuisadest ja emast, kes kunagi ei uskunud tütre kaebusi ja oli alati oma partneri poolt. Jutustades ei suutnud ta meenutada, kui mitu kasuisa tal kokku oli, või kes neist käitus kõige kohutavamalt. Samas kujunes tüdruku kirjeldusest pilt emast kui sõbralikust naisest, kellel olid tütrega head suhted. Kuna ema ei osanud oma tütrat kaitsta, muutus kodune olukord tütre jaoks niivõrd talumatuks, et ta ei saanud enam koju jääda ja lahkus sealt. Sellele järgnes pikk jutt tüdruku hulkumisest ja erinevatest seiklustest.

Lõpuks tutvus jutustaja kena mehega, kes kutsus teda endaga kaasa reisile Hispaaniasse. Sellesse rühma pidi kuuluma veel umbes kümme tüdruku.

Jutustaja teadis, mis laadi tegevus neid Hispaanias pidi ootama, kuid nõustus ikkagi. Intervjueerijale ütles ta oma arvamuse selgelt välja, mille järgi ta ei näinud prostitutsioonis midagi halba. Hispaaniasse tüdruk siiski ei jõudnud, sest alaealiste komisjon saatis ta erikooli. Ta oli ainus vastaja, kes avalikult pooldas seksuaalteenuse pakkumist kui aktsepteeritavat rahateenimise võimalust. Selle loo juures peab mainima, et pole päris selge, kas kõik, millest tüdruk rääkis, juhtus tegelikkuses või oli tüdruku poolt kohapeal välja mõeldud. Oluline oli aga tüdruku põhimõtteline prostitutsiooni ja inimkaubanduse heakskiit.

4.9.2. Seksuaalse eksploateerimise ohvriks sattumise riskitegurid

Nagu selgus eelnevast, olid mõned kasvandikud varasemalt sattunud seksuaalse eksploateerimise ohvriks. Seksuaalse eksploateerimise ohvriks sattumise riskidest rääkisid põhiliselt erikooli pedagoogid, kelle hinnangul kasvandike kõige olulisem probleem oli kodune vägivald ja seksuaalne väärkohtlemine. Selliste juhtumite puhul käsitlesid pedagoogid ka kasvandike perekondade seksuaalelu korratust.

Enamik neist on problemaatilise perekondliku taustaga. Vanemad on alkohoolikud ja nad ei hooli sellest, kas nende lapsed on nende seksimise ajal sealsamas või mitte. Üks mu kasvandikest ütles mulle kunagi: "Mu isa embas mind, ta pidas mind emaks." Ta naeris. Ilmselt oli isa niivõrd purjus, et ta ei suutnud teha vahet oma naise ja tütre vahel.

Pedagoogid juhtisid tähelepanu juhtumitele, mille puhul polnud päris selge, kas tegemist on seksuaalse eksploateerimisega või millegi muuga. Erikooli personal kaldus neid juhtumeid hindama kuritarvitamiseks, tüdrukud ja nende vanemad aga mitte. Probleemaatilise perekondliku tausta korral võisid vanemad isegi saada "kasu" oma tütre seksuaalsest eksploateerimisest. Üks pedagoog meenutas järgmist lugu.

Minu rühma tüdruk ütles, et tal on väga hea sõber, kes ostab talle kõike ja annab raha, kuid ei taha selle eest mitte midagi. Ta on vaid hea mees. Ma ei tea, kas ta tõepoolest on vaid hea mees või ta siiski tahab sellelt tüdrukult midagi enam. Isegi ema oli oma tütre

üle uhke: "Näete siis, meil on nüüd nii palju süüa ja muud kraami tänu sellele mehele."

Tüdrukute kasvukeskkond avaldab mõju nende käitumisele. Mõned pedagoogid rääkisid oma rühma tüdrukute ohjeldamatust seksuaalsest aktiivsusest hulkumise perioodidel.

Nad magavad paljude poiste ja meestega. See ei ole prostitutsioon selle sõna otseses tähenduses, sest nad ei saa seksi eest raha, see on vaid ebaterve elustiil.

Pedagoogide arvates on sellistel tüdrukutel järgmised tõsised probleemid: seksuaalne hüperaktiivsus, varasem seksuaalne kuritarvitamine ja hooletusse jätmine kodus ning seksuaalse kasvatuse puudulikkus. Mõne pedagoogi arvates võib nende tegurite koosinemine tähendada, et paljud kasvandikud on tõsisel ohus sattuda seksuaalse ekspluaterimise ja inimkaubitsemise ohvriteks. Arutledes inimkaubanduse definitsiooni üle väljendasid paljud pedagoogid negatiivset suhtumist prostitutsiooni ja muud liiki seksiärris ning uskusid, et seksitööstusega seotud tüdrukud olid selliseks tegevuseks sunnitud.

Eelnevalt seksuaalselt kuritarvitatud tüdrukud olid väga teadlikud inimkaubandusest ja sellest, mida teha, et vältida ohvriks langemist. Seevastu need tüdrukud, kes ilmselt olid inimkaubandusega seotud probleemidega kõige vähem kursis, mõistsid prostitutsiooni kõige kategooriliselt hukka. Nad teatasid, et nad pigem tapaksid end, kui hakkaksid prostituudiks. Nad vihkasid prostitutsiooni ja prostituute, sest see kujutas endast nende arust "räpast tööd".

Aruteludest tüdrukutega selgus väga olulise asjaoluna, et tüdrukud umbusaldasid igasuguseid ametiasutusi ja politseid. Häta sattudes saab nende arvates usaldada ainult lähedasi sõpru või sugulasi (näiteks õdesid). Politseid või muid ametiasutusi peeti kõige vähem usaldusväärseks.

Vastates küsimusele, miks inimkaubanduse ohver võib karta olla avameelne, märkisid tüdrukud, et ohvril võivad olla ebameeldivad mälestused, hirm kurjategija ees või kartus, et teda ei usuta, vaid hoopis süüdistatakse.

Kunagi ei või sa usaldada politseid. Kui sul on mingi probleem, keegi kuuleb sind sellest politseile rääkimas, sind võidakse süüdistada ja lõpuks oled sa ise süüdi, et sind vägistati või midagi muud juhtus sinuga.

See tähendab, et kui tüdrukud peaksid kunagi sattuma ohtlikku olukorda ja vajama abi, siis nad seda kõige tõenäolisemalt ametlikke võimalusi kasutades ei otsi.

Ohvriks langenud tüdrukud mainisid, et peamiselt tundsid nad hirmu kurjategija ees ja alles seejärel pelgasid, et neid politseis ei usuta. Kui tüdrukutel oleks olnud politseiga suhtlemisest varasem positiivne kogemus, oleks ka nende usaldus inimkaubanduse korral politsei vastu suurem.

4.9.3. Abi saamise võimalustest erikooli tingimustes

Intervjuudest pedagoogidega selgus, et kasvandike varasemad kogemused seksuaalse kuritarvitamise ja prostitutsiooni kohta kujutavad endast erikoolis omamoodi „tabuteemat”. Vastates küsimusele, kust pedagoogid saavad informatsiooni kasvandike prostitutsiooniga seotusest, väideti, et tüdrukud räägivad seda üksteise kohta. Ilmselt on pedagoogidel info hankimiseks kasutusel ka muud allikad, mida nad konfidentsiaalsuse põhimõtteid järgides ei soovinud intervjuueerijale avada. Siiski võib olla üsna kindel, et pedagoogide poolt edastatud informatsioon oli usaldusväärne, kuna nad kinnitasid oma hinnanguid faktide ja veenvate argumentidega.

Arutledes pedagoogidega tütarlaste abistamist ja ennetustöö võimalusi seksuaalse kuritarvitamise valdkonnas, kerkis üles kaks olulist teemat. Üks puudutas tüdrukute probleemide avalikku arutamist, teine – suhteid kasvatajate ja kasvandike vahel.

Pedagoogid jutustasid, et tüdrukud on küllalt avameelsed rääkima üksteisele isikliku elu selliseid üksikasju, mida teised kasvandikud võivad nende vastu ära kasutada.³⁵ Sellepärast hoiatavad kasvatajad uusi tüdrukuid isiklike saladuste teistega jagamise eest. Mõned kasvatajad arvasid, et seetõttu ei räägi tüdrukud ka pedagoogidele eriti palju oma minevikust.

Me soovitame, et tüdrukud ei annaks kellelegi liiga intiimset informatsiooni, sest seda võidakse nende vastu kasutada. Võib-olla sellepärast nad ei räägi ka meile sellistest asjadest.

Mõnikord jutustab kasvandik oma kasvatajale midagi oma intiimelu minevikust, kuid kasvatajad ise ei algata ega toeta selliseid vestlusi, sest välditakse liiga intiimsete küsimuste arutamist kasvandikega. Kasvatajad arvasid, et selliste isiklike probleemide arutamise käigus võib tekkida tüdrukutel kiiresti kiindumus kasvatajasse, mida on hiljem raske juhtida.

Kuid teiselt poolt ei taha mina näiteks teada nii intiimset informatsiooni oma tüdrukute kohta, sest ma ei tea, mida sellega peale hakata. /.../ Kui tüdrukuga tekib väga lähedane kiindunud suhe, ei saa ma temast enam lahti.

Vestlusest erikooli pedagoogidega ilmnas, et nad ei kasuta mingeid erilisi meetodeid arvestamiseks seda, et mõned kasvandikest on seksuaalse kuritarvitamise ohvrid. Üldiselt eelistavad pedagoogid hoida distantsi tüdrukutega, mis võib tuleneda vähesest professionaalsusest selles valdkonnas. Enamik personalist rõhutas pikaajalist töökogemust professionaalsete oskuste allikana. Nii lähtutakse ka kiindumussuhete tekkimise vältimisel isiklikest kogemustest.

Tüdrukud pöörduvad erikooli kasvatajate poole, et luua usaldusväärne suhe täiskasvanud inimesega. See on hüljatud laste loomulik püüd, sest nende jaoks võib erikooli kasvataja olla esimene inimene, kes nende eest hoolitseb. Kiindumussuhete juhtimine eeldab aga põhjaliku erialast kompetentsust ja spetsiifilist töökorraldust. Töö laste poolt läbi elatud trauma tagajärgedega

---

³⁵ Tegemist on ikkagi kinnise asutusega, kus on olemas kasvandike hierarhiline suhete struktuur, mis on iseloomulik totaalsetele institutsioonidele.

eeldab psühhoterapeudi või isegi psühhiaatri ettevalmistust. Kui erikoolis oleksid ametis ka psühholoog, psühhiaater ja eripedagoog, siis sel juhul oleks kasvataja roll tugiisikuna vähemkoormav. Aga ka siis peaks kasvatajal olema võimalus saada psühholoogilist supervisiooni ja tema töökoormus peaks olema tunduvalt väiksem. Praegu on kasvatajad ülekoormatud (12-14 kasvandikku ühe kasvataja kohta) ja neil puudub psühholoogiline tugi läbipõlemise vältimiseks. Kõik need asjaolud ei tähenda, et väärkoheldud lapsed peaksid jääma ilma abita.

Pedagoogid suhtusid aruteludesse inimkaubanduse ja tüdrukute tuleviku teemadel pessimistlikult. Kuna tüdrukutel pärast erikoolist vabanemist pole muud kapitali lisaks kenale välimusele, siis langevad nad kergesti inimkaubanduse ohvriks.

Meie tüdrukute jaoks ei ole töökohti. Nad ei ole oodatud tavalistes koolides, kui nad soovivad jätkata oma õpinguid. Enamik neist on ilusad ja neil ei ole muid valikuid.

Üks meie tüdrukutest [endine õpilane] saatis meile kirja, kus ta kirjutas, et tal läheb hästi ja saatis ühe foto. Sellel fotol oli tühjas ruumis suur voodi, kus ta lebas ja naeratas armsalt. Ma ei tea küll miks, kuid see foto oli väga kummaline.

Pedagoogid arvasid, et kõik nende tüdrukud vajaksid enam seksuaaleluga seotud teadmisi ja koolitust endast lugupidamise kujundamiseks. Pedagoogid üksinda ei suuda seda vajadust täita, tuues välja eelnevalt nimetatud põhjuseid (puudulik erialane ettevalmistus, suur töökoormus jne). Nad väljendasid lootust, et ühiskond võtab midagi ette selliste tüdrukute integreerimiseks, eriti paremate töötamis- ja õppimisvõimaluste pakkumise kaudu.

Kokkuvõte

Intervjuudest selgus, et mõned erikooli kasvandikud olid varem olnud seksuaalse eksploateerimise ohvrid. Enamik tüdrukutest on kogenud kodust vägivalda ja seksuaalset kuritarvitamist, mida võib samuti pidada

ekspluateerimiseks. Paljud tüdrukud vajavad eritählepanu ja nõustamist, mida pedagoogid nende endi arvates ei suuda anda, kuna neil puudub spetsiaalne ettevalmistus.

Tüdrukute suhtumist seksiäris kaasatusse ja nende poolt esitatud andmeid tuleks edaspidi hoolikalt analüüsida. Kuigi tüdrukud ei avaldanud soovi välismaal töötada, oli see osaliselt tingitud asjaolust, et paljud neist ei olnud tõsiselt mõelnud oma tulevikule ega tööalastele väljavaadetele. Paljud lootsid, et teised inimesed aitavad neil planeerida oma tulevikku. Tüdrukute soovid tuleviku suhtes olid väga üldsõnalised, nagu näiteks lootus saada õnnelikuks ja elada lõbusat elu.

Prostitutsioonile antud selgelt negatiivse hinnangu juures tuleb võtta arvesse, et tüdrukud olid teadlikud prostitutsiooni suhtes üldiselt valitsevast negatiivsest hoiakust ja prostituudi madalast staatusest. Need asjaolud raskendasid ilmselt mitmete kasvandike valmisolekut oma isiklikku kokkupuudet prostitutsiooniga intervjuu käigus tunnistada.

Raskestikasvatavate tütarlastega töötavad pedagoogid arvavad oma kogemuste põhjal, et lastepõlves kogetud seksuaalne väärkohtlemine on inimkaubanduse ohvriks sattumise oluliseks riskiteguriks. Eriti kõrgeks kasvab risk siis, kui eelnimetatud tegurile lisandub tõrjutus üldharidussüsteemist ja tööhõivest st kui pärast erikoolist lahkumist puuduvad õppimis- või töötamisvõimalused.

Seksuaalse ekspluateerimise ohvrite abistamisel erikooli tingimustes tuleb silmas pidada järgmist. Esiteks, ei ole mõtet eraldada inimkaubanduse ohvreid teistest erikooli kasvandikest. See alandaks nende staatust erikooli kasvandike hulgas ning võib põhjustada tõrjumist. Kuna kõik kasvandikud vajavad tööd, mis oleks suunatud nende isiksuse arendamisele, et valmistuda iseseisvaks eluks pärast erikooli, tuleb rakendada programme, mis tegeleks kõikide kasvandike arendamisega.

Teiseks, ohvrite abistamist tuleb kavandada väga hoolikalt, võttes arvesse komplekselt nii väliseid kui ka sisemisi mõjureid. Siia alla kuuluvad töötraumaatiliste sündmustega, eneseväärkuse arendamine, õppimis- ja tööoskuste arendamine jne.

Kolmandaks, politsei ja muud ametiasutused, kes tegelevad ohvrite kaitsmisega, peavad muutma oma suhtumist raskestikasvatavatesse tüdrukutesse ning suhtuma neisse kui ohvritesse ja abi ning tähelepanu vajavate isikutesse. On väga oluline, et need tüdrukud tunnetaksid, et võimuorganid ja riigiasutused eksisteerivad selleks, et neid kaitsta ja aidata neil lahendada elulisi probleeme. Koolid, politsei ja teised lastega tegelevad institutsioonid (näiteks alaealiste komisjon), peavad toimima eelkõige laste huvides, nii nagu seda näeb ette EV lastekaitseseadus.

5. Seksuaalse ekspluateerimise eesmärgil toimuva inimkaubanduse kajastamine Eesti ajakirjanduses aastail 2001–2004

5.1. Prostitutsiooni ja seksuaalse ekspluateerimise eesmärgil toimuva inimkaubanduse meediadiskursuse muutumine

Sõltumatu Eesti ajakirjandus on tublisti arenenud pärast seksiäri kohta esimeste artiklite avaldamist 1991. aastal. Ajavahemikus 2000. aasta maist kuni 2001. aasta maini avaldatud artiklite analüüsist selgus *ükskõikne* suhtumine prostitutsiooni (Saar, Annist jt 2001: 155–200). Prostitutsiooni kirjeldati sageli vabaturu võimaluste ühe ilminguna. Kolme peamise Eesti päevalehe ning mitme nädala- ja kuuväljaande Interneti-versiooni analüüs ajavahemikus 2001. aasta juunist kuni 2004. aasta novembrini näitab aga, et ajakirjanduse suhtumine nähtusse on muutumas. Prostitutsiooniteema puhul on turuvabaduse asemel hakatud rääkima peamiselt inimkaubandusest, vaesusest ja ebavõrdsusest. Alljärgneva diskursusanalüüsi eesmärk on anda ülevaade inimkaubanduse ja prostitutsiooni meediadiskursuses toimunud muutuste sisust.

Varasem meediaanalüüs osutas, et aastail 2000–2001 kajastas Eesti ajakirjandus väljarändavaid prostituute eriliste, koguni imetlusväärsete, ambitsioonikate ja võimekate naisterahvastena. Kui Lõuna-Euroopa või Venemaa prostituuti arvati tegelevat prostitutsiooniga puuduliku hariduse ja kehvade sotsiaalmajanduslike tingimuste tõttu, mis võimaldas neid “hoolimatult ekspluateerida”, siis Eestist pärit prostituute kujutati tihti enesekindlate ja edukate „ettevõtjatena” (Saar, Annist jt 2001: 155–200).

Käesolev uurimus viitab aga sellele, et viimastel aastatel on niisugune uhkus „oma prostituutide” üle asendunud tõdemusega, et ka Eestist väljarändavate prostituutide põhiliseks ajendiks pole mitte ambitsioonid ja edu, vaid täpselt samuti vägivald ja vaesus. Tänapäevane ajakirjandus rõhutab rahvusvahelise

koostöö olulisust inimkaubanduse vastu võitlemisel ja seda, et Eestist on saamas seksiturismi sihtriik. Eesti ajakirjandus on hakanud tunnistama, et Eesti prostitutsioon järgib sama mudelit kui prostitutsioon ülejäänud Ida-Euroopas ega ole kuidagi „läänelikum” ega „arenenum” kui prostitutsioon mujal endises Nõukogude Liidus. Selline hoiaku muutus ei käi ainult prostitutsiooni kohta: Eesti uhkus oma majandusliku ja poliitilise edu üle on üldisemalt kriitika alla sattunud.

Kui 2000–2001 avaldati aeg-ajalt artikleid inimkaubitsejate positsioonilt, konkreetsetest prostituutidest või inimkaubitsejate ohvritest, siis 2001-2004 selliseid artikleid ei leidu. Need on asendanud artiklid politsei tegevusest, seisukohavõtud prostitutsiooni vastu ning seksuaalteenuste ostmise kuriteoks tunnistamise eest. Niisugune sisuline muutus on aidanud kaasa muutustele inimkaubanduse aruteludes ja viinud uuele sotsiaalanalüüsile inimkaubanduse ja prostitutsiooni üle

Mitmed artiklid kirjeldavad vastuvõetamatuid töötingimusi, millesse naised on meelitatud. Kupeldajaid kirjeldatakse ülimalt vägivaldsete, prostituutide elus kesksel rollil etendavate tegelastena. Mõnede, peamiselt ühe Soomes elava Eesti analüütiku kirjutatud artiklite moraalne positsioon lähtub hiljuti Rootsi seadustes toimunud muutustest, mis prostitutsiooni alati kuritarvituse ja inimõiguste rikkumisena kirjeldavad:

Küüniline on nimetada keha müüki tööks, kui pool "töötajatest" on tööandja vägivalda ohvrid.³⁶

Nagu eespool mainitud, on uut laadi diskursuse üks tunnusjooni vaesuse, ekspluateerimise, prostitutsiooni ja inimkaubanduse omavahelise seose nägemine. Prostituuti kujutatakse vaestest tingimustest pärineva, kuritarvitatud ja töötu inimesena, kes on niivõrd marginaliseeritud, et tal oma olukorrast praktiliselt väljapääsu ei ole. Eriti haavatavateks peetakse sotsiaal-majanduslikult mahajäänud piirkondi, Eestis Kirde-Eestit, kuid ka vaesemaid piirkondi maailmas.

---

³⁶ Eesti Päevaleht, 21.06.2002.

Kuid tegelikult on prostitutsioon ja inimkaubandus valus probleem maailma majandus- ja sotsiaalsüsteemi tõttu, mis on tekitanud nii suure lõhe vaeste ja rikaste vahele. Prostitutsioon johtub vaesusest ja ei millestki muust.³⁷

Naistega kaubitsemine ja prostitutsioon - mõlemad on sõnumid vaesusest ja soolisest ebavõrdsusest. [...] Töötuse, vaesuse ja seiklushimu pealt püüavadki kurjategijad kasu lõigata.³⁸

Sugudevahelist ebavõrdsust kujutataksegi teise olulise mõjurina prostitutsiooni ja inimkaubanduse tingimuste loomisel:

Seksuaalpoliitilise ilminguna ei esinda prostitutsioon vabadust, vaid taandumuslikke patriarhaalseid soorolle, kus naine on mehe omand.³⁹

Naised on maailma suurimad kannatajad. [...] Naised on inimkaubanduses kerge saak, sest paljudel neist puudub isiklik turvalisus, majanduslikud võimalused või varandused ja maaomand..⁴⁰

Uut laadi diskursus peegeldub ka selles, kuidas prostituuti portreeritakse. Üleskutse seksuaalse ekspluateerimise ohvrile kaasa tunda ja teda mõista tugevdab uut suundumust ajakirjanduses: prostituuti kujutatakse nüüd passiivse ohvrina, kes on sattunud rahvusvahelise kuritegevuse haardesse, ei suuda põgeneda ning on seadusega kaitsmata. Ajakirjandusest on peaaegu kadunud veel mõni aasta tagasi portreeritava kohta kasutatud halvustavad väljendid, selle asemel osutatakse ühiskonnale kui naiste ohvriksattumise eest osaliselt vastutavale institutsioonile. Samas tsiteeritakse Eesti politseid, kelle veendumuseks on, et inimkaubanduse võrku langenud naised on enamasti aimanud, et neil tuleb seksuaalteenuseid osutada. See raskendab nii politsei kui ka abistajate võimalusi ohvrite usaldust võita.

Kuigi üldiselt on heroilisuse element artiklitest kadunud, tunnustab ajakirjandus teatud määral siiski kavalaid skeeme, millesse Eesti maffiaorganisatsioonid arvatakse olevat segatud:

---

³⁷ SL Õhtuleht, 04.12.2002.

³⁸ Postimees, 20.01.2003.

³⁹ Eesti Päevaleht, 21.06.2002.

⁴⁰ Postimees, 20.06.2002.

Inimäriskeem põhineb väga nutikal nipil - naised tuuakse lirimaale täiesti ametlikult keelt õppima, nad õpivad seda natuke ning siis saadetakse töötama striptiisiklubidesse ja bordellidesse üle kogu riigi.⁴¹

Eestis kättesaadavat välisajakirjandust peetakse prostitutsiooniprobleemi lahkamisel märksa edukamaks kui Eesti oma. Ühe Soome tõsielufilmi kohta tunnistas Eesti ajakirjandus: „Minut-minutilt katab Soome meedia Eesti ajakirjanduses kasvavat lünka, sest uurivat ajakirjandust ju Eestis ei esine ning teatud laadi sotsiaaltemaatikat käsitleb ainult kollane press.”⁴² Sellised võrdlused kirjeldavad Eesti ajakirjandust inimkaubanduse sotsiaalse mõõtmega käsitlemisel eriti küündimatuna.

Uue diskursuse enesekriitilisuse näiteks on ka hirm, et Eestist võib saada seksiturismi sihtriik. Seda näitlikustab kriitika selle suhtes, et Eurovisiooni reklaamis tutvustati Eestit “ilusate naiste riigina”. Poliitikud ja prostitutsiooni vastu võitlejad mõistavad sellise visiooni Eestist avalikult hukka, kuulutades selle “riiklikuks kupeldamiseks”.⁴³ Avaliku arvamuse tolerantsus prostitutsiooni suhtes raskendab nende arvates uute seaduste vastuvõtmist, mis käsitleksid seksuaalteenuste ostmist kuriteona:

Kui me sama ükskõikselt jätkame, on Eestil oht kujuneda Taimaaks.⁴⁴

Eesti on tänaseks maailmas saavutanud odava seksiriigi maine.⁴⁵

Vastupidise tendentsina osutab Eesti politsei ühel juhul ka sellele, et Eesti kurjategijad ei ole sugugi nii tihedalt inimkaubanduse skeemidesse haaratud, kui Eesti esindajate seisukohavõttud lubaksid oletada:

... võin üsna kindlalt väita, et rääkida Eesti «maffia-sarnasest» rühmitusest või üldse eestlaste suurest rollist antud inimäris, on tubli liialdus.⁴⁶

---

⁴¹ Postimees, 07.07.2003.

⁴² Postimees 22.04.2003.

⁴³ Anne, 1/2003.

⁴⁴ Postimees, 27.11.2002.

⁴⁵ Eesti Päevaleht 04.09.2003.

⁴⁶ Postimees 07.07. 2003.

5.2. Ajakirjanduses esiletoodud takistused inimkaubandusvastaste meetmete rakendamisel

Inimkaubanduse ja prostitutsiooni terminite sarnasus eesti keeles on üks avalikkuses ja seadusandluses segadust tekitavatest asjaoludest. Eesti keeles kasutatav mõiste “inimkaubandus” (mis otseselt tähendab kauplemist inimestega) ei sisalda viiteid “kauba” liikumisele ega transpordile, mistõttu termin muutub prostitutsiooni sünonüümiks. Kahe mõiste omavaheline tihe seos on olnud takistuseks inimkaubandusvastaste meetmete rakendamisel. Mõnel juhul ei pruugi seksuaalse eksploateerimise eesmärgil kaubitsetud naised saada piisavat abi või õiguskaitset, kuna neid nähakse lihtsalt prostituutidena.

Terminoloogiline segadus on osa väärast hoiakust, mis mõnede eesti ajakirjanike ja spetsialistide arvates ähmastab inimkaubanduse probleemi. Tuntud kampaaniakoordinaatori sõnul räägitakse inimkaubandusprobleemi lahendamiseks “isegi prostitutsiooni legaliseerimisest, silmad põlemas lootuses makse saada.”⁴⁷ Sama spetsialist märkis ka, et paljude eestlaste meelest puudutab see probleem ainult vene keelt kõnelejaid ja on probleem “mis «normaalsetest» inimestest mööda läheb.”⁴⁸ Spetsialisti arvates on tegemist avalikkuse suutmatusena tunnistada, et inimkaubanduse ohvrid kogevad vägivalda ja ähvardusi. Teisisõnu väidab selline diskursus, et Eestis pole seksuaalse eksploateerimise karmi tõtt tõsiselt võetud.

Probleemid ei ole seotud siiski üksnes avaliku arvamuse ja üldise suhtumisega. Paljud artiklid mainivad rahanappust inimkaubandusega tegelemises. Lisaks nähakse probleemi osana tööjõuturu, eriti tööjõudu välismaale vahendavate agentuuride vähest reguleeritust. Inimkaubandust

---

⁴⁷ Postimees 20.01.2003.

⁴⁸ Sealsamas.

soodustab ka „võltspasside levik, paindlik viisarežiim ning prostitutsiooniga tegeleva osakonna puudumine Eesti politseis.“⁴⁹

Ajakirjandus annab mõista, et Eesti politsei ei pea seksuaalse ekspluateerimise eesmärgil toimuvat inimkaubandust kuigi oluliseks. Ent isegi kui politsei teeb oma tööd korralikult, nähakse õigussüsteemi institutsioonina, mis ei suuda nähtuse arenguga sammu pidada. Nii jalutavad kupeldajad kohtusaalist välja „kaks kätt taskus“.⁵⁰ Artiklites märgitakse ka, et enamik kaubitsejaid valdab süsteemi hästi ja oskab endale kergeimad karistused kombineerida. Järgnev näide seob selle problemaatika lisaks ka korrupsiooni teemaga:

*Miks on inimkaubanduse vastu nii raske võidelda – just sellepärast, et on olemas äraostetavad kõrged riigiametnikud, politseinikud, piirivalvurid jne.*⁵¹

Seda arvamust kinnitas artikkel kahtluse kohta, et Eesti Kaitsepolitsei püüdis varjata seksiga seotud inimkaubanduse juhtumit.⁵²

5.3. Inimkaubandusvastased meetmed

Kolm peamist ajakirjanduses välja pakutud lahendust inimkaubandusprobleemidele olid järgmised: muuta sanktsioonide juriidilisi aluseid (järgides Rootsi näidet ja käsitledes seksuaalteenuste ostmist kuriteona), tugevdada olemasolevaid seadusi kaitsmaks Eesti elanikke petlike töökuulutuste eest ja tõsta avalikkuse teadlikkust inimkaubanduse ohtudest. Prostitutsiooni legaliseerimist on kritiseerinud peamiselt prostitutsiooni vastu võitlejad ja seksuaalteenuste ostmise kriminaliseerimise soovijad. Selline kriitika sobitub uude enesekriitilisse diskursusesse, millele juba viidati eelpool ja mille kohaselt „arenenumad“ riigid nagu Rootsi ja Soome on prostitutsiooni

---

⁴⁹ Postimees, 04.11.2002.

⁵⁰ Eesti Ekspress, 18.12.2003.

⁵¹ Õpetajate Leht, 04.04.2003.

⁵² Eesti Ekspress, 24.10.2002.

probleemi „progressiivsel” viisil lahendama hakanud. Kui Eesti sama teed ei käi, muutubki ta seksiturismi sihtriigiks.

Kuna soomlased on seaduskuulekas rahvas ja teenuse ostmine Soomes hakkab olema keelatud ja Eestis lubatud, on seaduse jõustumine sõnumiks, et tasub Eestisse tulla.⁵³

Kuna vaesust ja ebavõrdsust kirjeldatakse üha enam seksuaalse ekspluateerimise eesmärgil toimuva inimkaubanduse peamise põhjusena, siis vaesuse leevendamist peetakse vältimatuks eeltingimuseks vaadeldava nähtuse tõkestamisel. Kuid selliseid lahendusi tõstavad esile peamiselt inimkaubandusvastase kampaania eestvedajad riigi sotsiaalset olukorda kritiseerivates artiklites, kus ei pakuta konkreetseid lahendusi.

Teadlikkuse tõstmise kampaaniaid esitatakse sisuliselt ainsa realistliku meetmena probleemi lahendamisel: noored naised peavad olema teadlikud välismaal töötamise ohtudest ja mehed seksuaalteenuste ostmise kaasnähtustest. Mitmed artiklid muutuvad osaks sellisest kampaaniast, osutades praktilistele ettevaatusabinõudele. Sellised artiklid eeldavad, et inimkaubanduse ohvriks langenud inimesed ei teadnud, millesse end segavad ja usaldasid tuttavaid või isegi armastatud inimesi, kelle tõttu nad sellisesse olukorda sattusid. Välismaal töötamise soovi ei mõisteta hukka, vaid kirjeldatakse kui ettevõtmist, mis halvasti ettevalmistatute jaoks sisaldab võimalikke ohte. Näiteks hoiatatakse, et inimkaubitseja võib jätta kena ja sündsana inimese usaldustäratava mulje.

Kokkuvõttes võib öelda, et prostitutsiooni ja inimkaubanduse kajastamine meedias on läbi teinud märkimisväärse muutuse paari viimase aasta jooksul ja hakanud keskenduma sotsiaalsetele probleemidele, nagu vaesus ja sugudevaheline ebavõrdsus, mis suurendavad inimkaubanduse ohvriks langemise tõenäosust. Süvenev rahvusvaheline mure inimkaubanduse pärast ja selle tagajärjel kujunenud enesekriitiline diskursus on olulised tegurid sellises muutuses. Ajakirjandus ei ole aga mitte ainult paljastanud

---

⁵³ Eesti Päevaleht, 04.09.2003.

prostituutsiooni levikut – tegemist on osaga laiemast kriitilisest trendist, mis ründab senist positiivset poliitilist ja majanduslikku eneserepresentatsiooni ja osutab riigi sotsiaalprobleemidele. Prostituute on hakatud kujutama teistsuguses valguses ning vaatlema seoses vaesuse, sugudevahelise ebavõrdsuse, ekspluateerimise ja inimkaubandusega. Selle tulemusel kujuneb uus diskursus prostituudist kui ohvrist. Osalt selle tõttu ei jõua aga lugejani ka detailsed, inimkaubandusse sattunud inimesi kirjelduse keskmesse tõstvad analüütilised käsitlused.

Uues diskursuses on lahendusena kesksel kohal teadlikkuse tõstmine potentsiaalsete ohvrite hulgas. Kuigi teadlikkuse tõstmine on võimas vahend, ei ole see inimkaubanduse puhul imerohi. Ikka veel jääb puudu seksuaalse ekspluateerimise eesmärgil toimuva inimkaubanduse laiemast mõistmisest ja sobivaimate praktiliste lahenduste leidmisest. See nõuab mitmekülgset lähenemist nähtusele, kus ka ajakirjandus saab etendada olulist rolli.

Seksuaalse ekspluateerimise eesmärgil toimuv inimkaubandus Eestis. Uuringu põhjal tehtud järeldused.

Eestist pärit naistega kaubitsetakse seksuaalse ekspluateerimise eesmärgil nii riigisiselt kui ka piiriülevalt. Erinevatest allikatest pärit hinnangute lahknemine ohvrite arvude osas on osaliselt tingitud inimkaubanduse ja muud liiki seksuaalse ekspluateerimise mõistete kattuvusest. Käesolevas uuringus tuvastati, et kasutades rangemat terminoloogilist ja metodoloogilist raamistikku võib Eestis(t) aastatel 2001–2004 seksuaalse ekspluateerimise eesmärgil kaubitsetud ja identifitseeritud ohvrite arv ulatuda ligikaudu 100-ni. Niisugune hinnang põhineb eeskätt Eesti Politsei ameti statistilistel andmetel karistusseadustikus sätestatud kuritegudes süüdimõistmiste kohta. Samuti võeti selles hinnangus arvesse need välisriikides täpselt tuvastatud inimkaubitsemise juhtumid, kus ohvriteks olid Eesti päritolu naised. Kuid tuleb veel kord rõhutada, et kindlaks tehtud ohvrite arv ei pruugi väljendada Eestist seksuaalse ekspluateerimise eesmärgil toimunud inimkaubanduse kogu ulatust, kuna inimkaubandus on varjatud olemusega kuritegu ning osad juhtumid jäävad erinevatel põhjustel fikseerimata.

Riigisiselised ja piiriülesed inimkaubanduse juhtumid on omavahel tihedalt seotud ja Eestis seksuaalselt ekspluateeritud naised moodustavad ka rahvusvahelise naistekaubanduse potentsiaalsete ohvrite kontingendi. Olemasolevate andmete põhjal ei saa anda objektiivset hinnangut selle kohta, kui paljud Eestis seksiaarisse kaasatud naistest on inimkaubanduse ohvrid. Probleem on aktuaalne ning seksitööstuse agressiivse laienemise ja rahvusvahelistumise tõttu nõuab see varasemast suuremat riiklikku tähelepanu. Kuigi Eesti ei ole muutunud arvestatavaks inimkaubanduse sihtriigiks, võib see toimuda tulevikus, kui sinne elatustase jätkuvalt tõuseb ja nõudlus tasulise seksi järele suureneb.

Eesti ametkondadel ja riigiasutustel puudub ühtne arusaam inimkaubandusest, mis põhjustab tõsist kontseptuaalset ja terminoloogilist segadust. Niisugune olukord takistab inimkaubandusest ja selle ohvritest

realistliku statistilise pildi loomist. Kuigi ÜRO Palermo protokollis esitatakse suhteliselt lai inimkaubanduse definitsioon, ei saa kõiki Eestist pärit prostituutidega seotud juhtumeid käsitleda naistega kaubitsemisena. Samal ajal on ilmne, et tõenäoliselt varjutab nn “vabatahtlik prostitutsioon” mingi hulga kuritegusid, mida tuleks kvalifitseerida inimkaubandusena. Terminoloogilised ja kontseptuaalsed erinevused ning kasutatavate mõistete mitmetähenduslikkus raskendavad kriminaalselt eksploateeritud naistel end identifitseerida ohvritena, mis vähendab oluliselt selle tõenäosust, et kõik inimkaubanduse juhtumid tuvastatakse ka ametlikult.

Eestis kehtivad õigusaktid peaksid võimaldama inimkaubandusega seotud kuritegude eest senisest enamat kriminaalvastutusele võtmist. Käesoleval ajal puudub karistusseadustikus eraldi inimkaubanduse koosseis, mis tuleks sellisena sätestada niipea kui võimalik. Inimkaubitsejate kriminaalvastutusele võtmisel toetutakse praegu muudele karistusseadustiku paragrahvidele, mis on seotud eelkõige prostitutsiooni vahendamise ja võimaldamisega. Uuringu käigus ei tuvastatud ühtegi Eestit puudutavat inimkaubanduse juhtumit, mis poleks olnud seotud ohvri seksuaalse eksploateerimisega.

Inimkaubandusest kõige ohustatuma rühma Eestis moodustavad vene keelt kõnelevad noored naised, kellel on suhteliselt madal haridustase ja kes pärinevad Kirde-Eestist või Tallinnast. Avalikkuse teadlikkuse ja inimkaubandusest enam ohustatud sihtgruppide uuring näitas, et üldine teadlikkuse tase inimkaubanduse ohtudest on suhteliselt madal. Eesti meedias avaldatud materjalides tunnistatakse siiski üha enam, et inimkaubanduse põhjused on keerulised ning nendega seonduvad laiemad sotsiaalse kihistumise ja ebavõrdsete võimaluste probleemid. Üks põhjuseid, mis inimkaubandusega tekitatud kahju ei leia piisavat avalikkuse tähelepanu ja miks isegi inimkaubanduse tõsistel juhtudel ei tajuta end ohvritena, seisneb naiste sotsiaalses positsioonis ja ühiskonnas levinud sterotüüpsetes arusaamades.

Soovitused

Uuringu tulemuste põhjal tehakse inimkaubandusvastaste meetmete täiendamiseks Eestis järgnevad soovitused.

a) Inimkaubandust käsitleva kuriteokoosseisu lisamine karistusseadustikku

Kuna Eesti kehtivates õigusaktides puudub spetsiaalne inimkaubanduse koosseis, siis politsei ja teised õiguskaitseinstitutsioonid ei saa paljudel juhtudel esitada kuriteosüüdistust inimkaubanduse tunnustega tegevuse korral. Inimkaubanduse mitmed olemuslikud komponendid on hajutatud karistusseadustiku erinevates dispositsioonides. Soovitatakse täiendada Eesti karistusseadustikku eraldi inimkaubandust käsitleva kuriteo koosseisuga, mis vastaks rahvusvaheliselt aktsepteeritud arusaamadele ja reaalsele praktikale. Nisugune täiendus võimaldaks efektiivsemalt kriminaalkorras menetleda inimkaubitsejate ja kolmandate isikute poolt toime pandud inimestega kaubitsemist.

b) Ohvrikeskse lähenemise juurutamine

Inimkaubanduse kuriteona sätestamine aitaks ekspluateeritutel tajuda end tegelike ohvritena ning teha kindlaks erinevad lülid inimkaubitsemise ahelates, mis viisid nende inimeste ohvriks langemisele. Selleks, et Eesti kriminaal-justiitsüsteem suudaks efektiivsemalt võidelda inimkaubandusega, tuleb ohvrite huvid asetada prioriteetssele kohale. Eesmärk on tagada kaubitsetud isikute käsitlemine ohvritena ja mitte kurjategijate või sündsusetute/amoraalsete isikutena. Tähtis komponent on ohvrite tunnistajakaitseprogrammidesse kaasamine ja neile pakutav muu toetus. Eelkõige on vajalikud politseipoolsed olulised jõupingutused ja ohvritele osutatava abi tõhustamine, et saavutada ka potentsiaalsete ohvrite usaldus.

c) Õiguskaitseametkondade vahelise koostöö ja dialoogi arendamine

Tihedam koostöö ja dialoog erinevate ametkondade vahel parandaks infovahetust inimkaubandusega seotud kuritegude kohta. Eesmärk on paljastada inimkaubanduse võrgustike struktuur ja liikmed, olenemata sellest, kui kõrgetasemeliselt need on organiseeritud. Asjassepuutuvad asutused ja teised osapooled peavad tunnistama, et naistega kaubitsemine ei piirdu ainult seksitööstuses inimeste ekspluateerimisega, vaid hõlmab ka teisi nn kaasaegse orjatöö vorme. See võib toimuda näiteks koduteenija ametis, samuti muudes „orjastamiselaadsetes” olukordades, kus inimestelt võetakse ära oma elu üle otsustamise vabadus või rikutakse muid fundamentaalseid inimõigusi.

d) Tööjõudu välismaale vahendavate agentuuride tegevuse üle kontrolli tõhustamine

Seksuaalse ekspluateerimisega seotud inimkaubanduse juhtumid saavad tihti alguse tööjõudu välismaale vahendamise agentuuride tegevusest. Vastavalt Eestis kehtivatele seadustele ei peeta selliseid vahendusfirmasid vastutavaks oma klientide edaspidise käekäigu eest. Agentuuridel on seadusega keelatud teenuste eest tasu küsimine, mistõttu nad pakuvad ainult tasulist “konsultatsiooni”, mis tegelikult kujutab endast varjatud vahendustasu võtmist. Seetõttu on oluline ja hädavajalik, et vahendusagentuuride tegevus oleks rangemalt reguleeritud ning et need agentuurid vastutaksid inimeste saatuse eest, kelle välismaale tööleminekut nad korraldavad.

e) Osalemine inimkaubanduse juhtumite käsitlemise ühtsete rahvusvaheliste standardite kujundamisel

Inimkaubandus on nii riigisisene kui ka piiriülene nähtus, mille puhul on vajalik ühtsete standardite väljatöötamine ja rakendamine terves Euroopa Liidus. Ühised standardid lihtsustavad inimkaubanduse juhtumite

tuvastamist ja käsitlemist ning aitavad parandada ohvrite kaitsmisega seotud rahvusvahelist koostööd.

f) Inimkaubitsemise ohvritele efektiivsema riigipoolse kaitse võimaldamine

Inimkaubandus Eestis on seotud kasvanud nõudlusega tasuliste seksuaalteenuste järele viimastel aastatel. Seksuaalteenuseid pakkuma sunnitud naised ei tohiks pidada automaatselt vastutamatuteks seoses nende endi väidetavalt teadlike valikutega. Politsei ja teised õiguskaitseteenistused peavad kasutama kõiki võimalusi, et parandada koostööd inimkaubanduse (potentsiaalsete) ohvritega, pakkudes neile muuhulgas kaitset tunnistajakaitseprogrammides.

g) Inimkaubanduse tõkestamise riikliku programmi väljatöötamine ja teostamine

Inimkaubanduse tõkestamise põhjalik riiklik programm Eestis peab hõlmama obligatoorsete komponentidena kriminaalmenetluse läbiviimist, ohvritele pakutavat kaitset ja inimkaubanduse ennetamist. Riikliku programmi raames tuleb koordineerida valitsusväliste organisatsioonide ja ministriumide (Sise-, Justiits-, Sotsiaal-, Välis-, Haridus- ja Teadusministeeriumi) vastavasuunalisi jõupingutusi.

h) Avalikkuse teadlikkuse tõstmisele ja ohustatud sihtrühmadele suunatud infokampaaniate korraldamine

Tuleb välja töötada ja korraldada laiaulatuslikke ohustatud sihtrühmadele suunatud teadlikkuse tõstmise kampaaniaid. Siinset ajakirjandust tuleks julgustada andma pidevalt teateid Eestis toimuva, Eestist lähtuva ja Eestisse suunduva inimkaubanduse ulatuse ja niisuguse tegevusega seotud üksikjuhtumite kohta. Ajakirjanduslikes käsitlustes tuleks vältida inimkaubanduse juhtumite üledramatiseerimist, kuna see võib nõrgendada

(potentsiaalsete) ohvrite valmisolekut koostöös nii täpsete asjaolude selgitamisel kui ka kriminaalmenetluse läbiviimisel.

Kirjandus

Agustin, L. 2002. Challenging 'Place': Leaving Home for Sex. *Development*, 45 (1): 110-116.

AMC. 2000. *Asian Migrant Yearbook 2000: Migration Facts, Analysis and Issues in 1999*. Asian Migrant Centre, Hong Kong.

Anderson, B., O'Connell Davidson, J. 2003. *Is Trafficking in Human Beings Demand Driven? A Multi-Country Pilot Study*. IOM, Geneva.

Aronowitz, A. 2001. Smuggling and Trafficking in Human Beings: The Phenomenon, the Markets that Drive It and the Organizations that Promote It. *European Journal on Criminal Policy and Research*, 9 (2): 163-195.

Bruinsma, G., Bernasco, W. 2004. Criminal Groups and Transnational Illegal Markets: A More Detailed Examination on the Basis of Social Network Theory. *Crime, Law and Social Change*, 41: 79-94.

Brunovskis, A., Tyldum, G. 2004. *Crossing Borders: An Empirical Study of Transnational Prostitution and Trafficking in Human Beings*. Fafo-Report 426. Fafo, Oslo.

Davies, H., Nutley, S., Smith, P. 2000. *What Works? Evidence-Based Policy and Practice in Public Services*. Policy Press, Bristol.

Derks, A. 1997. *Trafficking of Cambodian Women and Children to Thailand*. IOM, Geneva.

Dutch National Crime Squad. 2004. *Crime without Frontiers: Crime Pattern Analysis Eastern Europe, 2002-2003*. Politie: Dienst Nationale Recherche.

Eespere, K. 2004. *Inimkaubanduse vastane tegevus Eestis: ekspertide hinnangud probleemidele ja lahendustele*. ENUT, Põhjamaade Ministrite Nõukogu, Tallinn.

Ekberg, G. 2004. The Swedish Law That Prohibits the Purchase of Sexual Services: Best Practices for Prevention of Prostitution and Trafficking in Human Beings. *Violence Against Women*, 10 (10): 1187-1218.

European Parliament. 2000. Trafficking in Women.
http://www.europarl.eu.int/workingpapers/libe/pdf/109_en.pdf.

Global Alliance Against Trafficking in Women. 1994. *A Proposal to Replace the Convention for the Suppression of the Traffic in Persons and of the Exploitation of the Prostitution of Others*. GAATW, Utrecht.

Global Alliance Against Trafficking in Women. 1999. *Human Rights in Practice: A Guide to Assist Trafficked Women and Children*. GAATW, Bangkok.

Global Survival Network. 1998. *An Expose of the Traffic in Women for Prostitution from the Newly Independent States*. Washington, D.C.

Hobbs, D., Dunningham, C. 1998. Glocal Organised Crime: Context and Pretext. In V. Ruggiero, N. South and I. Taylor (eds.), *The New European Criminology: Crime and Order in Europe* (pp. 289-303). Routledge, London.

Ilisson, A. 2003. Masso hoiatab Soome seksituristide eest. Eesti Päevaleht, 4.09.2003

IOM. 1995. *Trafficking and Prostitution: The Growing Exploitation of Migrant Women from Central and Eastern Europe*. Migration Information Programme, IOM, Budapest.

IOM. 2002. *Public Perception and Awareness of Trafficking in Women in the Baltic States (2)*. IOM, Regional Office for the Baltic and Nordic Countries, Helsinki.

IOM. 2004. *Revisiting the Human Trafficking Paradigm: The Bangladesh Experience. Part I: Trafficking of Adults*. IOM, Geneva.

Johns Hopkins University, School of Advanced International Studies. 2002. *Protection Project. Country Reports. Estonia*. http://www.protectionproject.org/human_rights/country_report/estonia.htm.

Kagge, R. 2003a. Europol hoiatab Eesti maffia eest. Postimees, 19.11.2003.

Kagge, R. 2003b. Iiri politsei avastas Eestiga seotud inimäri. Postimees, 08.07.2003.

Kagge, R. 2004. Laasi: me ei saanud keelduda. Postimees, 28.06.2004.

Kalikov, J. 2003. Historical Background of Prostitution in Estonia. <http://www.policy.hu/kalikov/ESTONIA.html>.

Kalikov, J. 2003. Research - Prostitution in Estonia, Latvia and Lithuania (Report). <http://www.policy.hu/kalikov/questionnaireSWresults.html>.

Karell, M. 2004. Eestist sai prostituutide väljaõppe maa. Eesti Päevaleht, 17.06.2004.

Kaupmees, A. 2003. Seks Tanjaga, pool tundi, hind 1200 SEK. Eesti Ekspress, 28.05.2003.

Kelly, E. 2002. *Journeys of Jeopardy: A Review of Research on Trafficking in Women and Children in Europe*. IOM Migration Research Series, nr 11. IOM, Geneva.

Konig, I. (ed.). 1997. *Trafficking in Women*. Federal Chancellery, Vienna.

Lahdenmäki, A. 2002. "Organised Prostitution Leagues Amicably Divide Finland Into Zones". Helsingin Sanomat, International Edition, 29.10.2002.

Lauristin, M., Heidmets, M. (eds.). (2002). *The Challenge of the Russian Minority: Emerging Multicultural Democracy in Estonia*. Tartu University Press, Tartu.

Lehti, M., Aromaa, K. 2002. *Trafficking in Human Beings, Illegal Immigration in Finland*. HEUNI Publications Series No 38. Helsinki.

Leskinen, J. 2003. *Organized Pandering and Prostitution in Finland*. National Bureau of Investigation, Criminal Intelligence Division, Organized Crime Unit, Research and Information Service Division, Helsinki.

Lieven, A. 1993. *The Baltic Revolution. Estonia, Latvia and the Path to Independence*. New Haven, London.

Markina, A., Saar, J. 2004. Cross-Border Crime and Estonia's Accession to the European Union. *Juridica International, Law Review University of Tartu, IX: 78-88*.

Mattila, H. 1999. *Trafficking in Migrants: Global and Regional Perspectives. In IOM Regional Seminar on Migrant Trafficking Through the Baltic States and Neighbouring Countries*. 17-18 September 1998, Vilnius, Lithuania. IOM, Helsinki.

Mäe, A. 2001. Holland hoiab eesti naise väikelast kinni. Postimees. 30.03.2001.

National Criminal Investigation Department. 2004. *Trafficking in Human Beings for Sexual Purposes: Situation Report No. 6, January 1-December 31, 2003*. NCID, Stockholm.

Nicolic-Ristanovic, V. 2002. *Social Change, Gender and Violence: Post-Communist and War-Affected Societies*. Kluwer Academic Publishers, Dordrecht.

Nordic Council of Ministers. 2002. *Report: Campaign in Estonia Against Trafficking in Women of the Nordic Countries and the Baltic States 2002*.

O'Brian, M., van den Borne, A., Noten, T. 2002. *Joint East West Research on Trafficking in Children for Sexual Purposes in Europe: The Sending Countries*. ECPAT, Europe Law Enforcement Group, Amsterdam.

OSCE. 2000. Proposed Action Plan 2000 for Activities to Combat Trafficking in Human Beings.
http://www.osce.org/documents/odihr/1999/11/1719_en.pdf.

Palta, K. 2003. Keskkriminaalpolitsei esitas bordellipidajatele süüdistuse orjastamise eest. Politsei pressiteade, 24.04.2003.

Pettai, I. 2003. Millist prostitutsioonipoliitikat vajab Eesti? Eesti Ekspress, 17.12.2003.

Pettai, I., Kase, H. 2002. Prostitutsioon ja naistega kauplemine kui lahendamata probleem Eestis. Eesti riigi suutlikkus tõkestada ja ennetada prostitutsiooni ja naistega kauplemist. Aruanne. Tallinn.

Pöld, T. 2001. Kristjan Jürna paturegister. Postimees, 11.04.2001.

Raymond, J. G. 1998. Prostitution as Violence Against Women: NGO Stonewalling in Beijing and Elsewhere. *Women's Studies International Forum*, 21 (1).
<http://www.action.web.ca/home/catw/readingroom.shtml?x=16307>.

Ruggiero, V. 1997. Trafficking in Human Beings: Slaves in Contemporary Europe. *International Journal of the Sociology of Law*, 25: 231–244.

Ruggiero, V. 2000. *Crime and Markets: Essays in Anti-Criminology*. Oxford University Press, Oxford.

Saar, J. 2002. Eestlaste ja mitte-eestlaste kriminaalsed karjäärid. R. Vetik (toim), Eesti inimarengu aruanne 2002. Rahvusvaheliste ja Sotsiaaluuringute Instituut, Tallinna Pedagoogikaülikool, Tallinn.

Saar, J., Annist, A., Ahven, A. 2001. Trafficking in Women in Estonia: Social Aspects. In *Trafficking in Women and Prostitution in the Baltic States: Social and Legal Aspects* (pp. 155-200). IOM, Regional Office for the Baltic and Nordic Countries, Helsinki.

Skeldon, R. 2000. Trafficking: A Perspective from Asia. In R. Appleyard and J. Salt (eds.), *Perspectives on Trafficking of Migrants* (pp. 7- 30). IOM, Geneva.

Sootak, J., Pikamäe, P. (koost). 2002. Karistusseadustik. Kommenteeritud väljaanne. Juura, Tallinn.

Sullivan, M., Jeffreys, S. 2000. *Legalizing Prostitution Is Not the Answer: The Example of Victoria, Australia*. Coalition Against Trafficking in Women.

Swedish Ministry of Industry, Employment and Communication. 2004. Prostitution and trafficking in women. Fact Sheet.
<http://www.naringregering.se/inenglish/areasof/equality.htm>.

Taylor, I. 1999. *Crime in the Context: A Critical Criminology of Market Societies*. Polity Press, Cambridge.

Trummal, A. 2003. *Trafficking in Children for Sexual Purposes in Europe: The Sending Countries*. Estonian Research Report. Tallinn.
http://eusk.tai.ee/faiid/ECPAT_Estonia_Country_Report_2003.pdf.

UN General Assembly. 2000. *Crime Prevention and Criminal Justice, Convention Against Transnational Organized Crime, Annex II, Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons, Especially Women and Children*. Document A/55/383. Palermo.

UNICEF, UNHCHR, OSCE-ODIHR. 2002. *Trafficking in Human Beings in South-Eastern Europe*. UNICEF, Belgrade.

United Nations. 2004. *Trends in Total Migrant Stock: The 2003 Revision*. Department of Economic and Social Affairs, Population Division, New York. http://www.ftp.purdue.edu/pub/gtap/chris/Data/UN_MigrantStock_Rev2003.pdf.

US Congressional Research Service. 2001. *Trafficking in Women and Children: The US and International Response. Updated August 1, 2001. Report for Congress*.

US Department of State. 2004. *Victims of Trafficking and Violence Protection Act of 2000: Trafficking in Persons Report*. <http://www.state.gov/g/tip/rls/tiprpt/2004/>

US Department of State. 2005. *Victims of Trafficking and Violence Protection Act of 2000: Trafficking in Persons Report*. <http://www.state.gov/g/tip/rls/tiprpt/2005/>.

Uusmaa, I., Uusen, R. 2002. 500 naist aastas. Luup, nr 5: 22-23.

Wijers, N., Lap-Chew, L. 1997. *Trafficking in Women: Forced Labour and Slavery-Like Practices in Marriage, Domestic Labour and Prostitution*. Foundation Against Trafficking in Women, Utrecht.

Williams, P. 2001. Organizing Trans-National Crime: Networks, Markets and Hierarchies. In P. Williams and D. Vlassis (eds.), *Combating Trans-national Crime: Concepts, Activities and Responses*. Frank Cass Publishers, London, Portland.

Zavratnik Zimic, S., Kavčič, U. Pajnik, M., Lesjak-Tušek, P. 2002. *Where in the Puzzle: Trafficking from, to and through Slovenia*. IOM, Ljubljana Peace Institute, Ljubljana.

Autorid

1. Jüri Saar, Tartu Ülikooli kriminoloogia professor
2. Anna Markina, Tartu Ülikooli Õigusinstituudi õigussotsioloogia lektor
3. Judit Strömpl, Tartu Ülikooli sotsiaalpoliitika dotsent
4. Aet Annist, Tartu Ülikooli Õigusinstituudi teadur, sotsiaalanthropoloogia doktorant University College'is Londonis

Ekspertide loetelu

1. Ahti Truupõld, Eesti Keskkriminaalpolitsei
2. Kristi Kilk, Eesti Keskkriminaalpolitsei
3. Endla Saar, Eesti Politseiamet
4. Jonas Trolle, Stockholmi Maakonna Politsei, Rootsi
5. Lilia Ivanchenko, AIDSi Ennetuskeskus, Eesti
6. Inge Lindsaar, Eesti Piirivalveamet
7. Karen Tikenberg, Eesti Välisministeerium
8. Katri Eespere, Eesti Sotsiaalministeerium
9. Andri Ahven, Eesti Siseministeerium

